

УКРАЇНСЬКІ ЛІВИ
НА СЛУЖБІ ОЛІГАРХІВ

ЯК ПОДАТКОВИЙ КОДЕКС
ЗАГАНЯЄ БІЗНЕС У ТІНЬ

ЯПОНСЬКИЙ АРМАГЕДДОН:
НАСЛІДКИ ДЛЯ СВІТУ

Тиждень

український www.tyzhden.ua

МАЙКЛ БІНІОН ПРО
РЕВОЛЮЦІЙНИЙ
ПОТЕНЦІАЛ
СОЦІАЛЬНИХ
МЕДІА

№ 11 (176) 18 – 24 БЕРЕЗНЯ 2011 р.

ЗАБАВИ ФЕОДАЛІВ

Можновладці – від президента до прокурорів –
захоплюють державні угіддя задля власних утіх

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

11 >

Автомобілі, які приготували Вам подарунки

Подарунки на **9500** грн

при покупці **Accord**™ чи **CR-V**™

Найкращий подарунок той, який справді Вам потрібен, чи не так? Завітавши за автомобілем Honda Accord чи Honda CR-V моделі 2010 року до одного з наших дилерів, Ви самі зможете обрати подарунок: обладнання, аксесуари або послуги – на суму 9500 грн. Купуйте авто в одного з дилерів Honda та отримуйте корисні подарунки.

Продаж продукції Honda здійснюється через мережу уповноважених дилерів «ТОВ Хонда Україна»:

Київ, ПрАТ «ДНІПРО МОТОР ІНВЕСТ»
вул. Якутська, 14, тел.: (044) 205-59-66
Київ, ТОВ ВК ФК Компанія «ЛЕВ»
вул. Скляренка, 13, тел.: (044) 207-37-07
Київ, ТОВ «ПРАЙД-АВТО ЦЕНТР»
вул. Кіровоградська, 6-8, тел.: (044) 590-58-58
Вінниця, ТОВ «АВТОЦЕНТР ПОДІЛЛЯ»
Хмельницьке шосе, 145, тел.: (0432) 55-20-94
Дніпропетровськ, ТОВ «ДНІПРОМОТОР»
вул. Космічна, 6, тел.: (056) 726-67-00
Дніпропетровськ, ТОВ «САТЕЛІТ МОТОРС»
вул. Малиновського, 126, тел.: (056) 376-10-00
Донецьк, ТОВ «ДОНБАС-МОТОР»
просп. Ленінський, 55г, тел.: (062) 210-02-00
Донецьк, ТОВ «ЮЗ МОТОРС»
вул. Челюскінців, 275, тел.: (062) 381-80-25
Запоріжжя, ТОВ «МАКФОРТ»
вул. Леонова, 12, тел.: (061) 289-13-07
Івано-Франківськ, ТОВ «КАРПАТИ МОТОР»
вул. Ребета, 4в, тел.: (0342) 50-78-71

Кіровоград, ТОВ «ОМЕГА-ТЕХНО»
просп. Винниченка, 2, тел.: (0522) 32-00-12
Луганськ, ТОВ «МАКСІ МОТОРС»
вул. Ляньова, 112б, тел.: (0642) 93-55-60
Луцьк, ТОВ «ЛУЦЬК-ЕКСПО»
вул. Дубнівська, 12, тел.: (0332) 28-44-40
Львів, ТОВ «АРІА МОТОРС»,
вул. Героїв УПА, 80, тел.: (032) 245-25-45
Миколаїв, ТОВ «АВТОДОМ-НИКОЛАЄВ»
вул. Космонавтів, 81/1, тел.: (0512) 58-14-92
Мукачеве, ТОВ «АВТО АКОРД»
вул. Автомобілістів, 3, тел.: (03131) 380-70
Одеса, ТОВ «СПЕЦАВТОТЕХНІКА ЦЕНТР»
пл. Катерининська, 5, тел.: (048) 738-54-54
Одеса, ТОВ «ВІДІ Дрім Моторз»
вул. Радісна, 2/4а, тел.: (048) 734-52-52
Полтава, ТОВ «АЙКОН-АВТО»
Київське шосе, 31а, тел.: (0532) 68-46-46
Рівне, МПП «Вік-Експо»
вул. Пухова, 85, тел.: (0362) 46-06-06

Деталі на сайті www.honda.ua

Севастополь, ТОВ «ДУЕТ-1»
вул. Генерала Хрустальова, 84, тел.: (0692) 45-28-38
Сімферополь, ПП «АВТОЦЕНТР-М»
вул. Київська, 187, тел.: (0652) 70-77-77
Тернопіль, ТОВ «ТЕРКО АВТО МОТОРС»
вул. Об'їзна, 23а, тел.: (0352) 47-70-01
Харків, ТОВ «АКТИВ-ТРАНС ХАРКІВ»
вул. Залютинська, 4, тел.: (057) 37-22-999
Харків, ТОВ «АЛЬФА МОТОРС»
вул. Шевченка, 67, тел.: (057) 704-10-22
Херсон, ТОВ «АВТОДОМ-ХЕРСОН»
вул. Нафтовиків, 15, тел.: (0552) 23-02-01
Хмельницький, ТОВ «ФОРСАЖ АВТО»
Львівське шосе, 38, тел.: (0382) 72-68-00
Черкаси, ТОВ «АВТОГОР»
вул. 30-річчя Перемоги, 7/2, тел.: (0472) 65-72-52
Чернівці, ТОВ «СХІДАВТОЛЮКС»
вул. Хотинська, 33а, тел.: (0372) 55-66-99

Фото тижня
Нефільм-катастрофа

Корупція в законі
Чому боротьба з корупцією в Україні відбувається за принципами дао

Подолати невизначеність
Чому у влади немає іншого вибору, окрім реальної евроінтеграції

ВПРИТУЛ

Симуляція ідеології
Чому українські ліві партії є такими лише за назвою

12

Юрій Макарів про лівий вальс

15

Ганне Северінсен: «Українському народові час вимагати голосування за відкритими списками»

16

Олександр Бондар про безпрецедентність приватизації Укртелекому

18

Банки законсервовані
Чому фінустанови не поспішають кредитувати реальний сектор

20

Страх і крах
Перші наслідки впровадження Податкового кодексу: малий бізнес згортається або йде в тінь, рекет повертається

22

Курс молодого бійця
Як поводитися під час візиту податківців

26

Велике полювання
Як політики й чиновники привласнюють мисливські угіддя

28

Авторитетний в'їзний
Чому розшукуваний Інтерполом кримінальник Тайванчик вільно розгулює в Україні

34

Планетарний шок
Тиждень підбиває перші глобальні підсумки землетрусу в Японії

36

Бамбуковий капіталізм
Своїм успіхом Китай більше завдячує не бюрократам, а підприємцям. Час дізнатися про них більше

38

На Facebook'ові під ніком революція іде
Британський експерт Майкл Бініон про соціальні медіа та живу комунікацію

40

Мовчання в суді
Відкладення розгляду справи Жака Ширака викликає підозри щодо політичної безкарності у Франції

42

Без страху перед історією
Американський науковець Тімоті Снайдер: «Історики мають бути свідомі болю і страждань, невід'ємних від політики пам'яті»

44

МИ

Протест під Кремлем
Історія дисидента Валерія Кравченка, який потрапив у рух антикомуністичного опору із цехів заводу «Арсенал»

46

Сергій Грабовський про ярмарок марнославства

54

НАВИГАТОР

Крізь мідні труби
Критичний погляд на першу частину масштабного театрального проекту «Тарас: Слава»

56

Наш агент
Богдан Задура про переклади українських письменників

58

Африканський вирій
Тиждень подорожував екваторіальною Кенією, де багато що нагадує Україну

62

Тиждень

№11 (176) 18–24.03.2011
Засновник ЕСЕМ Медіа ГМБХ
Видавець ТОВ «Український Тиждень»
Головний редактор Сергій Литвиненко
Заступник головного редактора Наталія Петринська
Оглядачі Юрій Макарів, Дмитро Товянко
Редактори Анатолій Астаф'єв, Жанна Безп'ячук, Дмитро Губенко, В'ячеслав Дарпінянц, Роман Кабачій, Дмитро Крапивенко, Ігор Кручик, Андрій Лаврик

Журналісти Богдан Буткевич, Інна Завгородня, Олександр Михельсон, Аліна Пастухова, Олена Чекач
Відповідальний секретар Віталій Столига
Арт-директор Андрій Єрмоленко
Дизайнери Ганна Єрмакова, Тимофій Молодчиков
Художник Павло Ніц
Більд-редакція Олександр Чекинєв, Валентина Бутенко
Фотограф Андрій Ломакін
Кольорокоректор Олена Шовковляк
Літературні редактори Юрій Бедрик, Лариса Мінченко, Маріна Петрова
Коректори Росіна Ларіна, Ірина Павленко

Генеральний директор Микола Шейко
Фінансовий директор Андрій Решетник
Директор зі збуту Олександр Грищенко
Директор з реклами Олена Андрєєва
e-mail: andreeva@ut.net.ua
тел.: 067 407-10-89
Відділ промо та маркетингу Ганна Кашеїда
Голова редакційної ради Роман Цуприк
Видається з 2.11.2007 р.
Свідоцтво про державну реєстрацію КВ №13005-1889Р від 13.08.2007 р.
Адреса для листування 03067, Київ, а/с №2
Адреса редакції та видавця 03067, Київ, Машинобудівна, 37

E-mail: office@ut.net.ua.
Тел.: (044) 351-13-00
Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №1447 від 28.07.2003 р.
№ зам. 113785
Наклад 41 500
Номер підписано до друку 16.03.2011 р.
Виходить щоп'ятниці.
Розповсюджується в роздільній торгівлі та за передплатою.
Ціна договірна. Передплатний індекс 99319

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на літредування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються. Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе

Матеріали, позначені літерою «Р», під рубрикою «Трибуна» та на сторінці, публікуються на комерційній основі

Нефільм-катастр

Кінця японській трагедії не видно: землетрус може повторитися, прокинулися вулкани, загрозовою стала ситуація на АЕС. Кільканадцять тисяч загиблих і зниклих безвісти. Збитки обраховують мільярдами, дехто з аналітиків говорить про \$1 трлн. Шок світової економіки й паніка на фондових ринках. Щодо атомної енергетики – знову підозра. Країна G8, безумовний регіональний лідер, королева електроніки – без світла й мобільного зв'язку, з порожніми крамницями, в очікуванні радіаційної загрози. Нагадає фільми-катастрофи. Але все це насправді.

Продовження – на стор. 36

оофа

ФОТО: REUTERS, AP

10 березня

Активіста ВО «Свобода» засудили на два роки умовно за малюнки на пам'ятнику Дзержинському

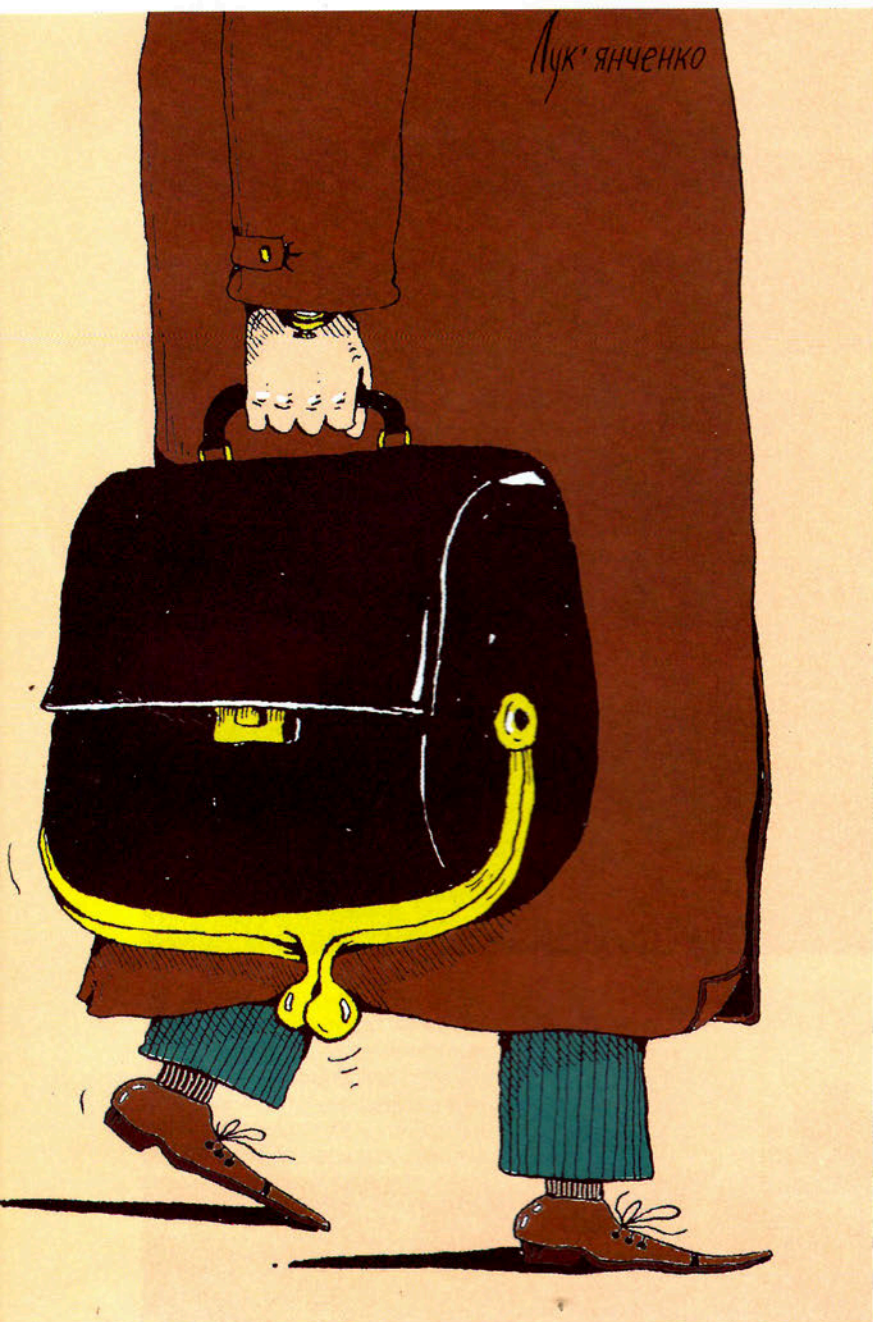
11 березня

Великий землетрус у Японії. Понад 10 тис. загиблих та зниклих безвісти

12 березня

Землетруси в Індонезії, Мексиці, на Гавайях

Корупція у законі

А депти китайської філософії даосизму вважають, що процес досягнення мети може бути важливішим, ніж результат. Боротьба з корупцією в Україні відбувається за принципами дао. Цього тижня Верховна Рада так і не змогла затвердити широко розрекламований законопроект про боротьбу з корупцією, поданий особисто президентом Януковичем (див. *Тиждень* №10/2011). При цьому напередодні, в понеділок, Янукович, зустрічаючись із лідерами парламентських фракцій, публічно заявив, що закон необхідно ухвалити «якнайшвидше». І технічно була можливість зробити це вже наступного дня. Однак кілька найпринциповіших положень розглядатимуть до квітня, і якого кінцевого вигляду вони наберуть, спрогнозувати важко. Пакет антикорупційних законів, прийняття яких від України активно вимагає Група держав Ради Європи проти корупції (GRECO), ВР схвалила ще позаторік. Але вони так і не запрацювали. Набрання новими законами чинності двічі відкладала, а в грудні 2010-го, за кілька днів до набуття ними сили, їх скасували взагалі. Причому так незграбно, що разом ліквідували і профільний закон ще 1995 року затвердження. Останнє заслуговує на окремий коментар. Закон від 21 грудня 2010-го, яким депутати скасовували антикорупційний пакет, набув чинності лише 5 січня 2011-го. Тобто аж чотири дні антикорупційний пакет мав силу. Він не встиг жодним чином вплинути на рівень корупції, але встиг скасувати Закон «Про боротьбу з корупцією» 1995 року. Принаймні саме з такими коментарями відповідні державні акти значаться в базі даних Верховної Ради. Тож тепер антикорупційного законодавства в Україні практично немає. За винятком, звісно, статей

Тиждень в історії

18 березня 1921 року

19 березня 1931 року

20 березня 1920 року

Підписання Ризького миру: поділ українських земель між СРСР та Польщею

У Донецьку народилась Емма Андіївська, українська письменниця Нью-Йоркської групи, поетеса та художниця

У Росії ліквідовано автономію Облaсті Війська Донського

13 березня

Масові сутички в Ємені. Сотні поранених

14 березня

АМКУ порушив справи проти п'яти компаній-фасувальників гречки

15 березня

Екологічна катастрофа на Одещині: 600 м³ неочищених стічних вод потрапили до Дністровського лиману

16 березня

У Львові помер Іван Гель, український дисидент, активний творець самвидаву

Кримінального кодексу щодо хабарництва та інших службових злочинів, однак це дещо інша і вужча тема.

Водночас у грудні Віктор Янукович вніс новий антикорупційний закон, який, за оцінками депутатів-юристів, здебільшого повторює скасовані. Навіщо гарантові та слухняній парламентській більшості знадобилося спочатку визнавати недійсними вже наявні закони, наражаючи Україну на критику Європи, а потім з нуля починати розгляд аналогічних за змістом документів, на перший погляд, зрозуміти важко.

Утім, відомо, що деякі пункти нового законопроекту, запозичені зі скасованих актів, неабияк схвилювали наділений владою громадян. Насамперед ідеться про вимогу декларувати не лише доходи, а й видатки, і не лише для можновладців, а й для членів їхніх сімей. Останню норму депутати підкоротили ще під час першого читання законопроекту 23 грудня: дружини, брати, діти та інші родичі потенційних корупціонерів нічого декларувати не муситимуть. Проте й у такому вигляді документ законотворців не влаштував.

Тому, розглядаючи законопроект у другому читанні 15 березня, парламентарії відклали обговорення статей 11 та 12 – саме тих, у яких мова йде, зокрема, про фінансовий контроль над витратами чиновників і представників місцевого самоврядування. На пропозицію спікера Володимира Литвина ці пункти було повернуто до профільного комітету, щоб пізніше розглянути їх у «повторному другому читанні».

Відсунули на безріч і статтю 1 законопроекту, яка містить визначення використаних у ньому термінів. І, нарешті, до комітету повернуто «Перехідні положення» – розділ, який, зокрема, встановлює терміни введення документа в дію.

Тепер кінцевий розгляд законопроекту може відбутися лише на пленарному тижні, що розпочнеться 4 квітня. А між тим, декларації про доходи українці здають до першого числа цього місяця. Тобто декларування можновладцями доходів і видатків за новими правилами, навіть якщо парламент ці правила ухвалить, почнеться лише через рік. А за рік може багато чого статися.

Олександр Михельсон

Майдан голодує

На вулиці Банковій у Києві 16 осіб розпочали голодування на знак протесту проти переслідування учасників податкового Майдану, яких звинувачують у створенні злочинної групи «з метою пошкодження державного майна і завдання шкоди державі» (псування гранітної плитки на майдані Незалежності) на 215 011 грн. «Ми будемо голодувати, поки не припиняться переслідування або ж не звільнять Могильова, бо міліція вже дійшла до абсурду. Не змогли довести, що я встановлював намети, бо мене фізично не було на Майдані у той момент, і тому зробили з мене лідера ОЗУ», – заявив один з учасників голодування Сергій Мельниченко, якому загрожує 15 років ув'язнення. Початку акції протесту передували події у Верховній Раді, коли більшість нардепів відмовилися заслухати звіт генпрокурора й міністра внутрішніх справ щодо обґрунтованості порушення кримінальних справ проти громадян, які брали участь у податковому Майдані. Крім того, парламент не створив тимчасової слідчої комісії з розслідування фактів можливого переслідування підприємців-протестувальників. Водночас заступник міністра МВС Василь Фаринник пообіцяв «розібратися» з учасниками податкового Майдану вже до кінця березня.

«Правильна» історія на потоці

Підручник з історії України для 11-го класу переписали під російський дискурс. «Термін «Велика Вітчизняна війна» всюди відновлено (замість Друга світова. – Ред.), – заявив міністр освіти Дмитро Табачник, анонсувавши появу нового посібника, який почнуть використовувати вже з наступного навчального року. В ньому також з'явиться порівняння, скільки втрат завдали радянський та націоналістичний партизанські рухи гітлерівцям. Те, що УПА боролася з радянським режимом, «навіть чи буде в підручнику», – повідомив Табачник.

ФОТО: УНАН, ОЛЕКСАНДР ЧЕКМЕРНОВ

21 березня 1961 року

У Ліверпулі в The Cavern Club вперше виступила група «Бітлз»

22 березня 1941 року

У Львові помер Іван Труш, український художник, критик та організатор мистецького життя на Галичині

23 березня 2001 року

Радянську (російську) космічну станцію «Мир» затопили в Тихому океані поблизу островів Фіджі

24 березня 1989 року

У Тернополі створено першу крайову організацію Народного руху України

466,3 тис. українців

без роботи. Офіційне безробіття зросло з 2,1% у січні до 2,2% у лютому

9,50 грн

Таку граничну ціну за літр бензину А-95 встановив уряд. Деякі АЗС тримають вищі ціни

300 тис. грн

вимагають комуністи на відновлення пам'ятника Сталіну

5 ОБЛИЧ

МИКОЛА АЗАРОВ
велів терпіти

За версією прем'єра, життя покращиться не «вже сьогодні», а за 10 років.

ДМИТРО ФІРТАШ
героїзує Януковича

«Він не закінчував престижний закордонний виш. Але, повірте, Радянський Союз умів виховувати керівників... Янукович пройшов цю школу!»

ВОЛОДИМИР ЛАНДІК
воює з ДАІ

Регіонал поскандалив із міліціантами, які зупинили його за порушення ПДР, і «спушив» на них свого водія.

ДЖОН ТЕФФТ
викриває кумівство

Посол США вважає кумівство й корупцію головними перешкодами на шляху американських інвестицій до України.

ДАЛАЙ-ЛАМА
пішов із політики

Духовний лідер Тибету відмовився від усіх політичних посад в уряді у вигнанні й наостанок закликав Китай до демократизації.

ЛІВІЯ

Бедуїн повертається

Муаммар Каддафі перейшов у контрнаступ

Франція, вочевидь, поспішила визнати єдиною легітимною владою в Лівії Перехідну національну раду, що об'єднала противників нинішнього очільника держави Муаммара Каддафі (згодом її назвала своїм політичним партнером Рада ЄС). Рішення про створення над Джамахірією «безпілотної зони» наразі не знайшло підтримки Ради безпеки ООН. Поки ж ООН міркує і зважає, загопи вірних Каддафі урядових військ та найманців ведуть контрнаступ на сили повстанців. Уже зайнято міста Ез-Завія, Марса-Брега, Зувара. Точиться бій за Аджабію. На черзі Бенгазі, центр опору режимові диктатора. Муаммар Каддафі оговтався й тепер демонструє взірцевий оптимізм: заявляє про розірвання дипломатичних відносин із Францією, про передачу всіх нафтових контрактів Росії, Китаю та Індії і погрожує Європі та США священною війною в разі інтервенції НАТО. Батькові підігрує син Саїф, який заявив, що його країна профінансувала виборчу кампанію французького президента (політичні наслідки цього виступу для Ніколя Саркозі, мабуть, іще попереду). Попри всі прогнози, клан Каддафі не збирається йти в небуття.

РЕЙТИНГ

+3 мільярдери в зоні .ua

Цьогорічний рейтинг Forbes найбагатших людей планети поповнився трьома українцями. У списку світових мільярдерів уперше з'явилися «аграрні» королі: Андрій Веревський, Юрій Косюк та Олег Бахматюк. Досі всі мільярдні капітали в Україні формувалися за рахунок важкої промисловості. Відкриттям рейтингу став Рінат Ахметов, який за рік правління «свого» президента потроїв статки.

■ Позиція 2010 ■ Статки 2010, \$ млрд
■ Позиція 2011 ■ Статки 2011, \$ млрд

Рінат Ахметов
148 (2010), 39 (2011), 5,8 (2010), 16 (2011)

Ігор Коломойський
488 (2010), 459 (2011), 2 (2010), 2,5 (2011)

Віктор Пінчук
307 (2010), 336 (2011), 3,1 (2010), 3,3 (2011)

Геннадій Боголюбов
582 (2010), 459 (2011), 1,7 (2010), 2,5 (2011)

21 млрд грн

Такими є збитки Нафтогазу за 2010 рік, тоді як 2009-го НАК мала прибуток понад 1 млрд грн

\$4,5 млрд

має намір позичити уряд на будівництво залізничного сполучення Києва з аеропортом «Бориспіль»

СКАНДАЛ

Клієнти презріли

Родовід Банк знову в епіцентрі подій – у відділеннях установи черги обурених клієнтів, які вкотре намагаються повернути заощадження. Паніка почалася після заяви прем'єр-міністра Миколи Азарова, який 11 березня повідомив, що депозити фізичних осіб буде переведено в одну з державних фінустанов, а сам Родовід Банк акумулюватиме «погані активи». Як з'ясував **Тиждень**, на його рахунках «зависло» близько 4 млрд грн депозитів фізосіб – сума, зіставна з обсягом наданих банком кредитів (4,5 млрд грн), понад 70% яких визнано проблемними. 3 літа 2009 року він отримав від держави понад 8 млрд грн допомоги (зокрема, 5,6 млрд для здійснення виплат за вкладниками проблемного Укрпромбанку). З огляду на те, що паніка навколо Родовід Банку може мати неприємні наслідки загалом для банківської системи, варто зауважити, що вона безпідставна. Так чи інакше повертати гроші вкладникам планують державним коштом, а отже, переведення рахунків до одного з держбанків є просто заміною шила на мило, як було у випадку з Укрпромбанком. Влада вкотре підтверджує неспроможність забезпечити виконання фінустановою зобов'язань перед вкладниками за рахунок тих структур, які виводили з неї активи.

НАЙГУЧНІШІ БАНКРУТСТВА БАНКІВ В УКРАЇНІ

АКБ «Слов'янський» (Запоріжжя)
Причини: У 2000-му в Бориса Фельдмана, власника банку, який належав на той час до п'ятірки найбільших за розміром капіталу, виникають проблеми з владою – проти нього було порушено кримінальну справу. Відплив вкладів.

АКБ «Україна» (Київ)
Причини: 1998-й фінансовий рік один із найбільших банків країни завершує зі збитком 308 млн грн через неповернення кредитів фірмами, пов'язаними з керівниками фінустанови.

АКБ «Інтерконтинентбанк» (Київ)
Причини: Управлінська криза та зміна акціонерів (виставлений на продаж після смерті фактичного власника); надання кредитів без застави пов'язаним особам та позик під векселі неіснуючих компаній.

ПОВСТАННЯ ЗАХЛИНУЛОСЯ. Війська Каддафі захопили майже всі міста, контрольовані опозицією

828
488
 1,2
 2,4

—
1057
 —
 1,1

—
833
 —
 1,5

—
1140
 —
 1

СВІТОВИЙ ТОП-5

Карлос Слім Елу (Мексика)
 нафта, телекомунікації
\$74 млрд

Білл Гейтс (США)
 ІТ, **\$56 млрд**

Воррен Баффет (США)
 страхування, промисловість
\$50, млрд

Бернар Арно (Франція)
 коньяк, елітний одяг
\$41 млрд

Ларрі Еллісон (США)
 ІТ **\$39,5 млрд**

ФОТО: УКРИФОРМ, REUTERS, ОЛЕКСАНДР ЧЕКМЕНЬОВ, АНДРИЙ ЛОМАЧЕНКО, ІННОТРАСКА, ПАВЛО НІЦ

Подолати невизначеність

Суперечлива громадська думка в Україні не залишає владі іншого вибору, окрім реальної євроінтеграції

17 березня виповнилося 20 років референдуму 1991-го, коли українці (окрім Києва та області Галичини) водночас висловилися за збереження СРСР «на новій основі», за оперття на Декларацію про суверенітет, а галичани – ще й за незалежну державу.

ЯКЕ ЗАПИТАННЯ – ТАКА Й ВІДПОВІДЬ

Першому й останньому всесоюзному референдумові 17 березня в Кремлі відводили роль ключового знаряддя у збереженні союзу й зупиненні руху республік до незалежності. Тож на нього винесли єдине, але малозмістове питання: «Чи вважаєте Ви необхідним збереження СРСР як оновленої федерації рівноправних суверенних республік, у якій будуть повною мірою гарантуватися права і свободи особи будь-якої національності?» Така формула містила принаймні три запитання, а дати негативну відповідь було вкрай складно.

Саме тому майже всі європейські (крім Білорусі й України) та закавказькі (крім Азербайджану) республіки відмовилися від референдуму. Парламент Литви вирішив замінити його опитуванням, а 9 лютого було проведено «виборчу консультацію», під час якої 90,4% учасників висловилися за незалежну демократичну республіку. Аналогічний захід у Латвії, що відбувся 3 березня, показав підтримку самостійності на рівні 73,6%. На організованому того ж таки дня референдумі в Естонії, участь у якому взяли тільки «правонаступні громадяни» (нащадки тих, хто мав естонський паспорт до моменту окупації Радянським Союзом), 78% також висловилися за цілковиту незалежність країни.

Україна опинилася серед тих, хто погодився на референдум. Однак його місцевою осо-

Автор:
**Олександр
Крамар**

бливістю було додаткове запитання: «Чи згодні Ви з тим, що Україна має бути в складі Союзу Радянських Суверенних Держав на основі Декларації про державний суверенітет?» Лише Галицька асамблея (представники влади трьох областей: Івано-Франківської, Тернопільської та Львівської) ухвалили рішення включити в бюлетень ще й третє запитання: «Чи хочете Ви, щоб Україна стала незалежною державою, яка самостійно вирішує усі питання внутрішньої та зовнішньої політики, забезпечує рівні права громадянам незалежно від національної та релігійної належності?»

Як наслідок – результати референдуму цілком закономірно виявилися двозначними.

Упродовж січня – березня пропагандистська машина, контрольована КПРС, працювала на всю потужність над популяризацією горбачовського проекту Союзного договору, паплюженням «націоналістів-сепаратистів» та залякуванням громадян уявними катастрофічними наслідками розпаду СРСР. Однак частка населення України, що підтримала її збереження у складі «оновленого» союзу, виявилася найнижчою серед усіх республік, які взяли участь у референдумі – 70%. При цьому 80% опитаних в Україні висловилися за входження УРСР до складу «оновленого» союзу на засадах Декларації про державний суверенітет.

У трьох галицьких областях «за» збереження СРСР узагалі віддали голоси тільки 16–19% жителів (натомість незалежність України, тут підтримали 87–90%), у Києві – 44,6%, Волинській та Рівненській областях – 54%.

А вже на грудневому референдумі за незалежність України проголосували понад 90% тих, хто взяв у ньому участь, що довершило загальну картину «парадоксальних» настроїв суспільства.

СОЦІАЛЬНА ШИЗОФРЕНІЯ?

Уже 20 років думка українського суспільства вражає внутрішньою суперечливістю – громадяни готові одночасно приставати до часто взаємовиключних ініціатив.

Нещодавно ЗМІ заповнили результати опитування центру «Соціс», згідно з якими 37% респондентів хочуть бачити Україну в союзі з Росією та Білоруссю,

НА ВЛАСНИХ УМОВАХ. Українці погоджувалися жити в союзі лише на засадах Декларації про суверенитет

причому серед людей без вищої освіти таких виявилось майже половина – 48%.

Ці дані цікаво порівняти з результатами дослідження Інституту імені Горшеніна, приуроченого до тодішнього Дня Незалежності. Тоді 56,7% наших співгромадян підтримали проголошену 1991 року державну самостійність України. Але ще через 20 років бачити її такою хотіли б лише 48%. Решта приблизно порівну поділилася на прихильників відмови від суверенітету на користь союзу з Росією та ЄС. Водночас є результати проведеного торік у листопаді опитування КМІС, згідно з якими 80% респондентів висловилися за збереження України як незалежної держави.

Вітчизняний соціолог Євген Головаха визначив це явище як соціальну шизофренію. Менш експресивні дослідники говорять про «амбівалентність свідомості» – одночасну згоду з протилежними тезами. Її пов'язують із наслідками виховання в СРСР (певні елементи його відтворюються і в пострадянський час), активними діями Росії щодо просування своїх цінностей в інформаційній та культурній сферах, недостатнім знанням пересічних українців про життя як у Європі, так і в РФ. Часто суперечливі результати можна пояснити й простіше: на відповіді впливає постановка запитання.

Однак тенденція очевидна: відповідаючи, українці насамперед оцінюють потенційний зиск, який несе кожен варіант. І не бажать його втрачати. Це явище, до речі, виявляється і в популярних серед політиків та політологів гаслах «і з Європою, і з Росією», «вступ до ЄС за дружніх стосунків із Росією», аж до геть нереалістичного «в Європу разом із Росією». Відтак очікування суспільства лише посилюються гаслами політиків та міркуваннями «лідерів думок».

МИСТЕЦТВО МАНЕВРУ

Утім, амбівалентність має свою межу. Більшість українців не сприймають альтернатив, які напевне перекривають інші можливості, наприклад інтеграційні.

Аналіз результатів соціологічних опитувань останнього

десятиліття засвідчив: більшість наших громадян не готова жертвувати європейською перспективою на користь інтеграційних проектів із Росією. Ще в жовтні 2003-го, відповідаючи на запитання КМІС: «Чи вступати Україні в Єдиний економічний простір з Росією, Білоруссю і Казахстаном?», 49,9% відповіли: «Так, але за умови, що це не перешкодить вступу до Європейського Союзу» – і тільки 19,1% сказали «так» на будь-яких умовах. Причому серед громадян віком 18–45 років ці показники становили відповідно 56% і 13,1%.

Навіть коли враховувати наведені вище дані Інституту імені Горшеніна, нині «безповоротний» союз із Росією готова підтримати не більше ніж третина громадян.

Бажання українців отримувати зиск на всіх фронтах і опір спробам позбавити альтернативи (що неодмінно станеться в разі тіснішої інтеграції з Росією) означає їхнє прагнення мирно співіснувати з сусідами, але в межах європейської цивілізації.

Відтак влада в Києві фактично має карт-бланш на проведення заходів, необхідних для європейської інтеграції. Амбівалентність свідомості українців показує лише, що при цьому не слід забувати демонструвати конкретні здобутки у праці за всіма напрямками. Але якраз інтеграція до ЄС не суперечить такій особливості суспільної свідомості. Адже рух на Захід не перекреслює можливості діалогу з Росією. Ідеться лише про переведення його в цивілізовані рамки на засадах рівноправності. У таких умовах українські галузі та підприємства не зазнаватимуть поглинання російським капіталом, перетворюючись на сировинні придатки, а співпрацюватимуть у взаємовигідних проектах: за прозорими правилами ЄС і за підтримки його фондів, але з українськими виконавцями та із залученням російських співвиконавців.

Ця формула дещо суперечить кремлівському баченню світу, але якщо саме таку стратегію обере українська влада, то на її боці будуть і суспільство, і європейські структури, і країни ЄС. А відтак із РФ розмова буде конструктивніша. ■

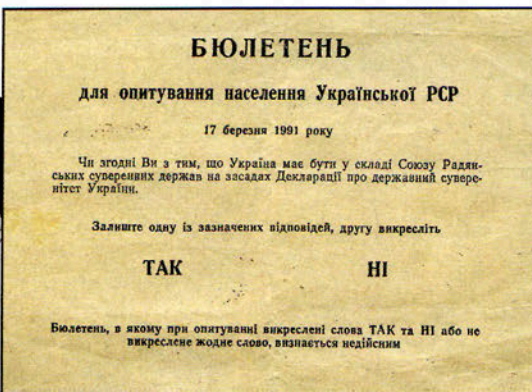

ФОТО: УКРАЇНОРМ

НЕЗАЛЕЖНА. Те, що здавалось неможливим у березні 1991-го, здійснилось у грудні

Симуляція ідеології

Українські ліві партії є такими лише за назвою

Автор
Аліна
Пастухова

Соціологічні опитування регулярно фіксують, що більшість українців найактуальнішими проблемами, які має вирішити держава, вважають соціальні. Рівень доходів, страх втратити роботу, неефективність соціального захисту та багато інших питань турбують людей безвідносно до політичної орієнтації. Жодна партія не спромоглася запропонувати реалістичний спосіб вирішення цих проблем. КПУ – єдиний пред-

ставник лівих у парламенті – давно перетворилася на сателіта влади, що обслуговує її потреби. Найближчим часом в Україні наряд чи з'явиться поўужний лівий рух, здатний обстоювати соціальні інтереси українців.

ПОПИТ БЕЗ ПРОПОЗИЦІЇ

Жодна з понад десяти партій, зареєстрованих у Мін'юсті, що містить у назві слово «соціал-демократична» чи «соціалістична», на виборах не набирає навіть одного

відсотка голосів. Причому більшість таких політсил існують лише на папері й де-факто не працюють. Зазвичай вони виставлені на продаж для політиків, яким може знадобитися давно зареєстрована партія. Інші ж політсили лівого спрямування просто не мають достатніх ресурсів для того, щоб претендувати на вагомую роль у політичному процесі. Натомість великі партії успішно спекулюють на соціальних питаннях, обіцяючи

всім і все. Однак, спираючись на фінансову підтримку великого бізнесу, основні політичні сили досі не виявляли інтересу до формування нового соціального консенсусу. Він мав би ґрунтуватися не на обіцянках підвищення зарплат на чергові кількадесят гривень, а на збільшенні частки заробітної плати та інвестицій у модернізацію у витратах виробництва. Цих питань провідні партії до порядку денного не вносять.

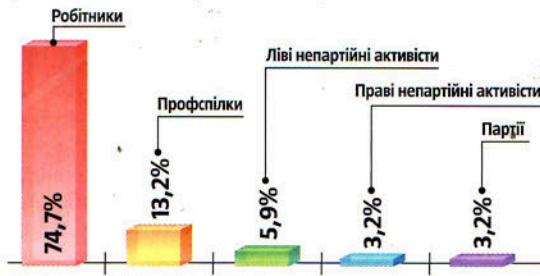
Натомість чимало з них готові паразитувати на назві й гаслах соціал-демократії. Багато виборців цю назву досі пов'язують із СДПУ (о) та її багаторічним лідером Віктором Медведчуком, якого вважали представником київської фінансово-промислової групи, впливової за президентства Леоніда Кучми. Про «солідаризм» як основу ідеології свого блоку говорила і Юлія Тимошенко.

Розвіяти стереотипи щодо соціал-демократів ще на початку 2000-х намагалася СПУ, очолювана тоді Олександром Морозом. Та досягти поставленої мети їй так і не вдалося. А перехід 2006 року на бік Партії регіонів знищив імідж Мороза як «морального» лідера і змарґалізував СПУ.

Зайняти практично вільну політичну нішу поки що ніхто не спромігся. Нові проекти колишніх представників Соцпартії Йосипа Вінського «Народна влада» (який сам лідер називає партією європейського соціалізму) та Станіслава Ніколаєнка «Справедливість» не мають достатніх ресурсів, щоб претендувати на місце у великій політиці, а їхнім очільникам бракує харизми. Заявлений намір цих партій об'єднатися разом із трьома іншими – Соціал-демократичною, Соціал-демократичною (об'єднаною), Українською селянською демократичною – поки що породжує більше запитань, аніж відповідей. Зрештою, сумарний рейтинг згаданих сил навряд чи достатній для подолання виборчого бар'єра. А участь у проєкті одіозної СДПУ(о) може стати іміджевим мінусом на старті.

Природною основою для потужної соціал-демократичної партії мав би стати сильний профспілковий рух. Але сьогодні його практично не існує. «Офіційні»

БЕЗ ЛІВИХ. Учасники робітничих протестів* (жовтень 2009-го – вересень 2010-го)

*% від загальної кількості учасників протестів
За даними Центру дослідження суспільства, жовтень 2009-го – вересень 2010-го

профспілки, які є нині, переважно контролюють політики. Федерацію профспілок України взагалі очолює депутат від партії влади. А нечисленні незалежні організації, які намагаються діяти сьогодні й час від часу досягають локальних успіхів у обстоюванні прав своїх представників, надто розпоршені, щоб дати старт для незалежного профспілкового руху і тим більше для виникнення на його основі нової політсили.

ЧЕРВОНИЙ КАПІТАЛІЗМ

КПУ – єдина з партій лівого спектра, представлена в парламенті, – більше демонструє стурбованість тим, як би не опинитися поза колом політсил першого ешелону, аніж захищає інтереси свого тривідсоткового електорату. Курс, якого нині дотримується Компартия, значною мірою суперечить цілям, задекларованим у її програмі, та обіцянкам, які комуністи роздавали виборцям.

У програмі КПУ чітко прописане «усунення від влади антибуржуазно-націоналістичних, соціальних сил». Натомість вона входить до коаліції з ПР – партією великого капіталу, яка, згідно з ідеологією комунізму, підпадає під визначення «класовий ворог»; підтримує значну частину ініціатив регіоналів, які суперечать її платформі, сподіваючись, що ті віддячать їй бодай мінімальним представництвом у виконавчій владі та ненападом

МІЖНАРОДНИЙ ФЕСТИВАЛЬ КОРОТКОМЕТРАЖНОГО КІНО

NEW VISION

25 – 27 березня

кінотеатр **Україна**
ІДЕАЛЬНИЙ КОМФОРТ
ТА ЯКІСТЬ ЗВУКУ!

СУЧАСНЕ МИСТЕЦТВО КІНО

НОВІ АВТОРИ, НОВІ СЮЖЕТИ, НОВЕ БАЧЕННЯ

КРАЦІ КОРОТКОМЕТРАЖНІ ФІЛЬМИ З УСЬОГО СВІТУ

25.03: «На дахах» – Іспанія, «Команда» – Фінляндія, «Один крок» – Азербайджан, «Будівництво» – Франція, «Цифрове плавання» – Південна Корея.
26.03: «Каруселі» – Австрія-Німеччина, «Останній потяг» – Польща, «Незнайомці» – Бельгія-Нідерланди, «Норвезьке таксі» – Норвегія, «Хлопчик-птаха» – Іспанія, «Томми» – Норвегія, «Оркестр» – Фінляндія, «Північне сяйво» – Данія.
27.03: «Дрейф» – Німеччина-Великобританія, «Перевтілення» – Норвегія-США, «Зіткнення» – Німеччина-Великобританія, «Кінець літа» – Норвегія, «Тренування» – Австрія, «Назовні» – Німеччина, «Блок Б» – Норвегія, «Босоніж» – Аргентина-Португалія.

ТОЧКА ЗОРУ

Вадим Карасьов, політолог:

— Соціал-демократична партія — це партія епохи індустріального демократичного капіталізму. Тому в умовах деіндустріалізації, коли, з одного боку, відсутні потужний робітничий рух, сильні профспілки, а з іншого — немає попиту на демократію, є лише попит на хліб, соціал-демократія неможлива. А профспілки підприємців, які намагаються створювати після підприємницького Майдану, не такі масові. До того ж вони мають конкретну мету — захист від Податкового кодексу. А що далі? Тим більше що підприємець не може бути лівим, бо він усе ж таки власник. А робітничий клас не має власності. В Україні створюватиметься фрагментарна партійна система, за якої регіонали формуватимуть навколо себе кілька партій, щоб реальна опозиція їм не заважала. Вони домовлятимуться, як поділити електоральне поле. Своєю нішу в політиці отримають Тягнибок, Яценюк, комуністи, а «Батьківщину» намагатимуться залишити без неї.

під час наступної парламентської виборчої кампанії. Компартія підтримала новий Податковий кодекс, який ускладнює життя «трудящих», про захист інтересів яких вона начебто обіцяла дбати. У КПУ не схвалюють продовження пенсійного віку для жінок та проект Трудового кодексу, проте ніхто з комуністів так чітко і не заявив, що партія не голосуватиме за відповідні законопроекти. Неоднозначне ставлення демонстру-

«ЛІВИЙ» ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Найуспішніше ідеї соціал-демократів вдалося реалізувати у скандинавських країнах. Ця модель, яка почала формуватися там по закінченні Другої світової війни, функціонує і досі й дістала назву «держава всезагального добробуту».

Швеція. Основною метою своєї соціальної політики тамтешні соціал-демократи проголосили повну зайнятість та вирівнювання доходів. Реалізовувалися ці завдання мали шляхом перерозподілу доходів через податкову політику. В межах шведської моделі всі верстви населення (і заможні, і бідні) потрапляли під дію тих самих соціальних програм. І оскільки всі без винятку користувалися благами «держави всезагального добробуту», кожен був готовий сплачувати за це податки, що відповідають його доходам. Така система сприяла формуванню спільних інтересів між різними соціальними групами з різним рівнем доходів та становленню суспільства соціальної солідарності громадян, які належать до різних соціальних груп. Компромісу між різними соціальними групами було досягнуто завдяки «Основній угоді» між профспілками та роботодавцями. Відповідно до цього документа підприємці зобов'язувалися утримуватися від прямого втручання в політичну боротьбу між партіями. Уряд, своєю чергою, взяв на себе зобов'язання створювати сприятливі умови для приватного підприємництва.

Фінляндія. За прикладом сусідньої Швеції Фінляндія наприкінці 1940-х почала робити перші кроки в соціальній політиці. Період активної розбудови соціальної держави припав на 1950–1970-ті роки. Тоді фінам вдалося досягти соціальної солідарності між різними суспільними групами. Було проведено низку реформ у соціальній галузі. Зокрема, внесено зміни до пенсійного законодавства: пенсія більше не залежала від виплат до ПФ, а держава гарантувала мінімальну пенсію за віком чи непрацездатністю. Запроваджено допомогу з догляду за дитиною. У 1970-х роках було реформовано систему освіти, завдяки чому з'явилася можливість брати кредити на навчання, для студентів почали будувати цілкове житло. Створювалися робочі місця, насамперед у сфері послуг. Ще в 1970-х половина фінів працювали у сфері обслуговування, а до 2005-го їхня кількість зросла майже до 70%. Найбільше розвивалися приватний соціальний сектор, сфери нерухомості та торгівлі. Суспільство загального добробуту створило основу для докорінних змін у фінському інформаційному секторі. Вже 1997 року Фінляндія була відзначена як країна із найбільшою кількістю користувачів мережі інтернет. Вона максимально скористалася досягненнями революції цифрових технологій, що забезпечило їй швидший порівняно з іншими країнами розвиток і полегшило перехід від традиційних галузей промисловості до сфери послуг. Як зазначають експерти, досягненню цього ефекту сприяли принципи «держави всезагального добробуту».

ють вони і до приватної власності. Програма партії критикує «забезпечення панівного становища приватної власності» та «обумовлений приватною власністю принцип «кожний для себе». Та це не заважає її лідеру Петрові Симоненку користуватися дачею та земельною ділянкою площею 1,37 га, оформленою на сина Андрія, яку оцінюють майже в \$1,5 млн.

Поведінка центрального комітету КПУ та її проблеми викликають незадоволення в представників політсили на місцях. Лідеру кримських комуністів Леонідові Грачу критика дій очільника партії коштувала виключення з неї. Також Компартії довелося ліквідувати 14 партосередків в півострові, більшість членів яких були відданими Грачеві людьми. Ображений Грач терміново очолив маргінальну Комуністичну партію робітників та селян, яка на виборах 2002 року використовувалася як партія-клон, що мала відбрати голоси в КПУ. Нерозклучена КІРС практично не має організацій на місцях, тому навряд чи потрапить до парламенту. Проте може поспувати нерви Компартії.

Подією, що нині регіонали розглядають варіант підтримки Грача, щоб розпорошити виборців, готових голосувати за КПУ, яка перебуває з ПР в одному електоральному полі. Та остаточного рішення щодо реалізації цього сценарію партія влади поки що не ухвалила.

За інформацією джерел, наближених до Компартії, особливо багато незадоволених з'явилося також в її дніпропетровських та запорізьких місцевих осередках. Причому тут засуджують не лише загравання комуністів із партією влади. Частина рядових членів підозрюють лідера в нецільовому використанні коштів, які мають спрямовуватися на партійне будівництво.

МАРГІНАЛЬНИЙ ІНТЕРЕС

Окрему нішу займають ліві партії радикального проросійського спрямування, які не мають достатньої підтримки виборців загалом по країні, щоб претендувати на місця у Верховній Раді, проте популярні в окремих регіонах. Деякі з них навіть представлені в органах місцевої влади. Найвідомішими серед них є Прогресивна соціалістична партія Наталії Вітренко, проросійська партія «Родина» Ігоря Маркова, яка на місцевих виборах 31 жовтня минулого року в Одесі здобула 11,7% голосів (14 депутатських мандатів), а також кримські проросійські «Союз» та «Російська єдність». Такі політсили час від часу використовують у виборчих кампаніях як технічні, що працюють на більшій політсилі. Їхнє завдання — відбрати голоси в конкурентів, що претендують на частину спільного електорального поля.

Схоже, ці ліві маргінальні партії під час парламентської виборчої кампанії-2012, спробують використати регіонали, щоб послабити КПУ, яка може забрати голоси частини виборців ПР, незадоволених владою. Прагнучи одноосібного формування більшості у ВР наступного скликання, регіонали зацікавлені звести їхнє представництво до кількох депутатів, які, не висуваючи кадрових претензій, слухняно виконуватимуть. Відтак остаточна маргіналізація КПУ стане логічним наслідком її політики обслуговування влади. ■

Лівий вальс

Є відомий вислів «хто до двадцяти років не був лівим, у того немає серця, а хто після двадцяти ним залишився, тому бракує розуму». Днями згадався інший крилатий вислів, автора якого встановити не вдалося: «якщо ти гадаєш, що ти такий розумний, то чому в такому разі такий бідний?» Чомусь саме зараз ці два афоризми життєвої мудрості зійшлися в контрапункті. Музика навіяла.

Музика останніх місяців звучить лівим маршем. Інформприводи один красномовніший від іншого. Петро Миколайович посварився з Леонідом Івановичем. Грач звинувачує колишнього партайгеноссе в опортунізмі, корупції та, який жах, у розпусті! Симоненко збирається подавати на нього до суду за наклеп. А Грач створив власну КПРС. Натомість Симоненко урочисто оголосив про перехід в опозицію. А в Запоріжжі тим часом справу хлопців, що відірвали у Сталіна голову, передали до суду, одного з дітей через стан здоров'я відпустили під підписку, восьмеро сидять третій місяць. Умови, розповідають, санаторні – волосся дибки стає. І як фінальний акорд комуніст Юрій Соломатін, член ЦК і колишній нардеп, запропонував спорудити пам'ятник Сталіну... в Києві на Європейській площі (вона ж колишня Ленінського Комсомолу, а до того – Сталіна).

Це що: гримаса, останні корчі, чи навпаки, симптом червоного рецидиву? На перший погляд, звичайні передсмертні судоми: за останніми опитуваннями Центру Разумкова, якби вибори до Ради відбулися сьогодні, КПУ набрала б 3,6%. Враховуючи скандал у шляхетному сімействі й необхідність ділити один електоральний шматок, не виключено, що «старі» та «нові» комуністи навіть не пройшли б до парламенту. Сталоса б те, що вже спіткало соціалістів та, прости Господи, вітренківців. Україна могла б зітхнути, що позбулася ганебної хвороби, яка коштувала їй мільйонів людських душ. Звісно, навряд чи було би хоча б так, як у Німеччині, де в більшості людей згадка про націонал-соціалізм на інстинктивному рівні викликає сором, жах і біль. У нас все одно залишаться пенсіонери, яких пізно перевиховувати, а також диваки, маргінали, але комунізму як явищу та політичному фактору було би покладено край. Це якби йшлося про саму мелодію, без диригента. Але ж хіба таке тепер буває? Проаналізуйте статистику голосувань комуністів у

Верховній Раді хоча б за останній рік і простежте, як коливалася лінія партії синхронно із диригентською паличкою Чечетова. Це незалежно? Це безкоштовно? Взагалі-то рахувати вартість лахів, які надягають на себе депутати, скидається на лакейство. Але коли йдеться про публічного політика, що захищає інтереси знедолених, заради наукового інтересу можна подолати природну бридкість і оцінити костюмчик, авто й хатинку головного лєнінця – тут претензії його колишнього однопартійця цілком обґрунтовані. Інакше кажучи, якщо ти після п'ятдесяти залишаєшся комуністом, тобі не бракує ані розуму, ані статків (ані серця – погляньте на молодят!) Хіба що менеджських здібностей, тому що в країні, де офіційна середня зарплата – \$280, середня пенсія – \$140, а типовий безрезвий рахунок за комунальні послуги – під \$70, жалюгідний рейтинг лівої партії в 3,6% заслугує на сувору догану із занесенням «за розвал роботи».

Тож поки КПУ співає про свою опозиційність, група других скрипок пожвавилась: як сформулював останній головний ідеолог СРСР, «чертовски хочется поработать», особливо якщо це усуває конфлікт між серцем, розумом і статками. Гадаю, зараз відбувається змагання за роль кращого партнера олігархів, відповідального за лівого виборця. Хтось закине мені:

СХОЖЕ, ВІДБУВАЄТЬСЯ ЗМАГАННЯ ЗА ВИКОНАННЯ ПАРТІЇ «ЧЕРВОНИХ» У МАЙБУТНІЙ ВИБОРЧІЙ ПАРТИТУРІ

вже не можна повірити в щирість чужих переконань, якщо вони радикально суперечать твоїм? Відповідаю: не можна. Я належу до генерації, яка вивчала історію КПРС у різних її ракурсах із 8-го класу середньої школи до 5-го курсу університету, й чудово пам'ятаю, як класики характеризували колаборантів із буржуазією, не кажучи вже про церкву (див. CV фігурантів, які аж рясніють записами як про депутатські посади, так і про офіційні нагороди від РПЦ).

А тепер резони влади. Зрозуміло, що неприпустимо втрачати контроль над полем протестного електорату, яке в результаті «реформ» неминує розростеться. От і міркують, кому довірити виконання партії «червоних» у майбутній виборчій партитурі, особливо якщо розмови про перехід до мажоритарної системи залишаться розмовами. Опозиція має бути керованою як справа, так і зліва – це ази політтехнології, а їх на Банковій пам'ятають не гірше, ніж я історію КПРС. ■

Автор:
Юрій
Макаров,
Тиждень

Із ніг на голову

Українському народові час вимагати голосування за відкритими списками. Тоді місцеві партійці впливатимуть на формування виборчих списків і будуть задіяні у процесі прийняття політичних рішень

Автор:
Ганне
Северінсен

Про автора:
Ганне Северінсен – президент міжнародної громадської організації «Європейська медіа-платформа», колишня співдиректорка Моніторингового комітету Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо України

За 20 років незалежності Україні вдалося провести кілька демократичних виборів. І все-таки багато людей не відчувають, що їхні інтереси репрезентовано у Верховній Раді, що вони можуть назвати когось «своїм представником у парламенті», і абсолютно не можуть впливати на політику партії, за яку голосували. Добре організовані вибори – не панацея у встановленні істинної демократії, коли виборці беруть участь у політичному процесі й мають реальний вплив на політичні рішення всіх рівнів. Демократія не приходить у країну сама. Її здобуття – це важка робота, що має бути ґрунтована на розвитку політичної культури та історії країни, яка стає на шлях демократизації. Ця праця полягає в пошуку: по-перше, помилок у власному досвіді; по-друге, найкращого досвіду інших демократичних країн зі схожими особливостями.

До 2004 року в Україні діяла змішана виборча система: 225 депутатів обирали за результатами голосування в одномандатних («мажоритарних») округах і 225 – за закритими партійними списками. Серйозним недоліком такої моделі є нездатність забезпечити рівноправне представництво населення у великій країні. До того ж вона поглиблює проблему розколу держави на схід і захід, бо кожен округ зазвичай прихильний до тих, у кого найбільше впливу на місцях. Тож їх і ведуть до влади.

Мажоритарна система на практиці сприяла обранню місцевих «незалежних» олігархів, які наступного ранку після голосування перебігали до провладної партії. Так 2002 року опозиційна до президента Кучми більшість розчинилася невдовзі після виборів, коли «незалежні» повтікали до блоку «За Єдину Україну!», до якого належала й Партія регіонів (може, саме тому складається враження, що регіонали хочуть цю систему повернути?).

Далі Верховна Рада вирішила перейти на пропорційну систему виборів, коли всіх 450 парламентаріїв обирають за закритими партійними списками. Результат цієї зміни – люди не обирають справжнього представницького законодавчого органу. Голосуючи в такий спосіб, український

електорат обирає лише серед груп «перших п'яти представників», а передвиборчі кампанії зосереджуються на кількох партійних лідерах; решту учасників списку за зачиненими дверми визнає партія.

Виборці не знають, за якими критеріями насправді складають ці списки. Тут ніякої прозорості – тільки з легенд і чуток можна довідатися, що до всіх цих списків дехто потрапляє завдяки популярності, дехто (і таких більше?) – завдяки фінансовій підтримці, а дехто – бо хтось хоче перед ним вислужитися. Унаслідок такої практики українські громадяни можуть виявити після виборів, що віддали голоси за людей, аж ніяк не пов'язаних із їхнім регіоном, фактично кинувши бюлетені за тих, кого свідомо ніколи не обрали б.

Крім того, виборці мають розуміти, що деякі парламентарії змінюють кольори відразу після голосування, бо їх «переконають» перейти до іншої партії: пропонують адекватну суму або погрожують знищити їхній бізнес. У цьому вже можна було пересвідчитися торік.

Замість справді демократичної системи «знизу догори», в якій виборців наділено впливом, маємо централізовану модель «згори донизу», проти якої вже виступали Венеціанська комісія і ПАРЕ, бо вона не відображає неоднорідності

електорату й не представляє його інтересів повноцінно. У пункті 7.1.2 жовтневої резолюції № 1755 ПАРЕ «повторює рекомендацію про те, що необхідно запровадити виборчу систему, за якої голосування відбувається на пропорційній основі

СЛІД УНИКАТИ ОБОХ КРАЙНОЩІВ: І МАЖОРИТАРНОЇ СИСТЕМИ, Й ЧИННОЇ ПРОПОРЦІЙНОЇ З ЄДИНИМ ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНИМ ОКРУГОМ

електорату й не представляє його інтересів повноцінно. У пункті 7.1.2 жовтневої резолюції № 1755 ПАРЕ «повторює рекомендацію про те, що необхідно запровадити виборчу систему, за якої голосування відбувається на пропорційній основі

електорату й не представляє його інтересів повноцінно. У пункті 7.1.2 жовтневої резолюції № 1755 ПАРЕ «повторює рекомендацію про те, що необхідно запровадити виборчу систему, за якої голосування відбувається на пропорційній основі

електорату й не представляє його інтересів повноцінно. У пункті 7.1.2 жовтневої резолюції № 1755 ПАРЕ «повторює рекомендацію про те, що необхідно запровадити виборчу систему, за якої голосування відбувається на пропорційній основі

мають починатися з чіткого усвідомлення: Яких цілей ми хочемо досягти? На мою думку, системі треба змінювати так: по-перше, вона була репрезентативна; по-друге, давала виборцям змогу обирати конкретну людину; по-третє, орієнтувалася на географічний вимір.

У багатьох демократичних країнах таких цілей досягають завдяки системі, в якій округ представляють кілька парламентаріїв. Країна поділена на округи, і від кожного обирають певну кількість депутатів.

Кандидатів висуває партія, але обирають із-поміж них громадяни. Відтак кількість місць у парламенті, виграних партією, визначається відсотком

поданих за неї голосів. Але тих, хто посяде ці місця, називає не партія, а безпосередньо виборець, обираючи з-поміж кандидатів у списку від партії, яку підтримує.

У Данії члени партій у кожному окрузі обирають свого кандидата, який увійде до регіонального списку. В день виборів за результатами індивідуального голосування визначають, хто буде депутатом парламенту від партії, яка до нього проходить. У Швеції регіональний список складає регіональне представництво партії. Це дає регіональним представникам партії більше влади, ніж у данській системі, де помітніший вплив мають виборці.

УКРАЇНА НАДТО НЕОДНОРІДНА, ЩОБ НАСЕЛЕННЯ ПРЕДСТАВЛЯЛИ ТІЛЬКИ ДВІ ПАРТІЇ

Пропорційна виборча система зазвичай приводить до влади більш ніж дві партії (ті, які долають три-чотиривідсотковий бар'єр). Отже, за таких умов необхідна здатність формувати стійкі коаліції. Але тут мусить бути чіткий порядок, і грати слід за правилами, а не з правилами, як відбувається тепер в Україні.

На мою думку, Україна надто неоднорідна, щоб населення представляли тільки дві партії. До того ж за таких умов постає очевидний ризик розколу на схід і захід.

А ще, сьогодні в Україні забагато партій, у котрих політики намагаються здобути швидку славу. Для цього вони створюють особисті політсили без

будь-якої місцевої платформи.

Я переконливо прошу українських виборців брати участь у формуванні місцевих та регіональних організацій, які у своїй діяльності орієнтуватимуться на цінності. Влада не самоціль, а засіб перетворення ідей про майбутнє України на пріоритети місцевого й національного масштабів. Для цього треба зустрічатися на місцях або віртуально в інтернеті, щоб спілкуватися на тему того, як утілити ідеї в конкретні дії. І насамперед вимагати можливості впливати як на процес визначення кандидатів на місцях, так і на перебіг трансформації політичних планів на майбутнє в конкретні рішення, які потім буде реалізовано в діях. ■

Тиждень

український www.tyzhden.ua

ПЕРЕДПЛАТИТИ «УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ»

Вартість редакційної передплати журналу «Український тиждень»:

- 1 місяць – 30 грн;
- 3 місяці – 90 грн;
- 6 місяців – 180 грн;

ПАТРІОТИЗМ?

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ?

ДЕМОКРАТІЯ?

ВІДВЕРТО ПРО КРАЇНУ

Детальну інформацію можна отримати за тел. +38 (044) 351 1300 або +38 (067) 407 1096 (callback) Менеджер з передплати Ірина Приліпка peredplata@tyzhden.ua www.tyzhden.ua

повідомлення	отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»	26009000022321	35392656	
			поточний рахунок отримувача	код отримувача	
	назва установи банку	ПАТ «УКРСОЦБАНК»		300023	
				МФО банку	
	Прізвище, ім'я та по батькові платника				
	Адреса платника, телефон				
касир	вид платежу: за передплату на журнал «Український ТИЖДЕНЬ»				
	період:				
			сума, грн		
	платник (підпис)				

квитанція	отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»	26009000022321	35392656	
			поточний рахунок отримувача	код отримувача	
	назва установи банку	ПАТ «УКРСОЦБАНК»		300023	
				МФО банку	
	Прізвище, ім'я та по батькові платника				
	Адреса платника, телефон				
касир	вид платежу: за передплату на журнал «Український ТИЖДЕНЬ»				
	період:				
			сума, грн		
	платник (підпис)				

Покупець недоступний

Приватизація Укртелекому безпрецедентна – об'єкт готували 10 років, щоб продати невідомо кому

Автор:
Олександр
Бондар,
народний
депутат,
екс-голова
Фонду
держмайна
України

Стиль дій Партії регіонів зрозумілий, але в цьому випадку вона перевершила навіть себе. Ще за часів президентства Леоніда Кучми державну власність активно розпродавали за безцінь. Але ж приватизація епохи Олександра Рябченка відрізняється від епохи Михайла Чечетова (який 2004 року очолював ФДМУ). Якщо раніше завжди знали, хто отримав той чи інший об'єкт: який завод дістався Ахметову, який Новинському, який Коломойському, який ще комусь... То тепер ніхто не може нічого сказати.

Щоб розставити всі крапки над «і», буде створено спеціальну комісію з розслідування цього конкурсу. Або ж умови його проведення розглянуть на засіданні Спеціальної контрольної комісії Верховної Ради з питань приватизації. Ми маємо відповіді на два запитання. По-перше, скільки державних грошей було вкладено в підготовку Укртелекому до приватизації? По-друге, хто насправді став власником об'єкта? Адже вже відомо, що його купили не австрійці, як анонсували раніше, а невідома офшорна компанія (австрійська EPIC спростовує цю інформацію. – Ред.). Крім того, практично перед самою приватизацією на засіданні Національної комісії з питань регулювання зв'язку взяли за основу проект змін до граничних тарифів на стаціонарний телефонний зв'язок. Австрійський холдинг не міг забезпечити цього рішення перед продажем Укртелекому. Відповідно за приватизацією стоїть людина, яка має зв'язки в президентському оточенні, здатна вплинути на НКРЗ. Не думаю, що це був Рінат Ахметов. Адже він цілком міг придбати Укртелеком прозоро, бо мав у складі своєї групи підприємство, що відповідало основним вимогам ФДМУ.

Навіть не сумніваюся, що нам не вдасться оскаржити приватизацію. Власне, ніхто й не збирається цього робити – суто формально всі закони було дотримано. Однак треба дати політичну оцінку того, що сталося. Завдання-мінімум – показати українцям, скільки було витрачено з бюджету на об'єкт, відданий невідомо кому за безцінь. Уже зараз можемо сказати, що вклали в Укртелеком мільярди гривень, хай там що голова ФДМУ Олександр Рябченко розповідає про збитковість підприємства. Його готували до приватизації, він єдиний власник ліцензії на 3G. Зрештою, держава не раз нада-

вала компанії пільги з перерахування дивідендів до держбюджету. Тобто приватизація коштувала всім нам чималих грошей. Крім того, підвищення тарифів на стаціонарний зв'язок – це, напевно, лише перший крок держави назустріч новому власникові компанії. Особисто я чекаю на подальші дії, які поліпшать його добробут. Наприклад, тільки він отримає ліцензію на 4G. Цілком імовірно, що дійде навіть до монополізації надання послуг фіксованого інтернет-доступу, як роблять, до речі, в арабських країнах. Це шалені прибутки для компанії, це можливість для держави контролювати інформаційний простір.

Загалом операторам мобільного зв'язку не позаздриш – фактично вони опиняються в неконкурентному середовищі, де немає ринкового ціноутворення та рівного доступу до ресурсів. Звичайно, складно сказати, як саме поводитиметься новий інвестор. Можна прогнозувати інвестиційну стратегію великого телекомунікаційного гравця, але ж покупець – маловідома компанія. Хай там як буде, але це, напевно, не піде на користь споживачам. Інвесторові ж треба окупити вкладені 10,5 млрд грн.

Інша проблема – перспективи приватизації в Україні після ухвалення рішення. Подумати тільки: 10 років об'єкт готували до продажу, дискутували, чи можна робити приватною структуру, яка контролює спеціальні засоби зв'язку. І в підсумку продати якійсь невідомій компанії, що, на відміну від інших потенційних покупців, зокрема європейських телекомунікаційних компаній,

явно не вкладатиме кошти в об'єкт (ФДМУ декларує протилежне. – Ред.). З бажання зробити показовим цей приватизаційний процес нічого не вийшло – низку претендентів просто не допустили до конкурсу. Його, до речі,

**СЕРЬОЗНИМ ЗАХІДНИМ
ІНВЕСТОРАМ
ПРОДЕМОНСТРУВАЛИ,
ЩО ВОНИ НИНІШНІЙ ВЛАДІ
НЕ ПОТРІБНІ**

планували як аукціон із підвищенням стартової ціни, але цю ідею профанували. Замість кількох учасників, які підняли б вартість об'єкта, до продажу допустили лише одну компанію, яка заплатила майже початкову ціну. Західним інвесторам, зацікавленим у придбанні Укртелекому і не тільки, продемонстрували, що вони нинішній владі не потрібні, а всі привабливі об'єкти продаватимуть лише своїм.

Утім, таких об'єктів в Україні більше немає. Залишається Одеський припортовий завод, але він цікавий лише операторам ринку хімії. Напевно, його нового власника вже визначено. ■

КРЕДИТИ НА ЖИТЛО

ІПОТЕКУ
ВІДКРИТО!

МОЯ
ВЛАСНА
КІМНА
ВІСІЛЛЯ

Відсоткова
ставка

16.9%
річних
у гривнях

Кредит
на строк
до

20
років

Разова комісія 1,5% від суми кредиту

АТ АСТРА БАНК. М. Київ, просп. Героїв Сталінграда, 16Б.
Ліцензія НБУ № 241 від 13.07.2010

ASTRA BANK

0 800 302 202

Безкоштовно зі стаціонарних телефонів по Україні

WWW.ASTRABANK.UA

Банки законсервовані

При отриманні кредитів репутація потенційного позичальника та його перспективи стали важливішими від застави

Економічне падіння на тлі катастрофічного зниження внутрішнього та зовнішнього попиту, девальвація нацвалюти, загальна невизначеність... Ці та інші чинники, за словами аналітика ІК Dragon Capital Анастасії Туюкової, два роки тому значно підвищили кредитні ризики. Відтоді фінустанови так і не спромоглися відновити повноцінне кредитування на прийнятних умовах, хоча в 2011-му ситуація, безумовно, краща, ніж у 2009-му, коли лише сім банків позичали підприємствам і громадянам (фактично послуга зникла з ринку). Кредитування згоралося на тлі збільшення частки проблемних кредитів у 2009–2010 роках та обмеження регулятором валютних позик. Зараз уряд констатує зростання економіки, однак банківський сегмент, який до кризи завжди жваво реагував на позитивні макропоказники збільшенням обсягів кредитування, не поспішає підтримати гривнею реальний сектор.

Призупинення кредитування стало однією з основних причин зниження ВВП країни.

Ще на початку минулого року ставки та умови кредитування були драконівськими, а попит на гроші банків – мізерним. Фактично ці послуги були лише в рекламних буклетах фінустанов. Зокрема, реальний сектор, за даними моніторингу компанії «Простобанк Консалтинг», в 2010-му мав змогу отримати позики на поповнення обігових коштів, придбання обладнання, мікрокредити під 31% річних у гривні та 23% у валюті. Наприкінці 2010-го ставки знизилися відповідно до 20–22% і 13%, проте попиту все одно не було. Отже, підприємства не мали можливості залучити кошти для розвитку, а згорання споживчого кредитування та іпотечного ризику пригальмувало торгівлю товарами тривалого вжитку, ав-

Автор:
Валентина
Кузик

томобілями і майже зупинило будівництво. Зокрема, за даними НБУ, валова додана вартість у будівництві 2008-го знизилася на 30% рік до року, 2009-го – ще на 40%. Яким буде ринок кредитування в 2011-му?

Надлишкові кошти у вітчизняних банків є. Так, ще в серпні минулого року залишки на коррахунках фінустанов сягнули рекордної від початку кризи позначки – 34 млрд грн. А в січні 2011-го, за інформацією НБУ, на

депозитах резидентів накопичилося 425,8 млрд грн – майже на 30% більше, ніж у січні 2010-го. Опитані учасники ринку стверджують, що не передбачали такого буму ощадних рахунків і були змушені знижувати депозитні ставки на 3–5% протягом минулого року. Проте банкіри добре засвоїли уроки кризи і не поспішають здешевлювати кредити, попри надлишкову ліквідність, заробляючи на цінних паперах. Водночас українці, навчені гірким своїм та чужим кредитним досвідом, не хочуть залазити в боргову кабалу, тим більше на пропонуваннях умовах. Йдеться не лише про високі ставки, а й про можливість їх односторонньої зміни кредиторами та інші типові норми угод.

Спроби Нацбанку стимулювати кредитування реального сектору досі малоефективні. У 2008–2009 роках кредити рефінансування, надані регулятором для стабілізації, банки використали переважно для закупівлі валюти. Ці фінансові потоки не надійшли до реального сектору, по суті, рефінансування сприяло перекачуванню зовнішніх корпоративних боргів у зобов'язання держави. З часом НБУ згорнув сумнівні програми підтримки, але не спромігся запропонувати нових і ефективних. Не дав чітких кредитних орієнтирів і уряд, зокрема бюджетними програмами здешевлення банківських позик.

У 2011 році банкіри обіцяють активне кредитування, що, правда, переважно юридичним особам, оскільки позики фізичним вважають надто ризикованими. «Кредитний портфель зростатиме здебільшого за рахунок корпоративних клієнтів. Тоді як обсяги роздрібних позик – за рахунок іпотечки, а її відновлення значно повільніше від авто- та споживчого кредитування», – прогнозує Олексій Саливон, заступник голови правління КБ «VAB Банк». Dragon Capital також очікує збільшення загального

СТРУКТУРА НАДАНИХ ПОЗИК

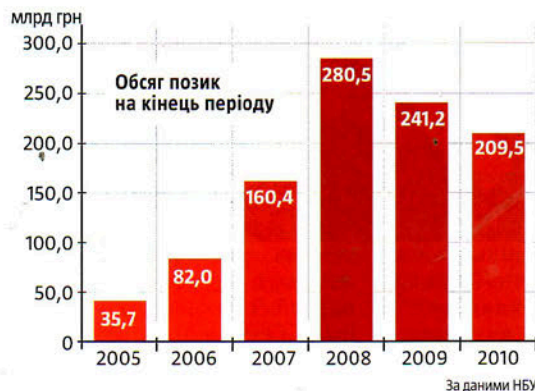
За видами економічної діяльності

ЗАГАЛОМ: 500,5 МЛРД ГРН (станом на кінець січня 2011-го)

БОРГОВЕ ПОХМІЛЛЯ

Динаміка кредитування домогосподарств

кредитного портфеля банків у 2011-му на 15%, переважно на основі корпоративних позик (+17%). Натомість темпи зменшення роздрібного кредитування, на думку аналітиків, у першому півріччі сповільняться, а в другому прогнозується зростання, але лише на 4–5%.

За словами учасників ринку, умови надання позик переглянуті з урахуванням кризового досвіду. «Стабільне фінансове становище, прозорі доходи (а для корпоративного сектору зрозуміла й прозора звітність), хороша кредитна історія – ключові критерії під час прийняття рішень щодо надання позик, – каже Павел Цетковський, голова правління АТ «Ерсте Банк». – Останні кілька років роботи засвідчили, що застава не завжди захищає фінустанови від збитків у разі неповернення коштів, адже малоімовірно реалізувати таке майно без втрат (особливо примусово). Відповідальність і фінансова стабільність позичальника стають навіть важливішими, аніж застава».

Попри традиційний оптимізм банкірів (активне відновлення кредитування обіцяється вже не перший рік), надання позик на прийнятних умовах знову відкладається. «Наприклад, у Чехії ринок кредитування населення активізувався, коли ставки зупинилися на рівні близько 10% річних. Досягати такого показника в Україні буде складно, доки на ринку є депозитні пропозиції під 15%», – вважає Павел Цетковський. Заходи, необхідні для відновлення кредитування (приборкання інфляції, забез-

НАЙПРИВАБЛИВІШІ КРЕДИТИ

ВАЛЮТА – ГРИВНЯ. ТЕРМІН – 5 РОКІВ

на оновлення обладнання (для юросіб)

УКРЕКСІМБАНК

17,80 від 20

РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ

20,39 від 35

УКРСИББАНК

20,79 від 30

на купівлю нових іноземних авто (для фізосіб)

ЮНЕКС

7,81 від 75

КРЕДОБАНК

12,99 від 50

ОТР БАНК

13,97 від 75

Ефективна ставка, % річних
Перший внесок, % суми

За даними Простобанк Консалтинг станом на березень 2011-го

печення повноцінного функціонування ринку землі, захист інтересів кредиторів, порядок роботи із заставним майном тощо), лише у стадії розробки. Утім, основний тренд, який найбільше непокоїть фінансистів, – це глобальна невизначеність щодо вартості грошей та перспективи віртуального сектору економіки, а також неможливість оцінити платоспроможність реального. Банки законсервовані. ■

погляд

Наталія Лебедева, заступник голови правління АБ «Київська Русь»:

На відміну від 2010-го, коли основними вимогами до юридичних осіб-позичальників були позитивна динаміка фінансово-економічних показників та хороша ділова репутація, цього року банки дедалі більше уваги приділятимуть потенціалу ринків, на яких працюють фірми, аналізу конкурентних позицій, затребуваності їхніх продуктів. Вони кредитуватимуть передусім стабільні та перспективні галузі: підприємства роздрібною торгівлі (зокрема, і нафтопродуктами), АПК, харчової, фармацевтичної, нафтової промисловості.

Ми прогнозуємо зниження відсоткових ставок за кредитами у 2011 році, що відбуватиметься за рахунок здешевлення депозитів. На сьогодні в депозитних портфелях банків ще є дорогі вклади, залучені раніше. Щойно відбудеться заміна дорогих ресурсів на дешевші, з'явиться потенціал для зниження кредитних ставок.

Михайло Власенко, голова правління АТ «Астра Банк»:

Торік вартість позик істотно знизилася. Наприклад, на початку 2010-го ставки за автокредитами сягали 25–27% річних у гривні, тепер аналогічна позика коштуватиме 16–18% річних. У зв'язку із загостренням конкуренції та виходом нових гравців на ринок кредитування фізосіб ми очікуємо подальшого зниження ставок протягом поточного року на 1–3%. Динамічніше здешевлення неможливе з огляду на вартість ресурсів на ринку та чинник ризику. У 2011-му в банківській системі України прогноують збільшення кредитного портфеля в національній валюті на 20% та зниження в іноземній на 10%. Загалом з урахуванням зміни структури портфеля ми очікуємо незначного його зростання – у межах 2–5%.

К Н И Г А Р Н Я

Ваша іноземна преса в Книгарні «Є»

AD
ARCHITECTURAL DIGEST

COSMOPOLITAN

DER SPIEGEL

FINANCIAL TIMES

Forbes

Herald Tribune

LE MONDE diplomatique

Newsweek

The Economist

THE TIMES

THE WALL STREET JOURNAL

м. Київ

вул.
Лисенка, 3

вул.
Спаська, 5

просп.
Повітрофлотський,
33/2

www.book-ye.com.ua

З імплементацією Податкового кодексу дрібних підприємців в Україні поменшало, а можливостей неофіційного збору податків – навпаки

Автор:
Марина
Гнатенко

З'явилися офіційні результати імплементації Податкового кодексу: якщо на 1 січня 2010 року в Україні було зареєстровано 1,175 млн фізичних осіб-спрощенців, то 2011-го – менше мільйона (дані ДПАУ). На Троєщинському ринку столиці стоять порожні близько третини контейнерів, деякі з них почали різати на металобрухт. За словами самих

торгівців, проблема і в податках, і в зниженні купівельної спроможності клієнтів – перші наслідки подорожчання харчів та комунальних послуг.

ЗА ЩО БОРОЛИСЯ

Після підприємницького Майдану (виступів проти прийняття змін до податкового законодавства) багатьом фізособам-спрощенцям тимчасово залишили старі правила гри (зокрема, розділ XIV ПК, який зацікавив інтереси малого бізнесу, президент відправив на доопрацювання). Та саме через таку невизначеність деякі спрощенці не поспішають реєструватись офіційно – чекають наступних кроків із боку держави і працюють у тіні. Усі розуміють, що найгірше в кодексі – навіть не збільшення фіскального тиску, а

розширення повноважень відповідної служби (**докладніше – див. стор. 26**). Скажімо, на Центральному ринку Вінниці нещодавно мала місце вельми показова ситуація: поява пари податківців (до речі, «не при виконанні») призвела до того, що половина яток зачинилися. Це саркастична тактика. Є ще сумніші стратегії.

Вінничанин Максим Н. узагалі вирішив згорнути бізнес. Каже, зараз мертвий сезон, платежі стають непосильними, тож навіть вийти в нуль – щастя. Він тримає три точки з продажу одягу та взуття, зокрема на базарі, а також у торговому центрі. З ринку вирішив піти насамперед через збільшення орендної плати (двічі від вересня 2010-го). Ще три роки тому підприємець тримав п'ять точок і стільки ж

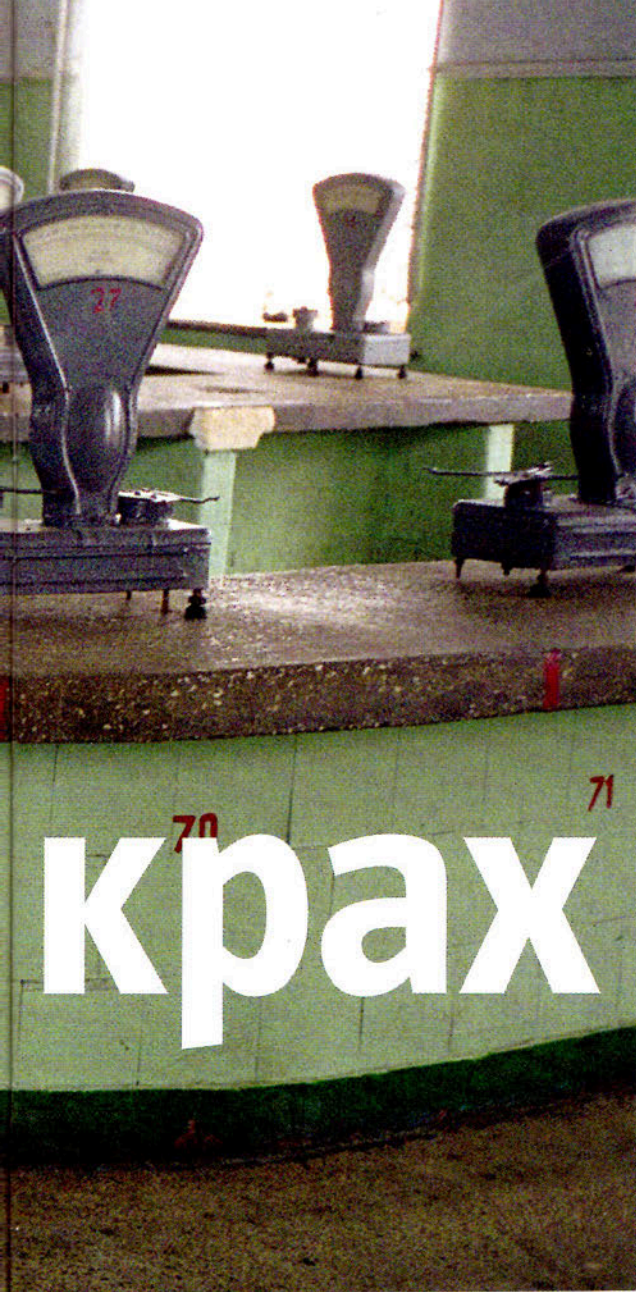

ФОТО: ОЛЕКСАНДР ЧЕМЕРНОВ

70 крах

працівників на трудових угодах. 2011-го – звільняє останнього, продаватиме товар власноруч разом із дружиною. «У торговому центрі я заробив за січень близько тисячі гривень, – називає причини оптимізації Максим. – За сезон маю до п'яти тисяч. Шість віддаю за оренду, а ще півтори – зарплата працівникові. Залюбки підвищив би ціни, але ж попиту й так немає! Колись були заощадження, а зараз не впевнений, чи погодує сім'ю!»

«Якщо ви вчора закінчили університет – можна махнути на все рукою і згорнути бізнес, – каже 50-річний спрощенець. – А що робити тим, хто годує родину, вчить дітей? Нас піде не чекають». Зауваження підкріплене практикою. В Україні збільшується армія «клієнтів» біржі

На
150–200
ТИС.

зменшилась кількість зареєстрованих спрощенців

праці. У лютому підвищився навіть офіційний рівень безробіття – до 2,2%. Станом на грудень 2010-го на одну вакансію в державі було близько дев'яти претендентів, за офіційними даними. Реальні ж тенденції (з урахуванням неповної зайнятості, вимушених відпусток тощо) набагато гірші. Зокрема, голова Нацфоруму профспілок України Мирослав Якібчук прогнозує, що 2011-го показник безробіття зросте на 28% і перевищить 2 млн осіб. Але ініціаторів податкової «реформи», схоже, не турбує соціальна функція спрощеної системи – забезпечення самозайнятості.

НА ЩО НАПОРОЛИСЯ

Підприємці, які працюють на фіксованому податку, зіткнулися із проблемою отримання свідоцтв – їх видавали тільки платникам ринкового збору, нещодавно скасованого. Правовій колізії поклато край втручання громадських організацій. Але де-факто ринковий збір, за словами координатора Ради об'єднань підприємців України Алли Алексенцевої, залишився. Його просто «сховали» до земельного податку, що своєю чергою і призвело до підвищення орендної плати за місце. «Мені телефонували з усієї країни. Є порядні директори ринків, які незначно підняли платню. А в деяких регіонах суми зашкалюють!» – розповідає пані Алексенцева.

За даними **Тижня**, готовність торгівців до підвищеної орендної плати (зокрема й неофіційної) – не лише бізнес-перепустка на ринки, а й, до певної міри, захист від візитів податківців. Іноді на місцях помітно дуже дивні перегини. Наприклад, у Яготині чимало бізнесменів мусили згорнути діяльність, бо їм запропонували робити відрухування такі, як... у Донецьку. Адміністрацію ринку зовсім не збентежив факт, що рівень попиту й купівельної спроможності в райцентрі не зіставний з аналогічними показниками міст-мільйонників.

Тим, хто відмовляється сплачувати неофіційні ринкові побори, доводиться спілкуватися з податківцями, які погрожують заарештувати майно, а на дисплеях мобільних демонструють суми, що цілком узгоджуються з

вимогами ринкових адміністрацій. Усе це дуже нагадує психологічний тиск. І хто ж його витримає?.. Нервують навіть контролери. У Запоріжжі, наприклад, узагалі трапився казус: бізнесменові, який завітав до одного поважного відомства з конвертом у кишені, відповіли, що слід прийти наступного дня, аби... не порушувати черговості.

НА ЩО ЧЕКАЮТЬ

За нових умов спрощенці повинні сплачувати внески до Пенсійного та інших соcfондів на загальних підставах – багатьох це змусило скоротити кількість найманого персоналу, а дехто просто пішов у тінь. А від 1 квітня 2011-го вони отримають черговий сюрприз – вступає в дію стаття 139 ПК, яка забороняє юридичним особам відносити на валові витрати всі трансакції з платниками єдиного податку. «Ще близько 100 тис. підприємців з одним-двома працівниками будуть змушені припинити діяльність, – розмірковує перший віце-президент Спілки підприємців малих, середніх і приватизованих підприємств України В'ячеслав Биковець. – Їм немає жодного сенсу переходити на громіздку й корумповану загальну систему сплати податків».

Думку розвиває і конкретизує Алла Алексенцева: 2009 року Донецький меткомбінат скоротив харчоблок, а також транспортні цехи, скооперувався зі спрощенцями. За нових умов платникам єдиного податку доведеться реєструвати фірму. Але навряд чи завод із нею співпрацюватиме, бо ж очікуваного здешевлення послуг не відбудеться (а раніше це було можливо, зокрема, за рахунок економії внаслідок зменшення податкового навантаження). «Від цього ніхто не виграє, – підсумовує експерт. – Є збитковість підприємств – немає податків. І від оптимізаційних схем стаття 139 не врятує, адже більшість із них стосуються ПДВ».

ЩО ЩЕ ГОТУЮТЬ

Днями голова громадської колегії Комітету Верховної Ради з питань податкової та митної політики Леонід Рубаненко підтвердив, що триває розробка змін до ПК (нагадаємо: таке завдання поставив уряду президент під час підписання документа). Наразі незрозуміло, якими саме будуть

ФОТО: PHIL

поправки. Деякі експерти впевнені, що спрощену систему ліквідують остаточно. Інші джерела непокояться, що податківці отримають нове право – подавати судові позови, аби примусити фізосіб декларувати доходи. Найбільш оптимістично оцінює ситуацію сам Леонід Рубаненко: мовляв, проблеми в процесі імплементації кодексу виникли не лише в підприємців, а й у фіскалів (від них, до речі, було найбільше запитань). «Річ у тому, що документ складний, і щоб прийняти будь-яке рішення, потрібно вивчити кілька статей кодексу. Податківці до цього не можуть звикнути і припускаються помилок. Але важливо й те, що цих помилок не повинно бути в принципі, бо ж кодекс зобов'язує податківців вирішувати проблемні питання за двозначності трактування норм ПК на користь платників. Факти, щоб податківці в таких випадках ставали на бік платників, нам поки не відомі», – констатує Леонід Рубаненко.

ЩО ТУРБУЄ

«Ніхто не вірить, що корективи до кодексу підуть на користь чи полегшать роботу, – каже підприємець із Тернополя Олег Муляр. – Хіба що в теорії...» Від 1 січня 2011-го він не завозить товару – чекає законодавчого вироку щодо порядку ведення спрощенцями обліку за первинною документацією (містить відомості про господарські операції, підтверджує їх здійснення). «Вибіркові перевірки

первинної документації практикують на сході України роки зо два, – стверджує голова Спільки громадських об'єднань «Координаційно-експертний центр Дніпропетровської області» Андрій Бодаква. – 2009 року їх почали на Луганщині, влітку 2010-го – на Дніпропетровщині. Перевіряли переважно магазини. На оптових ринках первинна документація відсутня, тож загроза її перевірки

ХОВАЮЧИСЬ ВІД ПОДАТКІВЦІВ У ТІНІ, МОЖНА ЗУСТРІТИСЯ... З РЕКЕТОМ

висить над торговцями як дамоклів меч. Прозоро працювати можливо лише за умови, що на «Барабашово» чи на «Сьомому кілометрі» продаватимуть товари з накладними і сертифікатами».

Олег Муляр із Тернополя боїться за власний бізнес: «Щось я ввозив із-за кордону, щось через Одесу, Хмельницький. Документобігу не вів, паперів не зберігав... Маю намір закуповувати вітчизняний товар, але ж його якість нижче плінгуса, всі працюють з імпортом. І не ми в цьому винні». Орієнтовно лише 20% ринкових торговців реалізують продукцію made in Ukraine. Облік імпортової за первинною документацією (ст. 297 ПК) апіорі неможливий. Але для Алли Алексенцевої та її знайомих підприємців «...не секрет, що є п'ятеро нардепів, чії фірми обслуговують імпортерів продукції з Китаю».

«Якщо захочете розмитнити самі – вартість процедури буде такою, що товару не продасте – треба ж додати накладні витрати і щось заробити, – каже експерт. – А через фірму товар розмитнять за прийнятною ціною, але документи дадуть сумнівні. Немає гарантії, що роботи не оформлять як хатні капці...» І робить висновок: доки ці та інші питання не врегульовані, чиновники не мають морального права вимагати від спрощенців первинної документації.

ЩО ЛІКУЮТЬ

Загалом прагнення уряду Миколи Азарова удосконалювати податкову систему ще дужче заганає бізнес у тінь. «Держава підштовхує підприємців працювати поза правовим полем, – вважає Алла Алексенцева. – Реформування без аналізу причин – це встановлення діагнозу без обстеження. Вихід – законодавство, яке стимулюватиме не правопорушення, а економічний розвиток». «Контрольні структури вважають підприємців людьми, які не хочуть платити податки, – стверджує Вячеслав Биковець. – Насправді таких, якщо вони і є, може, піввідсотка...». Уряд свідомо чи несвідомо знищує і без того рідкі паростки середнього класу в Україні й закладає міцне нормативне підґрунтя для побудови нелегальних та напівтіньових фінансових взаємовідносин із бізнесом.

ЩО ЛЯКАЄ

Чимало дрібних бізнесменів уже пішли в тінь – вимушено, щоб прогодувати родини. Голова Ради підприємців при Кабміні Леонід Козаченко прямо і влучно назвав головну проблему, з якою вони зіткнулися в тіні, – рекет. Підтверджує цей факт і Вячеслав Биковець: «На деякі ринки, як у 1990-ті роки, приїжджають особи із сумками. Тільки це не бандити. Нібито збирають данину для міліції та інших органів – за дозволи, погодження і просто... щоб не чіпали. Знаю десятки випадків, коли податківці з порогу казали, скільки коштує скласти акт (перевірки. – Ред.) без наслідків...» ■

Поради юристів, як поводитися під час перевірок за нових умов, – на стор. 26

Кредитуємо Ваші мрії!

0 800 50 05 46

безкоштовно зі стаціонарних телефонів в межах України

www.kruss.kiev.ua

Ліцензія НБУ № 19 від 14.01.2002.

КРИВСЬКА БАНК

акціонерний банк

Курс МОЛОДОГО БІЙЦЯ

Як поводитися під час візиту податківців

ПРОБЛЕМА: стаття 78 ПК мало не до безмежності збільшує кількість підстав для проведення позапланових виїзних перевірок, ініціювати які від 1 січня 2011 року може керівник органу ДПС (доти на це потрібне було рішення суду).

Лариса Антошук, юрист ЮФ «Василь Кісіль і Партнери», розповідає, як поводитися, коли до вас завітали податківці:

— Із практики позапланових виїзних перевірок за останній час можна зробити висновок, що розширення підстав для проведення не змінило суті процедури. Тож реагувати на появу інспекторів Державної податкової служби (ДПС. — Ред.) варто так, як і раніше, до прийняття Податкового кодексу. Головна помилка багатьох бізнесменів — вони не готові документувати будь-які дії представників ДПС. Ідеться насамперед про фіксування часу їхньої роботи на підприємстві, кількості днів, реально проведених над аналізом документів. До речі, звичайнісіньку реєстрацію часу приходу-відходу інспектора можна використати в суді як доказ, що він приділив замало уваги вивченню звітності, не міг здобути інформації, відображеної в акті перевірки, тощо. Такі речі можна підтвердити, зокрема, й оформленням актів прийому-передачі документів або ж письмових запитів від самих інспекторів на отримання інформації (обов'язково з їхніми підписами, датою та вичерпним переліком паперів). Це можна зробити з огляду на звичайні правила діловодства та корпоративну політику компанії, з міркувань безпеки. Але згодом таке документування може виявитися ще одним аргументом на користь підприємства в процесі адміністративного або й судового оскарження дій контролерів. Водночас ви позбудетеся остраху «втратити» документи. Надавати їх краще частинами, окремими папками (наприклад, із ПДВ за півріччя, з податку на прибуток за рік тощо). Так можна не лише мінімізувати ризик зникнення оригіналів, а ще й довести, які саме папери дивився інспектор і чи мав він доволі інформації, щоб донарухувати податкові зобов'язання, застосувати штрафні санкції тощо.

ПРОБЛЕМА: стаття 80 ПК запроваджує новий вид фіскальної перевірки — «фактичну» (без попередження платника, за рішенням керівника органу ДПС).

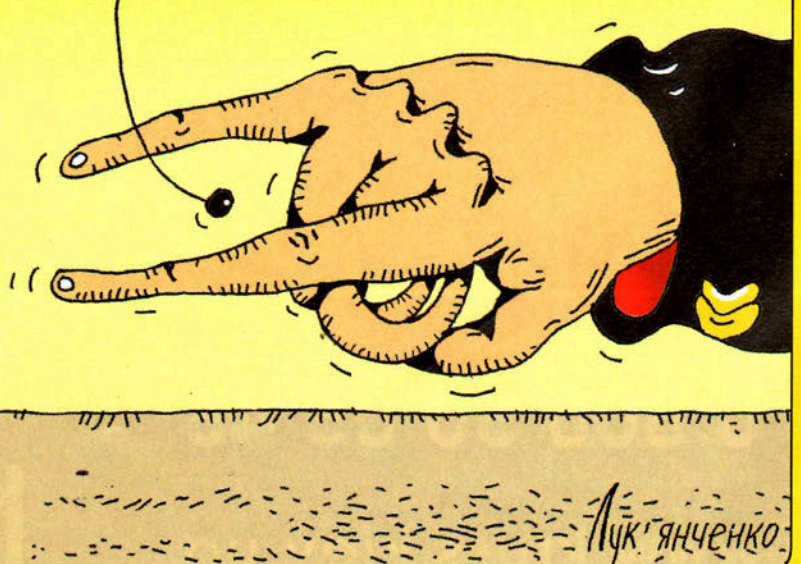

Іван Юрченко, старший юрист ЮФ «Василь Кісіль і Партнери», пропонує алгоритм поведінки під час фактичних перевірок:

— Коли на підприємство прийдуть інспектори, насамперед перегляньте їхні документи. Фактичну перевірку (як, до речі, й інші) можна проводити лише на підставі оформленого наказом рішення керівника органу ДПС. Копію мають вручити директорові фірми під розписку до початку заходу. Відсутність або неправильне оформлення документа (без відтиску печатки, підпису керівника органу ДПС тощо) — підстава не допустити контролерів на підприємство. Крім того, податківці не мають права розпочинати перевірку, не надавши направлення на її проведення. Слід звернути увагу, чи вказано в ньому дату видачі, найменування органу ДПС, а також реквізити наказу щодо перевірки. Зауважте, чи скріплене направлення печаткою цього органу, чи підписане керівником або його заступником. Якщо документ не відповідає таким вимогам, можна сміливо відмовляти в допуску на фірму, аргументуючи це невпевненістю, що контролери є тими, ким представляються. Варто про всяк випадок зателефонувати до місцевої інспекції з уточненням, а також попросити в податківців посвідчення (реквізити слід переписати). Якщо виникає підозра щодо законності перевірки (скажімо, у разі їхньої відмови показувати посвідчення, направлення, наказ), можна телефонувати до міліції та на лінію довіри Державної податкової служби (номер зазначено на офіційному сайті).

БІЛЬШЕ
СХОЖА
НА НАЇЗНУ...

ВІЇЗНА ПЕРЕВІРКА!

Лук'янченко

ПРОБЛЕМА: стаття 16 ПК зобов'язує платників допускати податківців до обстеження приміщень, територій (крім житла), що використовуються для одержання доходів.

Андрій Гринчук, керуючий партнер ЮФ «Гринчук, Горпинюк та Партнери» (Львів), дає платникам оригінальні поради, як уникнути неприємного обов'язку:

— Поява цієї норми в кодексі зумовлена насамперед задекларованим бажанням боротися з виплатою заробітків у конвертах, використанням найманої праці без оформлення трудових відносин тощо. Спрощення доступу до приміщень і територій фірми дає податківцеві змогу порівняти кількість формально працевлаштованих і реальних працівників.

Ще одна зона уваги контролерів — склади з наявними запасами, залишками... Нагадаю, що стаття 74 ПК зобов'язує орган ДПС попередити платника про планову перевірку не менше ніж за 10 календарних днів — достатній час, щоб підготуватися до візиту. Позаплановій перевірці, як свідчить практика, іноді передує запит від ДПС чи телефонний дзвінок, наприклад, із проханням уточнити, чому не подано декларації, чому до неї внесено ті чи ті дані тощо. Відповідно слід готуватися до візиту. Фактична перевірка — справжнє лихо. Та перш ніж допустити податківців на підприємство, варто ретельно, без поспіху вивчити їхні документи, щоб інші працівники мали час усунути найбільші недоліки. Згідно зі статтею 80 п. 7 ПК фактичну перевірку проводять двоє чи більше представників органу ДПС у присутності посадовця осб суб'єкта господарювання чи його представника та/або особи, яка фактично здійснює розрахункові операції. Якщо розуміти цю норму буквально, то можна визнати... неможливість проведення фактичної перевірки за відсутності будь-якої з цих осіб (у відраженні, прогулює, тимчасово непрацездатна тощо). Уникнути прикрого обов'язку можна, скориставшись нормами промислової безпеки та охорони праці, встановленими на підприємстві: наприклад, вхід до цехів без спеціального захисного одягу заборонений. Звичайно, сумлінний платник мав би заготовити для податківців такі засоби. Але ж у потрібний момент може не виявитися вільних! Ще один імовірний вихід із ситуації — взагалі розмістити персонал у житловому фонді... Однак пам'ятайте: такі дрібні хитрощі не стануть на заваді під час проведення слідчих дій, оперативно-розшукових заходів та інших варіантів «маскишоу».

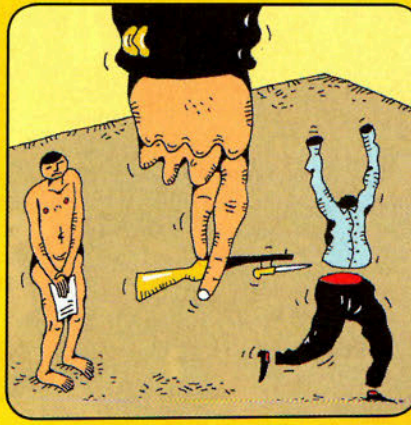
ПРОБЛЕМА: стаття 94 ПК дає податківцям безпрецедентне право — мало не коли завгодно — накладати адміністративний арешт на майно платників (упродовж 96 годин орган ДПС має отримати судове рішення про обґрунтування застосованого заходу).

Євгенія Дербал, партнер АК «Коннов і Созановський», коментує драконівську норму кодексу:

— Аналогічно Закону України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» кодекс передбачає арешт майна як винятковий засіб забезпечення виконання податкових зобов'язань. Без змін залишилися і обставини застосування адміністративного арешту активів, однак порядок та процедура в ПК частково змінені. Наразі в кодексі зафіксовано, що обґрунтованість такого рішення має бути перевірена судом упродовж 96 годин, та поки що не зрозуміло, як технічно здійснюватимуть таку перевірку.

Зазначений час не може бути продовжений в адміністративному порядку, зокрема й за рішенням інших державних органів, крім випадків, коли власника майна, на яке накладено арешт, не встановлено (не виявлено). Але кодекс не дає чіткої відповіді на принципове запитання: на який саме термін можна заарештувати майно?.. Так чи інакше, а перед його описом посадовим особам платника доцільно перевірити наявність відповідного рішення про накладення адміністративного арешту, а також документи, які засвідчують повноваження податківців на проведення опису. Якщо платник не погоджується із застосуванням заходу, він має право оскаржити рішення ДПС в адміністративному порядку (в податковому органі вищого рівня — практика свідчить, що це потребує багато часу і не завжди дає результат) або ж судовому — такий варіант кращий. Крім того, платник податків має право на компенсацію збитків, немайнової шкоди, завданих органом ДПС унаслідок неправомірного арешту. Відповідну вимогу слід так само подавати до суду. Оцінювати перспективи таких оскаржень наразі складно.

ПРОБЛЕМА: стаття 16 ПК зобов'язує платників податків підписувати акти (довідки) про перевірку.

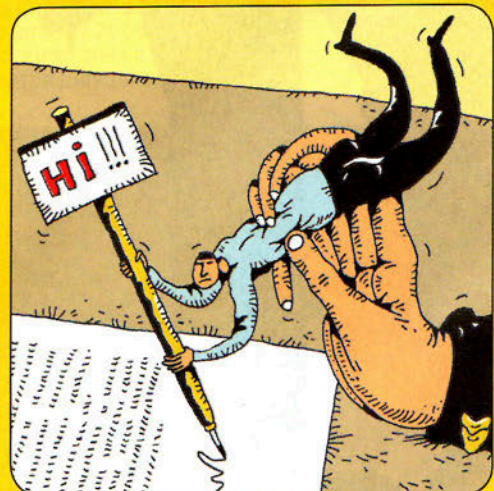

Лариса Антошук, юрист ЮФ «Василь Кісіль і Партнери», розповідає, як, що і навіщо потрібно підписувати:

— Чим менше інформації (зокрема, уточнень, роз'яснень) надано податківцям у процесі перевірки, тим більше необґрунтованих висновків, які можна аргументовано оскаржити в суді, з'явиться у відповідному акті. З огляду на це слід максимально ізолювати контролерів від персоналу, зокрема фізично, адже спроби уточнення інспектором питань стосовно порядку виплати зарплат, наявності операцій, не відображених у звітності, тощо — звичайна практика. Бізнесменам варто пам'ятати, що є буква закону, а є людський чинник: навіть коли законодавчі підстави для перевірки, порядок її проходження, складання акта (довідки) здаються обґрунтованими, ніхто не може гарантувати, що податківці не перевищать повноваження й не застосують незаконних важелів тиску на підприємство тощо. Підпис на акті, мабуть, доведеться поставити, проте, якщо платник податку не згоден із задокументованим, він має право зробити застереження: «Не погоджуюся з фактами, викладеними в акті, й маю намір подати оскарження в установлені законодавством строки до ДПС». У випадку неправомірних дій контролерів не варто забувати про такі засоби захисту бізнесу, як телефон довіри або навіть звернення до прокуратури.

Додає Іван Юрченко:

— Під час перевірки слід уникати надання будь-яких додаткових письмових пояснень без юриста чи аудитора. Це стосується й підписання довідки за результатами хронометражу, й коментарів стосовно оформлення трудових відносин з особами, які перебували на фірмі під час перевірки, й інших питань.

Велике полювання

Більшість території України – мисливські угіддя. Найкращі з них уже захопили різнокаліберні політики і чиновники

Автор:
Богдан Буткевич

Близько 80% території нашої країни – 46,5 млн га із 60,3 млн га загальної площі – є мисливськими угіддями. За законом їх не можна продавати у приватну власність, лише надавати в користування. Однак найпривабливіші землі вже давно прибрала до рук, так би мовити, еліта, яка тут вгамовує жагу до вбивства.

ЧУЖІ ТУТ НЕ ХОДЯТЬ

Мисливські угіддя високопосадовця з донецьким корінням розкинулися на 8,5 тис. га лівого берега Київського моря. За провідника – місцевий єгер Антон на службовій «Ниві». Навколо високі сосни. Панує тиша. За деякий час ґрунтова дорога впирається у височенний, у три-чотири людських зрости, паркан.

Кремезний чолов'яга в камуфляжі мовчки відчиняє нам ворота.

Запарканом ліс густіший, ніж зовні,

суцільні хащі. «Нашому хазяїнові до вподоби, як він каже, все незаймане: і жінки, і природа, – пояснює Антон. – От і влаштовуємо йому тут «тайгу». Він, купивши ці землі, мріяв ведмедів завести – ледве вмовили цього не робити. Оленів, яких дуже полюбляє стріляти, завозимо щодва роки. Господар сам ніколи не приїздить, завжди з компанією. Вони там всі не так мисливці, як любителі постріляти напідпитку. Коли увійдуть у раж, то бахають по всьому, що бачать. Тож звірів нерідко доводиться докуповувати, особливо кабанів».

Антон стверджує, що хазяїн виділяє на господарство 10 млн грн на рік. Вистачає на все: і на звірів, і на обладнання. Цьогоріч

узимку підгодовування тварин обійшлося майже в 400 тонн зерна. Єгері отримують 4,5 тис. грн щомісяця, коли вони на вахті, яка триває три місяці поспіль та під час якої вони безвизно живуть в угіддях.

Підїжджаємо до будиночка, призначеного для відпочинку хазяїна і його гостей. «Вибач, але заходити не будемо, позаяк обслуга може нас «здати», – каже єгер. – Та повір, всередині круто. Я там уперше в житті побачив унітаз зі справжнього мармуру. Чесно кажучи, не розумію, навіщо все це, враховуючи, що «квасять» вони переважно в лісі й сауні».

До автівки підсідає Павло – ще один єгер: «Я тут із перервами працюю з 1990-х, коли господарство ще не було приватним. У 2006-му наш хазяїн, який на той час уже закохався в ці місця, остаточно прибрав їх до рук. Кажуть, що заплатив за землю \$180 тис., не враховуючи якихось подарунків депутатам райради».

Прямуємо угіддями далі. Як немає паркана, так непролазні для машин хащі. Кілька лісових доріжок, що ми перетнули, перекопані, з піску визирають загрозливих розмірів шиби. «Це не проти браконьєрів, – пояснює Павло. – Ті ж не дурні, не полізуть сюди, бо знають, що станеться з тим, хто тут навжиться щось стріляти. Одному такому ребра всі поламали і зброю забрали, не складаючи жодних протоколів. Тому перепони на дорогах передусім проти грибників і шашличників. Щоб розуміли: тут приватна власність, їм сюди зась».

Цікавлюся, де ж звірі, чому жодної тварини ми так і не побачили? «Останній раз господар, коли приїздив, постріляв дуже багато дичини, – пояснює Антон. – Після того звірі полохливі стали. Хоча в нас не так жорстко, як у Шенцева (Дмитро Шенцев, народний депутат від Партії ре-

гіонів; 16 січня 2007 року під час полювання в його мисливських угіддях загинув екс-губернатор Харківщини Євген Кушнар'єв. — Ред.). На його 50 тис. га справжня війна щосезону розпочинається, я там працював кілька сезонів, бачив те дикуство».

САНОВНІ БРАКОНЬЄРИ

Державне мисливське господарство «Кагарлицьке» розкинулося неподалік однойменного міста. Мене зустрічає його директор Олексій Ісаєв і проводить у дерев'яний чепурний будиночок, який, щоправда, видає, що грошей тут бракує. Проте мисливських трофеїв чимало. «Ось цього кабана сам здобув, — вихваляється Олексій. — Такий великий, бо правильно росли. Ми дали йому вирости до того стану, коли він став цікавим трофеєм. Завжди намагаємося влаштувати лови так, щоби вполювали лише тих звірів, яких можна».

«От у нас по сусідству приватні угіддя, що належать Миколі Рудьковському, — показує вбік єгер-провідник. — Там, до речі, порівняно з багатьма іншими правильно ведуть господарство, в них великі відстріли, цивілізовані лови. Та в цілому приватні господарства фактично безконтрольні — господар там може чинити будь-що. Стрілай, кого і коли хочеш».

Помічаємо ліворуч цілий табун косуль. «29, 30, 35, — рахують Ісаєв із єгерем. — Щось вони надто швидко біжать, мабуть, злякалися». Єгер пильно дивляється в обрій і показує рукою в бік підліска — там їде автівка. За півхвилини вже на місці. Біля «Жигулів» із причепом поруються кілька міцних чоловік у камуфляжі з обвітреними обличчями та чіпкими поглядами. Проте в руках у них лише хмиз. Вони дивляться на нас недоброчливо, втім, як і єгері на них. На вигляд це звичайні браконьєри, понад те, коли ми підїжджали, директор одразу впізнав у чоловіках одного з місцевих браконьєрів, якого Ісаєв кілька разів власноруч затримав на гарячому. Але зараз кинути їм немає чого — ні забитої дичини, ні зброї.

«Чесно кажучи, головна проблема не в таких ось місцевих, які заради м'яса полюють, — кон-

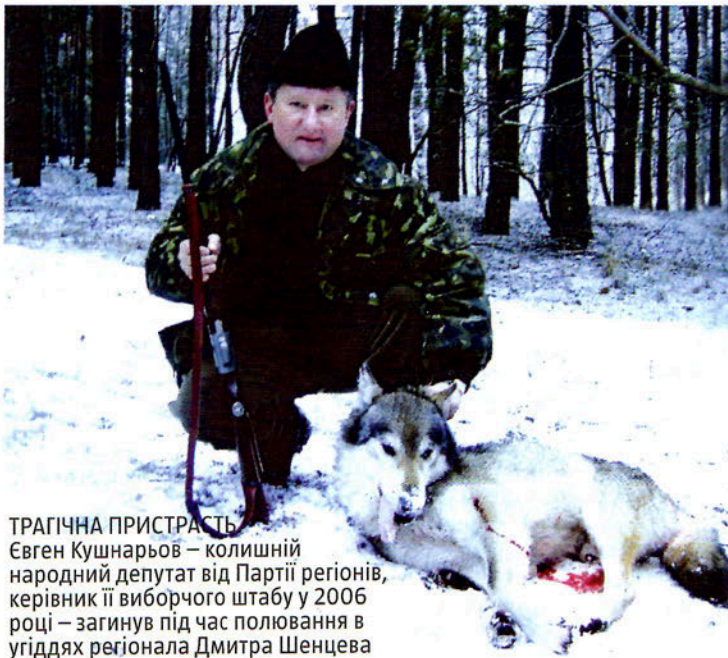
ПОДЛИЛИ

До угідь мисливських господарств входять землі лісового фонду, сільськогосподарського призначення і водноболотні угіддя. За офіційними даними Державного агентства лісових ресурсів (донедавна Держкомлісгосп), 31,85 млн га мисливських угідь надано в користування 382 організаціям Українського товариства мисливців та рибалок, 818 тис. га — 25 господарствам військових мисливців та рибалок, ще 8,2 млн га — 378 іншим користувачам (мисливські клуби, організації, товариства, приватні підприємства), з яких 229 — приватної форми власності. Також 5,6 млн га перебувають у користуванні 213 підприємств Держкомлісгоспу

ТРОФЕЇ НАПСКАЗ.
Олександр Волков — екс-радник президента Кучми, колишній «директор парламенту» — один із небагатьох сановних мисливців, які не приховують пристрасі до великого полювання

ФОТО: УНІАН

ТРАГІЧНА ПРИСТРАСЬ
Євген Кушнар'єв — колишній народний депутат від Партії регіонів, керівник її виборчого штабу у 2006 році — загинув під час полювання в угіддях регіонала Дмитра Шенцева

ФОТО: УНІАН

ПАРТІЙНА ТРАДИЦІЯ.
Леонід Кравчук на полюванні «може розслабитися і не думати про політику»

статує єгер. – Найгірше – це савонні браконьєри на квадратицлах, джипах та навіть дельтапланах. Шкоди від них утричі більше, ніж від селянина з рушничкою. Один такий «крутий» пояснював, мовляв, цікаво, коли не просто стріляєш, де не можна, а щоб ще й тебе ловили. І що ми з ним зробимо, навіть якщо спіймаємо? Тисячу гривень штрафу стягнемо?»

ЗАГАРБАТИ УГІДДЯ

«Українська мисливська система підлаштована під потреби багатіїв, охочих постріляти без зайвих очей та правил, – стверджує Сергій Ліпінський, екс-чиновник Держкомлісгоспу (ім'я змінено на прохання співрозмовника). – Те, що такий стан речей дедалі більше призводить як до руйнування мисливської інфраструктури, зникнення звірів, так і до загальної феодалізації країни, нікого з керівників не обходить». Експерти, працівники галузі, мисливці, опитані **Тижнем**, одностайні в тому, що жодне мисливське господарство за часи незалежності України по-чесному надане в користування не було.

«Ви не знайдете чітко прописаного механізму отримання мисливського угіддя в користування, – пояснює Станіслав Синчук, головний редактор журналу «Полювання та рибальство». – Тому що чіткість нікому в цьому питанні не потрібна. Так само, згідно із законодавством, кожен користувач угідь за право користування ними має сплачувати внески у спеціальний державний фонд. Але на моїй пам'яті ніхто ніколи

ПРИХОПИТИ ТРОШКИ ПОЛЮВАННЯ

такого не робив і, я певнений, не робитиме. Багаті не хочуть ділитися грошима».

Практично всі мисливські угіддя країни де-факто приватні, але водночас вважаються ніби державними, бо оформити право власності на землю наразі не дозволяє законодавство. Ще з часів СРСР працює організація «Українське товариство мисливців та рибалок» (УТМР), яка є головним користувачем цих угідь. Офіційно за паперами 382 територіальним організаціям УТМР належить 31,85 млн га. Це майже 70% усього мисливського фонду. Як кажуть у приватних розмовах самі працівники Державного агентства лісових ресур-

сів, мисливське господарство в Україні збиткове. Держава не виділяє коштів на його утримання взагалі, тому теоретично має бути зацікавленою у передачі такого господарства ефективному власнику. На практиці ж це виглядає так, що найкраще розібрали чиновники та наближені до влади, решта просто нікому не потрібна.

«УТМР вже давно, по суті, не є громадською організацією, хоча юридично нею залишається, – зазначає Станіслав Синчук. – Це такий собі аналог колгоспів. Формально вона неприбуткова, проте насправді такі утворення заробляють чималі кошти. Переважна частина мисливських

САВОННІ МИСЛИВЦІ

Найвідоміші хазяї мисливських угідь

ВІКТОР ЯНУКОВИЧ
Президент України

Дніпровсько-Тетерівське лісо-мисливське господарство, Київська область. Площа – 30,4 тис. га

ОЛЕКСАНДР ВОЛКОВ
Екс-народний депутат

Полтавська область, місце впадіння Сули в Дніпро. Площа невідома

ДМИТРО ШЕНЦЕВ
Народний депутат (ПР)

Мисливське угіддя «Гай», Харківська область. Площа – від 17,5 тис. до 50 тис. га

СКІЛЬКИ КОШТУЄ

Вартість утримання
приватного мисливського
господарства*

Транспортні витрати,
паливно-мастильні матеріали
240 тис. грн на рік

Загалом
1,5 млн грн
на рік

Персонал (егері), 15 осіб
720 тис. грн на рік**

Підгодовування тварин
(близько 500 т фуражного
зерна і кукурудзи)
понад 500 тис. грн на рік

Закупівля дичини***
Кабан
від 3 тис. грн / особина
Олень
від 10 тис. грн / особина
Фазан
400 грн / особина

* без урахування вартості обслуговування
і утримання розважально-рекреаційних
об'єктів на кшталт мисливських будиночків,
саун тощо.

** за умови, що вони працюють не лише
у мисливський сезон, а цілий рік.

*** за умови неварварського відстрілу
дичини, тварин і птахів закуповують
щонайбільше раз на 2-10 років
(залежно від виду).

угідь в Україні просто закинуті, і в 95% випадків господарство там ведеться щонайбільше на папері».

За його словами, зазвичай використовується така схема фактичної передачі угідь у приватне користування: УТМР починає господарювання в угідях спільно з якоюсь структурою, до наглядової ради чи директорату якої входить та людина, яка урешті-решт стане хазяїном. Згодом ніхто на цю територію, окрім співгосподарника, потрапити не зможе.

«Ви дізнаєтесь, хто в місцевому мисливському управлінні займається «вирішенням справ», і звертаєтесь до нього,

відразу готуючи потрібну суму, – додає Станіслав Синчук. – Але потрібно мати відповідні рекомендації чи посаду, просто гроші тут нічого не вирішать».

«Кілька років тому я працював в управлінні Держкомлісгоспу в Чернігівській області, – розповідає Сергій Ліпницький. – Якоюсь приходиться до нас заступник голови місцевої податкової (назвемо його Іван Мстиславович) і каже, мовляв, хочемо офіційно оформити угіддя на себе – 11 тис. га по \$15 тис. за 1 тис. га. Потім податківець з моїм начальством зустрілися в сауні, де перший передав другому валізку з готівкою. За два місяці отримав на руки рішення»

СВІТОВИЙ ДОСВІД

Мисливство – не лише найстаріший промисел людини, а й давній бізнес, який поповнює і державну скарбницю, і рахунки приватних компаній. На Заході є дві основні моделі балансування попиту на полювання та його пропозицію, яка, між іншим, постійно зменшується: європейська та північноамериканська.

У Європі діє елітарна модель, що надає право полювання виключно членам мисливських товариств чи клубів, вступити до яких не так легко. Наприклад, у Німеччині підготовка до так званого зеленого іспиту Мисливського союзу триває 6–9 місяців і коштує близько €1000. Ліси поділені між мисливськими господарствами та приватними орендаторами, тож за дозвіл на полювання (зазвичай п'яти- чи десятиденний) теж треба платити, як і за підстрілену велику здобич. Можна орендувати невелику ділянку лісу з зайцями чи фазанами, що обійдеться приблизно €10 000, до того ж за нею треба доглядати. Оренда великих ділянок, де є більша здобич, коштуватиме у десятки разів дорожче.

Егалітарна модель, прийнята у США, надає право регулювання доступу до полювання державі, яка має гарантувати максимально рівний доступ до нього. Оскільки в Америці полювання – масове явище, відповідно попит великий, то рівність доступу забезпечується за рахунок випадкового відбору претендентів: лотерейного розіграшу мисливських ліцензій. Утім, це стосується переважно полювання на великих тварин, ліцензії на відстріл дрібних можна купити навіть у супермаркетах. У Штатах доволі популярні мисливські клуби, але до них вступають насамперед задля спілкування. Полювання на державних землях (звісно, поза межами заповідників та національних парків, де заборонено це робити) у США та Канаді безплатне, у приватних угіддях потрібен дозвіл власника землі.

МИКОЛА РУДЬКОВСЬКИЙ
Екс-міністр транспорту і зв'язку

ТОВ «Оксамит-сервіс», Кагарлицький район Київської області. Площа – 35 тис. га

ІГОР БАКАЙ
Екс-керівник Державного управління справами

АТЗТ «Трахтемирів», на межі Київської та Чернігівської областей. Площа – 11 тис. га

НЕСТОР ШУФРИЧ
Екс-міністр з надзвичайних ситуацій

Мисливське угіддя «Кремінка», Закарпаття. Площа – 30 тис. га

ВІКТОР ЛОЗІНСЬКИЙ
Екс-народний депутат

Мисливське господарство «Голованівське», Кіровоградська область. Площа – 26,4 тис. га*

* Вилучено за рішенням суду.

обради про відведення йому в користування угідь. З того хабара 60% потрапили особисто в кишеню керівництву Держкомлісгоспу, решта – іншим дотичним інстанціям. Власне, єдине, що може сказати доброго на користь цього екс-податківця, то це те, що він справді підтримує угіддя у більш-менш належному стані, збільшив кількість єгерів, кілька разів завозили тварин. Але нікого туди не пускають. І така схема діє всюди».

Тиждень звертався за коментарем до Товариства мисливців і рибалок, проте наші спроби були невдалими. У двох територіальних відділах УТМР, куди завітали наші кореспонденти, двері були просто зачинені. А в центральному офісі, що на вулиці Гончара у Києві, з нами не захотіли розмовляти.

ЦІНА ПИТАННЯ

Розмір хабара за 1 тис. га мисливських угідь, за інформацією **Тижня**, – від \$30 тис. Хоча подейкують, нещодавно поблизу столиці на Київському морі продано угіддя за ціною \$80 тис./га. За нормами мисливське господарство не може бути меншим від 3 тис. га, площа середньостатистичного ж угіддя – мінімум 5 тис. га. Нескладно порухувати, що середня вартість доброго угіддя сягатиме \$250 тис. Власне, за ці гроші фактично купується земля, хоча офіційно це ніби передача її у користування. Надалі після виплати хабара треба просто прийти та отримати готовий пакет документів.

«Це така собі статусна «фішка» для багатіїв, депутатів, голів райадміністрацій, прокурорів, – стверджує еколог Володимир Борейко. – Приватне мисливське угіддя доповнює дачу біля Дніпра, дачу в Криму, баньку, коханку і джип. Наприклад, свого часу Ігор Бакай узяв в оренду Трахтемірівський півострів і облаштував собі там мисливські угіддя. Або Леонід Кравчук, котрий разом з Віктором Медведчуком отримав у користування державне господарство у Чернігівській області, а тепер зробив товариство шанувальників природи. Не можна залишити поза увагою пана Шенцева з Партії регіонів із його 50 тис. га приватних угідь, де вбили Кущнарвова. А як не

згадати самого президента з його Сухолуччям, Миколу Рудьковського, Нестора Шуфрича, Віктора Лозінського. Тут кого не назви – у кожного хоч маленькі угіддя, та є».

«Найдорожчі мисливські угіддя, зрозуміло, біля Києва, особливо між Дніпром і Десною, – констатує Станіслав

Найгірше в цій ситуації те, що охочі зайнятися в Україні мисливським бізнесом просто не мають шансів на це. «Я сам мисливець, ми з друзями постійно їздимо в одне господарство, – розповідає Сергій Ліпинський. – І за свої гроші закупаємо туди птахів, щоб потім на них полювати. За це платимо по 9–10 тис. грн щороку. Рік тому вирішили те угіддя взяти собі, щоб його облаштувати і продавати туди мисливцям відстрільні картки. Так ось, за найскромнішими підрахунками, на утримання господарства нам потрібно було б викладати щонайменше 500 тис. грн на рік. Це не беручи до уваги хабара, який ми мусили б дати чиновникам для проведення дозволу по всіх інстанціях та гарантії виділення угідь обрადю. Зваживши на всі «розклади» і на те, що для того, аби «відбити» витрати, треба не менше ніж 100 років, ми, звісно, від цієї ідеї відмовилися».

«УКРАЇНЬКА МИСЛИВЬСКА СИСТЕМА ПІДЛАШТОВАНА ПІД ПОТРЕБИ БАГАТІІВ, ОХОЧИХ ПОСТРІЛЯТИ БЕЗ ЗАЙВИХ ОЧЕЙ ТА ПРАВИЛ»

Синчук. – Найбільше приватних територій у нас у Київській та Чернігівській областях – поблизу столиці і ліси прекрасні. В Криму є добрі господарства. На заході країни приватних угідь мало – далеко діставатися, туди хіба справжні фанати їздять. Найчастіше наша еліта полює на кабанів та оленів».

ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ

Повертаємось у середньовіччя?

Попри те що широчезні королівські пущі були під жорстким контролем, численні охоронці постачали дичину для своєї рідні. Полювання як допоміжний промисел чи то панська забавка має значно коротшу історію, аніж мисливство, що за умов низької продуктивності сільського господарства упродовж тисячоліть стабільно підготовувало людину. Сучасні лови та мисливські угіддя родом із середньовіччя. У X столітті перші могутні європейські монархи з династій Каролінгів і Меровінгів починають упродовжувати обмеження на полювання ексклюзивної дичини й відбирають у сільських громад найкращі ліси, де вона водилася. Найбільше заборон щодо полювання, а часто навіть збирання лісових плодів і хмизу випало на долю незаможного люду в тих країнах, що були перенаселені, й феодалі швидко переділили між собою нечисленні лісові пущі в деяких регіонах Німеччини, Фландрії, Піренейів. Особливо жорстким був статус королівських лісів у Англії, де навіть елементарний доступ плебеїв до них було обмежено спеціальною системою статутів, судів та урядників-охоронців. Утім, допомагало це мало: королівські пущі ставали надійним прихистком для розбійників, а численні єгері та сторожі тишком-нишком постачали із заповідних хащів дичину для численної рідні. У XVI–XVII століттях система закритих угідь цілковито виродилася, ставши джерелом роздавання прав на полювання в них королівським фаворитам, високим достойникам, а пізніше всім, хто міг за це заплатити. Рубання рук і заборона селянам носити в лісі зброю не раз провокували їх на помсту феодалам, а у Франції п'яні полювання знаті з потривою жнив стали предметом суспільного осуду напередодні революції 1789 року.

Цікава деталь: у Східній Європі, зокрема й на давньоукраїнських землях, мисливське право мало зовсім інший характер. Надлишок неосвоєних земель та хащів, не зачеплених цивілізацією, робили «приватизацію лісів» аристократією зайвим клопотом. Литовські статuti ще в XVI столітті вирішили це питання майже сучасним способом: право на дичину належить тому, хто володіє землею. Королівські ордонанси регулювали лише відстріл певних її видів: venatio magna (себто великого звіра: турів, зубрів, ведмедів, кабанів) та venatio parva (звіра маленького: лісів, зайців, птахів), а козацькі гетьмани мисливських угідь узагалі не мали, але були спеціальні курені стрільців і бобровників, які полювали на дрібну дичину для гетьманської кухні будь-де. Вигляд, якого набирають мисливські угіддя нині, драматично дисонує з цими тенденціями, викликаючи лише одне запитання: повертаємось назад у середньовіччя?

Олексій Сокирко

“Український Саміт”

Чи можуть справжні реформи бути втілені в життя?

29 березня 2011 року. Готель «InterContinental», Київ

Обговоріть економічне майбутнє України із лідерами політики та бізнесу, а саме:

Ірина Акімова

Сергій Тігіпко

Борис Колесніков

Віталій Кличко

Мухамад Захур

Спеціальна 15% знижка для передплатників журналу «Український Тиждень» – зазначте код UW/DC при реєстрації.

www.economistconferences.com/ukraine11

Головні спонсори:

Спонсор

Коктейль спонсор

Офіційний перевізник

PR-супровід

Офіційна телекомпанія

Партнерське видання:

Авторитетний В'їзний

Розшукуваний Інтерполом кримінальник Тайванчик вільно розгулює в Україні

Автор:
Андрій
Лаврик

Українські правоохоронці потрапили в черговий скандал. Його причиною став 62-річний узбек із російським паспортом Алімжан Тохтахунов. Точніше сам факт, що він вільно пересувається нашою країною. Адже його розшукує Інтерпол, і офіційний Київ, відповідно до міжнародних домовленостей, зобов'язаний затримати Алімжана, щойно його нога ступить на нашу землю. Пікантності додає те, що сам Тохтахунов свою можливість безперешкодно перебувати в Україні пов'язує з приходом до влади нового президента. «До Києва я зараз почав їздити, тому що прийшов Янукович», – заявив він в інтерв'ю московському журналові.

Тохтахунова, відомого у кримінальних колах під прізвиськами Тайванчик, Узбек і Алік, Інтерпол розшукує на вимогу США. По той бік Атлантики його звинувачують у підкупі суддів на Олімпіаді в Солт-Лейк-Сіті 2002 року.

Тривалий час Тайванчика вважали представником у Європі лідера російської мафії Вячеслава Іванькова на прізвисько Япончик (2009-го загинув від рук кілера). Почавши кримінальну кар'єру в 1970-х як «катола» (професійний картяр), 1989-го Тохтахунов перебрався до Німеччини, поліція якої відразу запідозрила іммігранта у зв'язку з організованою злочинністю. Але нічого довести не могла. Від середини 1990-х до 2000 року Тайванчик жив у Парижі, потім перебрався до Італії.

«Він спритний, дуже спритний, – розповідав журналістам заступник прокурора Венеції

Wanted
ТОХТАХУНОВ, Алімжан

14 March 2011

Legal Status
Present family name: ТОХТАХУНОВ
Forename: АЛИМЖАН
Sex: MALE
Date of birth: 1 January 1949 (62 years old)
Place of birth: TASHKENT, Uzbekistan
Language spoken: Russian, Uzbek
Nationality: Russia

Physical description
Height: 1.73 meter <-> 68 inches
Weight: 86 kg <-> 190 pounds
Colour of eyes: BROWN
Colour of hair: BLACK, GREYING

Offences
Categories of Offences: FRAUD, FRAUD CONSPIRACY
Arrest Warrant Issued by: NEW YORK / United States

Linked with
Name: MOGLEVICH SEMION

IF YOU HAVE ANY INFORMATION CONTACT
YOUR NATIONAL OR LOCAL POLICE
GENERAL SECRETARIAT OF INTERPOL

Франческо Саверіо Павоне, – бо звук грати водночас за кількома столами, відразу в кількох країнах».

Під час розслідування європейські правоохоронці дійшли висновку, що Алік був дотичний до мережі із 200 комерційних структур, розкиданих по світу: у США, Швейцарії, Ізраїлі, на Кіпрі, Мальті, Словенії, Польщі, Білорусі, Болгарії і, звісно, Україні. Фірми спеціалізувались на легалізації грошей російської мафії.

У Європі за Тохтахуновим стежили, поліцейські проводили рейди в його розкішних маєтках, але достатніх підстав для арешту не знаходили. Доки не пролунав скандал у Солт-Лейк-Сіті. Тайванчика схопили у Венеції і збиралися видати Сполученим Штатам, та адвокати домоглися скасування екстрадиції. Алік поспішно втік до Москви й уже майже десятиліття не залишає території Росії, щоб його не арештували на запит Інтерполу й не відіслали в Америку, де його загрожує 80 років ув'язнення.

Наскільки відомо, вперше від початку добровільно-примусового заслання Тайванчик відвідав Україну у вересні 2009 року. 12 січня цього року його помітили в київському па-

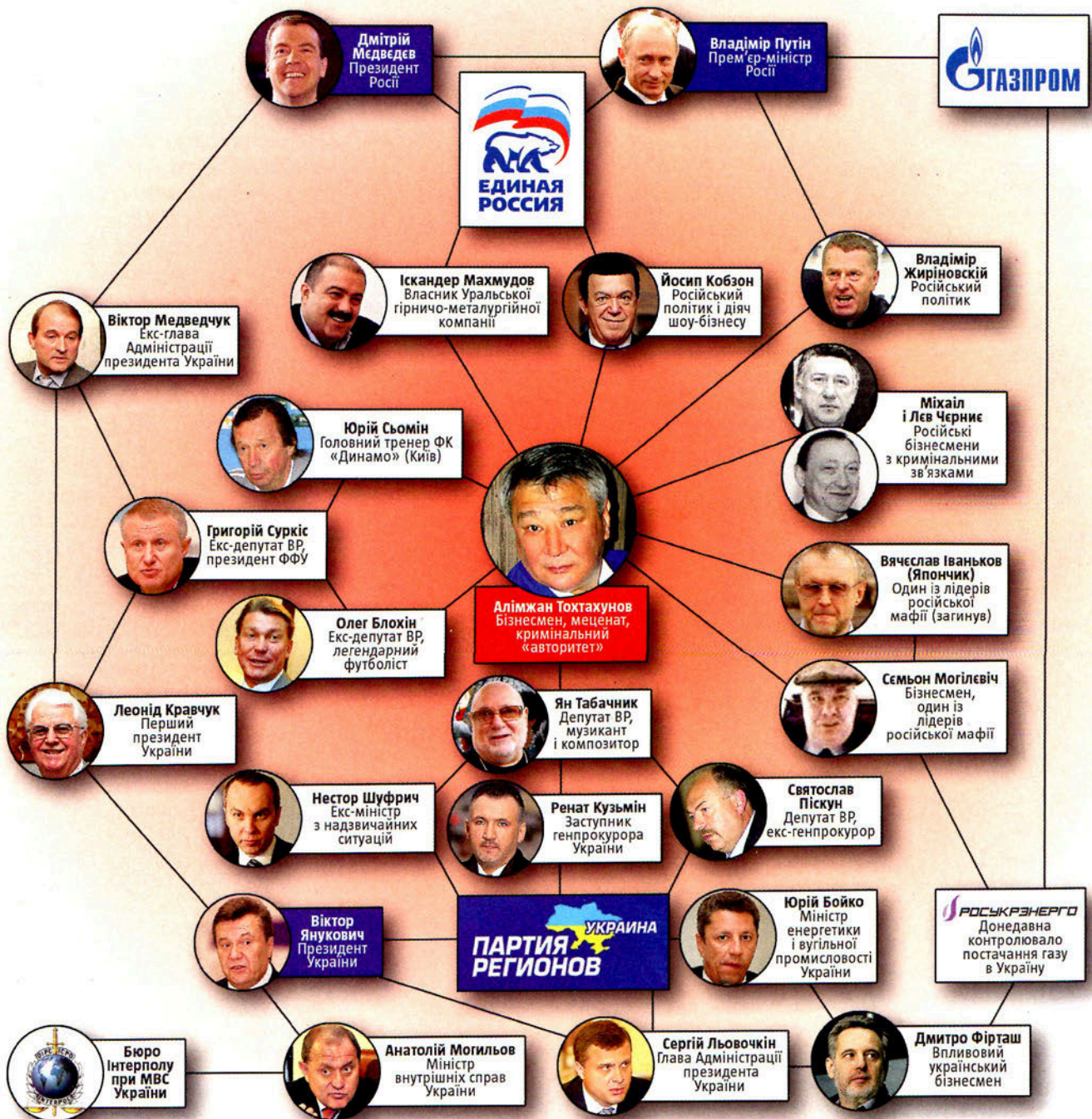
лаці «Україна» на концерті російського співака Іосіфа Кобзона, а 10 березня у VIP-ложі стадіону «Динамо» на матчі «Динамо – Манчестер-Сіті».

У Державній прикордонній службі виправдовуються, мовляв, бюро Інтерполу при МВС України не дало дозвільних на затримання цього громадянина. «Річ у тому, що між Україною та США немає двостороннього договору про видачу злочинців, тож підстав його арештовувати чи затримувати з метою екстрадиції немає», – заявив своєю чергою керівник робочого апарату вітчизняного бюро Інтерполу Василь Неволя. Щоправда, слід зазначити, офіційний Київ не раз видавав американській феміді злочинців, попри відсутність відповідних угод.

Як повідомив Тохтахунов ізраїльським журналістам торік восени, з Україною його пов'язують бізнес-інтереси. «З друзями нерухомістю займаюсь, – заявив він. – Землю купуємо, офіси, потім продаємо». Хто конкретно його приятелі, достеменно невідомо. Але, зважаючи на вільне пересування в Україні розшукуваного Інтерполом кримінального авторитета, очевидно, що друзі Тайванчика мають прямий стосунок до нинішньої влади. ■

Хороші знайомі

Алімжан Тохтахунов – дуже комунікабельна людина. Ще з радянських часів він товаришує із впливовими діячами шоу-бізнесу, зірками спорту, політиками й комерсантами. І, попри підмочене реноме Тайванчика, вони цього не цураються. За даними з відкритих джерел *Тиждень* відстежив, куди можуть вести деякі знайомства розшукуваного Інтерполом кримінальника

Планетарний

ШОК

Тиждень підбиває перші глобальні підсумки землетрусу в Японії

Землетрус змінив геометричну вісь Землі на 16,5 см і призвів до того, що доба скоротилася на 1,8 мікросекунди. Острів Хонсю змістився на 2,4 м.

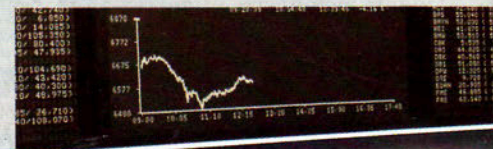
Наприкінці 2010-го очікували, що японська економіка, яку нещодавно відтіснила на третє місце у світі китайська, повернеться до зростання у другому кварталі цього року. Але тепер на її відновлення знадобиться куди більше часу. Стан японських фінансів і до стихійного лиха був скрутний: державний борг країни вдвічі перевищує валовий внутрішній продукт, дефіцит бюджету сягає 10% ВВП.

Кількість загиблих та зниклих безвісти може перевищити 15 тис. осіб, без притулку залишилися півмільйона людей. Понад 70 тис. будівель зруйновані

■ Попередні оцінки страхових виплат – від \$14,6 млрд до \$34,6 млрд. Загальна вартість відбудови буде значно вища. Після землетрусу в Кобе 1995 року вона коштувала \$100 млрд, із яких тільки \$3 млрд надійшло від страхових компаній.

■ Стихійне лихо позначилось і на світових ринках. Зведений індекс MSCI Asia Pacific уже в день катастрофи 11 березня впав на 1,7%. Європейські біржові індекси так само відреагували зниженням.

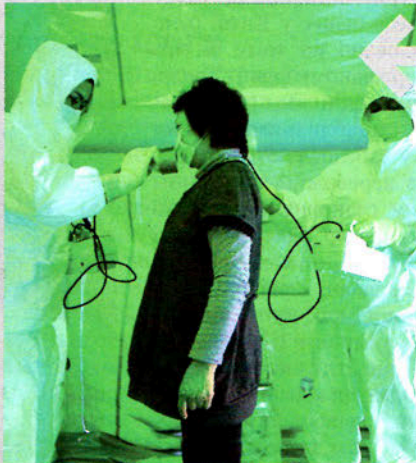
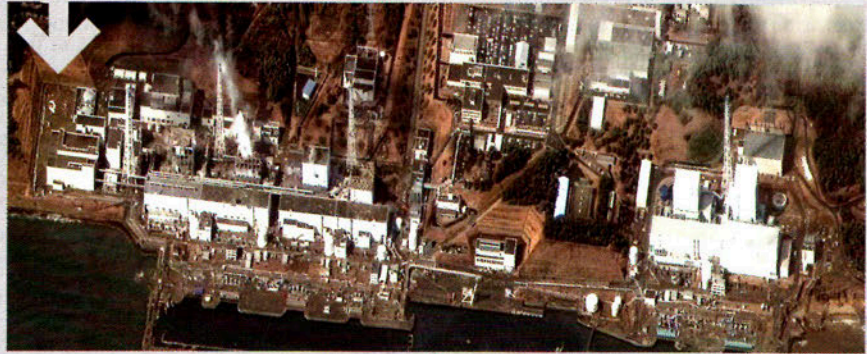

■ Найбільших утрат зазнають японські автовиробники: Toyota закрила всі свої заводи в країні. Очікують, що прибутки Toyota, Honda та Nissan за підсумками року скоротяться на 3–8%.

■ Оскільки попит Японії на енергоносії скоротився, ціна нафти відразу після землетрусу впала на 2,4%, до \$111,16 за барель.

■ АЕС «Фукусіма-1», яка серед японських атомних станцій найдужче постраждала від стихії, була розрахована на те, що витримає землетрус магнітудою 7,0 тоді як показник становив цього разу 9,0. Ще в грудні 2008 року МАГАТЕ попереджало Японію, що її АЕС можуть не вистояти під час потужного сейсмічного удару. Про це свідчать дипломатичні витіки Wikileaks. Депеша американського посольства в Токіо містить слова неназваного експерта МАГАТЕ, стурбованого тим, що за останні 35 років систему управління безпекою на АЕС Японії в умовах землетрусів переглядали тільки тричі. В депешах також наведено слова японського парламентарія, який у жовтні 2008-го в розмові з американськими дипломатами повідомив, що японський уряд приховує дані про нештатні ситуації на АЕС.

■ Можливість посилення радіаційної загрози може поставити перед Японією питання про необхідність переселення чималої кількості людей, (середня густина населення країни понад 330 осіб на км², а в містах, де мешкає близько 78% людей, до кількох тисяч осіб на км²) отже, питання розширення території перетворюється на нагальне. Насамперед йдеться про вирішення територіального конфлікту з Росією. Москва, не втрачаючи обличчя, могла б не йти на поступки (як це їй довелося під час вирішення територіальних суперечок із Пекіном), а «надати сусідіві допомогу». Інакше невирішеність територіального питання створюватиме додаткове напруження в регіоні.

■ Першого ж дня фондових торгів після катастрофи, 14 березня, японський біржовий індекс Nikkei обвалився на 6,18%. Через зупинку виробництва упали в ціні акції провідних компаній країни (Honda – на 9,1%, Nissan – на 9,5%, Hitachi й Toshiba – на 16%, Tokyo Electric Power Company – на 24%). Натомість зросла вартість цінних паперів будівельних фірм. Для підтримки ринків уряд влив у банківську систему спочатку \$182 млрд, а потім ще \$100 млрд, але Nikkei далі падав (15 березня – ще на 10,55%). Подорожчання акцій будівельних компаній засвідчує надії, що відновлення після завданих стихією руйнувань дасть поштовх новому розвитку країни. Зрештою, побудова й відбудова інфраструктури є не лише одним із рецептів подолання безробіття. Це ще й додаткові точки зростання для економіки.

■ Через спричинену стихійним лихом масштабну аварію на АЕС «Фукусіма-1» у світі зростає громадський опір планам розвитку атомної енергетики. 12 березня десятки тисяч осіб сформували у Штутгарті живий ланцюг завдовжки 45 км на знак протесту проти планів уряду збільшити термін експлуатації атомних реакторів у Німеччині. Уряд ФРН у відповідь на три місяці зупинив для перевірки всі реактори, збудовані в країні до 1980 року. Призупинити процес модернізації та будівництва АЕС вирішили Швейцарія, Китай.

Бамбуковий капіталізм

Своїм успіхом Китай більше завдячує не бюрократам, а підприємцям. Час дізнатися про них більше

Навряд чи хтось заперечуватиме, що суперзіркою світової економіки кілька останніх років є Китай. Завдяки невтомному щорічному зростанню, вимірюваному двозначними числами, Піднебесна стала другою за масштабами економікою планети, а в багатьох відношеннях і найдинамічнішою. Ось тільки не зовсім зрозуміло, в чому секрет цього успіху. Часто заслугу тут хтосьна-чому приписують «капіталізму з китайським характером», маючи на увазі зазвичай те, що місцеві бюрократи витворили більшу частину дива своєю важкою видимою рукою. Китайський уряд, безперечно, ногами й руками за таке трактування.

Та чи справді це так? Поза сумнівом, дії влади масштабні й дуже важливі. Їй вдалося ефективно зарадити як фізичним, так і технічним проблемам: першим – завдяки будівництву доріг, електростанцій та мостів, другим – перетягуючи до себе всіма правдами й неправдами іноземну інтелектуальну власність. Та своєю могутністю Китай значною мірою завдячує не тільки тому, що дане було згори донизу, а й навпаки. Як і Німеччина з її міттельштандом (потужним середнім класом бізнесу, котрий є підмурівком тамтешньої економіки), він теж має свої хащі бамбукових капіталістів – численних украй енергійних приватних підприємців.

Ці підприємці часто працюють незалежно не лише від потужних підконтрольних державі компаній, а й від її законів. Як наслідок – офіційна статистика не має змоги якісно виміряти їхнє значення для країни, а отже, вона є некоректним від-

дзеркаленням китайської економіки. Бо ж насправді вплив у них надзвичайно великий.

СЕРЕДИННА ІМПЕРІЯ

По-перше, їхня діяльність масштабна. Три десятиліття тому майже весь бізнес у Китаї було контрольовано на тому чи іншому державному рівні. Тепер, за деякими оцінками (хоча, мабуть, дуже приблизними), частка ВВП, яку забезпечують підприємства з переважно приватним капіталом, становить 70%. Жень Юмін, секретар Комуністичної партії в управлінні комерції провінції Чжецзян, повідомив на конференції торік, що понад 90% із 43 млн компаній КНР були на той час приватними. Підприємництво зосереджене в таких регіонах, як Чжецзян, на які пекінські бюрократи звертають мало уваги, але зараз воно інтенсивно поширюється всією країною.

По-друге, вони динамічні. К'яо Лю і Алан Сю з Гонконзького університету підраховали, що середня рентабельність приватних компаній, не зареєстрованих на біржі, аж на 10 відсоткових пунктів перевищує скромні 4% підприємств, які повністю або частково належать державі. Упродовж 2000–2009-го кількість законно оформлених приватних компаній збільшувалась в середньому на 30% щороку. Заводи, що виростають як гриби вздовж нових доріг і залізниць, працюють цілодобово, виготовляючи будь-які базові товари, потрібні у світі. Люди, які стоять за цим бізнесом, безперервно підлаштовують свій продукт і сам процес під неочікувані, часто місцевого масштабу зміни в конкуренції та коливання попиту. Провінційні політики, чия кар'єра залежить від

ОБЛИЧЧЯ УСПІХУ. Китайське економічне зростання ґрунтується передусім на середніх приватних підприємствах, зокрема й у текстильній галузі, які безперервно самовдосконалюються

ФОТО: AP

розвитку їхніх регіонів, часто дають змогу цим підприємствам працювати не лише без прямого державного контролю, а й без дотримання законів щодо землеволодіння, трудових відносин, оподаткування та дозвільних процедур. Бамбуковий капіталізм живе у бульбашці принципу невтручання.

Це підводить нас до третьої, тривожнішої ознаки таких підприємств – їхньої уразливості. Часто кажуть, що приватний сектор у Китаї регульовано «крізь пальці». Регулювання є досконало гнучкою системою, але без послідовної реалізації верховенства закону компанії можуть ставати жертвами забіганок бюрократів. Їх можуть притиснути в будь-який час. До того ж це ускладнює їм перетворення на стійкіші структури.

ПЛЕКАТИ – НЕ КОСИТИ

Усе описане обертається труднощами як для Китаю, так і для решти світу. Юридична невизначеність створює сприятливі умови для зловживань: часткове ігнорування трудового законодавства, наприклад, стимулює надмірну експлуатацію робочої сили. Амбіційним вільним підприємствам теж не вельми комфортно живеться поруч із офіційною ідеологією країни. Поки що Пекін непогано давав цьому раду. Та надалі протиріччя між анархістським пристосуванством і директивним стилем державного управління – життєво важливими для розвитку Китаю – тільки збільшуватимуться. І партійним чиновникам дуже захочеться поквитатися з бамбуковим капіталізмом.

Було б значно краще, якби натомість вони спробували забезпечити підприємствам нормальну законодавчу базу. Чимало бізнесменів недаремно побоюються такого жорсткого контролю: вони дуже не хотіли б хоч якось вирізнитися із загальної маси, не кажучи вже про те, щоб їхня фірма стала об'єктом розслідування. Але без якісної юридичної бази, зокрема законів щодо регулювання інтелектуальної власності, дуже важко створювати великі компанії та бренди.

Законодавча невизначеність заганяє в тінь і спроби залучення капіталу. На виході маємо над-

Найбільші економіки світу (за номінальним ВВП, млн \$)

США
14 624 184

КНР
5 745 133

Японія
5 390 897

Німеччина
3 305 898

Франція
2 555 439

звичайно гнучку систему фінансування, яка, втім, обходиться дуже дорого. До такого явища, як застава, тут ставляться з підозрою, а банківська система, перебуваючи під контролем держави, не передбачає додаткової винагороди кредиторам за те, що вони беруть на себе ризики, пов'язані з приватними компаніями. Капітал натомість часто надходить із неофіційних джерел і коштує вкрай недешево. Так звана відсоткова ставка Венчжоу, названа на честь міста, де таке фінансування найпопулярніше, кажуть, починається з 18% і може перевищувати 200%. Кредит рідко дають більш як на два роки. Ті, хто не знає системи, часто дивуються довготерміновості планування в китайській економіці, однак у багатьох найдинамічніших виробників Піднебесної воно зводиться до планування посіву/жнив тільки на один сезон.

Отже, бамбуковому капіталізму світять зміни. Але й сам він переінакшує Китай. Фірмування з приватними фірмами стимулює зростання зарплат і компенсацій куди активніше, ніж будь-який новий закон, бо ж допомагає створювати споживачів, необхідних країні та її компаніям. А за численними новими підприємствами, відкритими за копейки, стоять колишні працівники заводів, які помітили різницю між вигодою від управління конвеєром і просто роботою на ньому. З огляду на все це приватний сектор справді відіграє життєво важливу роль у покращенні стандартів життя і сприяє збільшенню споживання власне в Китаї, а не тільки експортові товарів.

За це Захід має бути вдячний. А ще варто дивитися на бамбуковий капіталізм ширше. Адже надто багатьом – і не лише диктаторам третього світу, а й західним бізнес-магнатам – припав до душі консенсус попекінськи: ідея про те, що поєднання контрольованого державою капіталізму і жорсткого політичного нагляду є еліксиром прогресу. Хоча насправді Піднебесна росте як на дрижджах здебільшого там, де держава відступає. «Капіталізм із китайським характером» працює, бо це капіталізм, і його особливості тут ні до чого. ■

© 2011
The Economist
Newspaper
Limited.
All rights
reserved

На Facebook під ніком РЕВОЛЮЦІЯ ІДЕ

Британський медіа-експерт Майкл Бініон про потенціал соціальних медіа та потребу зберегти живу комунікацію з реальними людьми

Спілкувалася
Жанна Безп'ятчук

Коли в січні у Південному Судані відбувався референдум, у бідних кварталах сусідніх африканських країн люди не знали ні про нього, ні навіть про те, де той Судан. Там немає інтернету. Коли почалися революції в Тунісі та Єгипті, цілі громади прилеглих країн збиралися дивитися на сайті YouTube відеоролики, щоб дізнатися, що ж там діється. Про роль соціальних медіа в сучасному світі **Тиждень** спілкувався з відомим британським медіа-експертом, журналістом Майклом Бініоном, який відвідав Україну в межах спільного проекту Британської Ради в Україні та Книгарні «Є» «Європейський досвід: Сполучене Королівство».

НАРОДЖЕННЯ НОВОЇ СИЛИ

У.Т.: Ви згодні, що настав час дещо переосмислити роль класичних медіа? У Єгипті Twitter і Facebook, а не професійні журналісти забезпечували ту інформацію, яка спонукала людей повстати.

— Це так. Журналісти реально заплуталися в тому, якою має бути їхня роль, а надто в країнах, де вони виконують доволі сум-

ФОТО: АНДРІЙ ПОМАКН

нівну функцію, обслуговуючи правлячий режим. Більшість арабських урядів досі не усвідомлюють сили соціальних медіа, які не можна контролювати. Західні ЗМІ не розуміють, як використовувати цей ресурс. Соціальні медіа – це форма прямої демократії. Проте велика проблема полягає в тому, що чимало з написаного там є або неправдою, або дуже суб'єктивним, емоційним, фрагментарним.

У. Т.: Соціальні медіа можуть потіснити класичні, спричинити відмирання кар'єрної журналістики?

– Не думаю. Професійний класичний журналіст збереже свою роль за нових умов. Завдання традиційних ЗМІ – ознайомитися з інформацією з десятків та сотень джерел і вибрати те, що є важливим, правдоподібним та осмисленим. Журналісти презентують читачам загальну картину новин, здійснюючи при цьому жорсткий відбір інформації. Коли люди покладаються на блоги, соціальні мережі, вони не знають напевне, які з них варті довіри. І ось саме тут на арену виходять класичні ЗМІ.

Соціальні медіа придатні для організації миттєвої комунікації великої кількості людей, яких щось об'єднує. Але вони не спроможні зарадити у вирішенні політичних проблем. Facebook не пояснить, як допомогти бідним людям чи гарантувати економічне зростання. Такі медіа можуть порушити питання, але не забезпечать консенсусу, який потрібен для їх вирішення. У соціальних мережах усі говорять одночасно. За таких умов непросто вийти на щось конкретне.

У. Т.: Тобто встановлюється певний функціональний поділ у медіа-середовищі: одні допомагають почути всіх, інші – зрозуміти процеси і явища?

– У будь-якому разі ви не можете поклатися лише на якийсь один вид медіа. Інформація поширюється різними каналами. Традиційні газети, на мою думку, зберігають свої функції – це аналіз, рефлексія. Таким чином, сучасний журналіст має тримати в голові різні канали інформації. Треба, скажімо, знати блогерів, які пишуть

на певні теми й володіють цінними даними, слухати політичні дебати на ТБ. Бо нині політика часто робиться на телебаченні, а не в парламентах. Свою роль зберігають нішеві, спеціалізовані журнали, важливі для тих, хто ухвалює рішення.

ІТИ В ЛЮДИ

У. Т.: Яку роль соціальні медіа відіграють у Лівії?

– Люди там мають мобільні телефони. Вони посилають один одному меседжі. Facebook і блоги там не розвинулися. Країна отримує великі прибутки від продажу нафти, проте лівійське суспільство не є технологічно просунутим. Ось чому молодь у такому розпачі. Вона політично й соціально більш свідомо й зріла, ніж система Каддафі. У Лівії повстали звичайні люди. Найосвіченіші лівійці можуть подорожувати, багато хто працює за кордоном. Але прості громадяни не мають куди вирватися звідти. Тому в них такий відчай. Особливо в Бенгазі. Це приклад більш-менш класичного повстання проти диктатури, а не твіттер-революції.

У. Т.: Сьогодні часто й журналісти, й інші люди, коли мають зібрати інформацію про життя певної країни, суспільства, йдуть не на вулицю, як вчили всі майстри пера, а у Facebook...

– Насправді це соромно. Дуже соромно, оскільки у Facebook неможливо оцінити надійність того, хто розміщує якусь інформацію. Коли ви виходите на вулицю, то можете побачити, чи варта довіри людина, чи справді вона репрезентує щось або когось, чи керується здоровим глуздом, чи знається на тому, про що пише. Проаналізуйте, скільки треба витратити часу, щоб залишити великі коментарі на Facebook. Доволі часто ті, хто це робить регулярно, є найгаласливішими, найрадикальнішими чи найповерховішими. Спіратися лише на електронну комунікацію – величезна помилка. Телефон та інтернет – швидко й дешево, але це не дає повної і глибокої картини реальності. Ви маєте досягти балансу в розумній ситуації. Для цього треба поговорити з великою кількістю людей. Якщо медіа цього не ро-

блять, то який сенс у їхньому існуванні?

У. Т.: Який вплив соціальні медіа можуть мати на розвиток Росії, країни, з якою ви близько знайомі?

– Певною мірою вони можуть щось змінити й там. Але маю зауважити, що російська влада значно толерантніше ставиться до соціальних медіа, ніж лівійський чи колишній єгипетський режим. Вона розуміє, що це потрібно молодим людям. Ми говоримо про освічену молодь, а не про пенсіонерів, вихованих у брежневському дусі. Російські високопосадовці активно використовують соціальні медіа для власних цілей, приміром, у діяльності провладного молодіжного руху «Наші». Думаю, що соціальні медіа там відіграватимуть більшу роль у викритті корупціонерів. І водночас влада соціальних медіа в певних країнах є обмеженою. Велике значення має те, наскільки політика залежатиме від громадської думки. У Великій Британії, коли розгортається якась велика інформаційна кампанія в соціальних медіа, політики зобов'язані дати відповідь. Вони відчувають, що мусять це зробити, бо мовчання матиме наслідки. Якщо російські чи українські мововладці можуть просто ігнорувати медіа, то британські так бояться бути непереоформаними, що починають реагувати.

У. Т.: Яку роль соціальні медіа відіграли в скандалі 2009 року навколо зловживань британськими парламентаріями правом на відшкодування своїх витрат?

– У цьому скандалі велику роль відіграли якраз не соціальні, а класичні друковані медіа: The Daily Telegraph, The Sun, The Mirror, які мають значно більший вплив. Якщо така гаряча тема потрапляє в газети, звідти вона може перейти на радіо чи телебачення. Коли щось навіть дуже важливе буде опубліковане лише в соціальних медіа, немає жодної гарантії, що тема піде далі. Але це залежить від ситуації в країні. У Єгипті під час революції іноземні журналісти читали саме соціальні медіа, бо класичні ЗМІ публікували лише пропаганду Мубарака. ■

БІОГРАФІЧНА ДОВІДКА

Майкл Бініон – відомий британський журналіст, публіцист, медіа-експерт. У 1967-му став першим британським лектором у радянських країнах, працюючи в Британській Раді у Мінську. У 1971–2009 роках – журналіст газети The Times, зокрема спеціальний кореспондент у Москві (1978–1982), Бонні (1982–1985), Вашингтоні (1985–1989) та Брюсселі (1989–1991). До Лондона повернувся на посаду редактора міжнародного відділу The Times. Автор книжки «Життя в Росії» (1983). Читає лекції в Королівському коледжі оборонної політики та Нью-Йоркському університеті

Мовчання в суді

Відкладення розгляду справи Жака Ширака викликає підозри щодо політичної безкарності у Франції

28 підставних робочих місць і дев'ятеро відповідачів. Якщо рішення виявиться не на користь Ширака, йому світить 10 років ув'язнення.

З усіх спроб зловити колишнього президента на гарячому до суду дійшла тільки ця. Інші відклали в довгу шухляду через закінчення терміну позовної давності або недоторканність глави держави, яку Ширак мав до 2007 року. Деякі звинувачення були серйозніші за справу про підставні робочі місця, зокрема стосовно системи відкатів на держзамовленнях у мерії, за які було засуджено чимало його колишніх колег. Інші розслідування так і не завершилися: наприклад, у справі про рахунки турагенції на суму 2,4 млн франків (\$480 тис.), що їх загадковим чином оплатила готівкою родина Ширака.

Отже, цей судовий процес – останній шанс для суддів. Той факт, що партійні працівники були на утриманні мерії, вже встановлено. 2004 року Аленові Жуппе – в минулому правій руці Ширака (а зараз міністрові закордонних справ) – уже висували звинувачення в одній справі про підставні робочі місця. Торік Ширак навіть погодився відшкодувати мерії €500 тис., а правляча партія «Союз за народний рух» (UMP) докинула ще €1,7 млн. У відповідь нинішній міський голова (представник соціалістів) Бертран Деланое відкликав позов мерії проти Ширака. Останній заявив, що готовий з'явитися в суді й не має чого приховувати.

Однак рішення, ухвалене минулого тижня, лише поси-

лює відчуття: коли йдеться про Ширака, судова система впадає в ступор. М'яке крісло, встановлене спеціально для нього в судовій залі, залишилося порожнім. Справу ініціювали цивільні позивачі, хоч прокурор і не радив їм цього робити. Формальну апеляцію, подану цього тижня одним із відповідачів, котрий проходить разом із Шираком, на підставі закінчення терміну позовної давності направлять до вищого суду, який має три місяці для винесення вердикту про її обґрунтованість. З'ясувавши, що вона небезпідставна, справу передадуть до Конституційного суду – найвищого судового органу держави.

Французи, на диво, неоднозначно ставляться до суду над своїм уже немолодим экс-президентом (зараз йому 78 років), який до того ж і почувався не найкраще. Після виходу на пенсію він здобув статус національного надбаня, частково завдяки несприйняттю війни в Іраку. Навіть опозиція побоюється переслідувати Ширака. Однак відкладення слухань справи вбило надію на її вирішення. Депутат від Соцпартії Аріно Монтебур наполягає, що Ширак має відповідати в суді. І навіть коли шанси на те, що колишній глава держави колись потрапить до в'язничної камери, нульові, складається враження, що насправді за подіями докола нього криється французька культура політичної безкарності. ■

Шо ближче до суду над Жаком Шираком, то менше сподівань на те, що колишній президент Франції справді колись відповість за свої вчинки. Два десятиліття слідчі збирали докази, щоб порушити проти нього справу у зв'язку з корупційною діяльністю на посаді мера Парижа в 1977–1995 роках. І минулого тижня, саме коли Ширак мав з'явитися в суді, – а це безпрецедентна для П'ятої республіки подія, – суддя призупинив провадження за формально-юридичними підставами на три місяці.

Ширака звинувачують у привласненні державних коштів через фальшиві робочі місця, які оплачує столична мерія. Перебуваючи на посаді міського голови, він перетворив свою голлістську партію на електоральну машину, яка й забезпечила йому президентство у 1995 році. На політсилу працювало багато персоналу мерії. У судовому процесі фігурують дві окремі справи,

КНИГИ УКРАЇНСЬКОЮ
ТА ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
ПОДАРУНКОВІ ВИДАННЯ
ТА АЛЬБОМИ
МАПИ, АТЛАСИ, ПУТІВНИКИ
ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА

ЧЕКАЄМО НА ВАС ЩОДНЯ З 9:00 ДО 21:00

МУЗИКА ТА КІНО
КАНЦТОВАРИ, ЛИСТІВКИ
МІСЦЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРНІ ЗАХОДИ
БЕЗКОШТОВНИЙ
ІНТЕРНЕТ (WI-FI)[™]

САЙТ МЕРЕЖІ: WWW.BOOK-YE.COM.UA ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИН: WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

К Н И Г А Р Н Я

М. КИЇВ

вул. Лисенка, 3 тел.: (044) 235-88-54, вул. Спаська, 5 тел.: (044) 351-13-38,
пр-т Повітрофлотський, 33/2 тел.: (044) 275-67-42, вул. Саксаганського, 107/47 тел.: (044) 383-61-49,
вул. Велика Васильківська, 38 тел.: (044) 289-77-09

М. ЛЬВІВ

пр-т Свободи, 7 тел.: (032) 272-85-74, вул. Січових Стрільців, 10 тел.: (044) 383-61-49

М. ХАРКІВ

вул. Сумська, 3 тел.: (057) 731-59-49

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

вул. Незалежності, 31 тел.: (0342) 72-25-02

М. ВІННИЦЯ

пр-т 50-річчя Перемоги, 26 тел.: (0432) 26-59-04

М. ТЕРНОПІЛЬ

вул. Валова, 7-9 тел.: (0352) 25-44-59

М. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

вул. Ковельська, 6 тел.: (03342) 2-19-57

www.book-ye.com.ua

І Н Т Е Р Н Е Т - М А Г А З И Н
WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

Без страху пе

Американський історик
Тімоті Снайдер: «Історики
мають бути свідомі болю і
страждань, невід'ємних від
політики пам'яті»

Спількувалися:
**Жанна Безп'ятчук,
Анатолій Дністровий**

Книжка американського історика Тімоті Снайдера «Криваві землі: Європа між Гітлером і Сталіним» (2010) набула чималого розголосу в Західній та Центральній Європі. Але її зміст стосується безпосередньо України. Землі, заюшені кров'ю, про які в ній ідеться, включають і українські території. І немає на них оаз, незаплямованих та абсолютно благодатних, ані на заході країни, ані на сході. Про політику пам'яті, людську гідність як базову цінність історичної науки й слабкий імунітет світу **Тижень** розмовляв із самим Тімоті Снайдером.

ТАБУ І СТРАХ

У. Т.: Які історичні табу варто пом'якшувати, щоб мінімізувати біль роздряпування старих ран тих людей і суспільних груп, яких це безпосередньо стосується?

— Історію слід писати з повагою до людини як такої. Людська гідність, власне, і є суттю, заради якої проводяться історичні дослідження. Історики мають бути сві-

домі болю та страждань, невід'ємних від політики пам'яті. Але повага до політики — це не те саме, що й повага до індивідів. Я особисто щирий прихильник другого, але не першого підходу, тобто треба поважати насамперед гідність людей, про яких ви пишете.

У. Т.: Які табу, на вашу думку, є в українській історії? Звідки вони походять? Що звільняє суспільство від таких табу?

— Українська історія написана з кількох різних позицій, тому тут важко узагальнювати. Українських істориків, як і їхніх багатьох колег з інших країн, цікавить насамперед історія державності. Навколо неї вони й вибудовують свої історичні наративи. Але оскільки в Україні власна державність часто перебуває під загрозою, градус емоцій дуже високий. Ще одна проблема полягає в тому, що українські історики ідентифікують себе з різними традиціями державності: від радянської до тієї, за яку змагалася ОУН. Але чи не найбільша проблема — це репрезентація в історичному дискурсі України тих людей, які колись жили в Україні, але нині їхні нащадки або поїхали з країни, або їх тут дуже мало залишилося. Я маю на увазі євреїв та поляків.

У. Т.: Ви автор статті «Український страх перед історією».

Що варто змінювати в політиці пам'яті, щоби не боятися самих себе?

— Фундаментальним тут є питання незалежності дослідників і їхніх робіт. Держава має фінансувати та підтримувати самоврядні університети й забезпечувати доступ істориків до архівів.

ФОТО: AARON LYNETT/NATIONAL POST

Перед історією

У. Т.: Група українських істориків на чолі з Ярославом Грицаком та Наталією Яковенко розпочала суспільний рух під гаслом «Не віддамо історії політикам». Чи вірите ви в успіх такої ініціативи?

— Так. Я вірю в те, що такі ініціативи мають сенс.

СВІТ БЕЗ ІМУНІТЕТУ

У. Т.: Вашу книжку «Криваві землі: Європа між Гітлером і Сталіном» варто розглядати як спробу показати глухому Заходу, що спіткало Східну Європу та чому нині вона не може швидко проходити процес трансформації. На ваш погляд, чи є попит на такі знання, чи західному читачеві зручніше ставати на бік російського бачення історії XX століття?

— Книжка стосується здебільшого періоду 1933–1945 років і не торкається проблем сьогодення як таких. Декому на Заході справді легше розглядати війну з радянського погляду. І це має певні причини: СРСР був усе ж таки союзником Великої Британії та США і в багатьох лівих на Заході асоціювався не лише з перемогою над нацистами, а й з обіцянкою соціальної справедливості. Мою книжку дуже позитивно сприйняли в Північній Америці та Західній Європі. Це дає мені підстави стверджувати, що її читачі спроможні поглянути на людські страждання 1933–1945 років очима євреїв, українців, поляків та інших жертв того часу.

У. Т.: У «Кривавих землях...» ви посилаєтесь на дослідження Маргарет Сіріол Коллі, плеєніці Гарета Джонса, британського журналіста, який першим у медіа написав правду про Голодомор як про терор, внаслідок якого загинули мільйони. Але британська преса не підхопила в 1933 році й не роз-

винула цієї теми. Чи має Захід нині імунітет від повторення таких помилок?

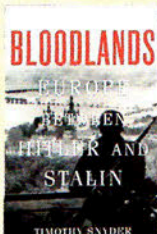
— На жаль, не має. Вільні інституції, звісно, дають змогу правдиво висвітлювати події, але, як і в той час, нині дуже багато залежить від мужності конкретних особистостей.

У. Т.: У власних книжках ви пишете про людей, які самі були творцями своєї ідентичності на ментальному перехресті різних культур: австрійський ерцгерцог Вільгельм Габсбург (Василь Вишиваний) став переконаним українцем, внаслідок чого і загинув у казематах НКВС; віце-міністр в уряді УНР, а згодом очільник Волинського воєводства у складі Польщі Генрик Юзефський, український поляк. Це були провісники нової епохи, в якій не буде націоналізмів, а етнічна ідентичність уже не буде актуальною?

— Я не думаю, що в найближчому майбутньому націоналізм зникне. Я наполягаю на тому, що націоналізм, як і решта видів політики та лояльності, має цілком конкретне історичне коріння. Дуже часто найцікавішими та найпотужнішими постатями є ті, хто осмислює націоналізм, а не ті, хто перебуває під його безпосереднім впливом.

Я живу в країні, де майже ніхто не ототожнює етнічність

Про книжку «Криваві землі: Європа між Гітлером і Сталіном» йдеться про терор і масові вбивства близько 14 млн мирних жителів режими Іосіфа Гітлера й Адольфа Гітлера у період між 1933 та 1945 роками в регіоні, який охоплює сучасні Польщу, Україну, Білорусь, Росію та країни Балтії. Історик унаочнив подібність цих двох тоталітарних режимів та багато забутих чи проігнорованих сторінок цієї історії

БІОГРАФІЧНА НОТА

Тімоті Снайдер

Народився 18 серпня 1969 року. Один із найвідоміших представників молодшої генерації європейських істориків XX століття. Спеціалізується на історії Східної Європи, професор Єльського університету (США). Співпрацює також із Інститутом дослідження людини у Відні та Коледжем Європи в Натоліні (Польща). Захистив докторську дисертацію в Оксфорді 1997 року. Отримував наукові стипендії в Парижі, Відні, Варшаві та Гарвардському університеті. Нині пише три нові наукові праці: «Сталінізм у Європі: війна, терор, домінування» у співредакторстві з Реєм Брендоном, «Батьківщини: сімейна історія європейських націй» та «Історія Східної Європи».

із національністю. Зазвичай народи, які прагнуть постати як сформована європейська нація, застосовують такі елементи приватного простору, як мова, щоб переконати людей довкола, що вони належать до однієї національної спільноти. Зрештою, це політичне питання: формування української нації та Української держави — наслідок бажання створити певну спільноту з вірою в те, що вона зможе піклуватися про своїх членів у конкретних історичних умовах.

У. Т.: Уявлення чималої кількості європейців про Східну Європу залежать від ментального відчуття східного кордону, який у них асоціюється переважно з колишнім кордоном СРСР. Що конкретно Україні варто робити для того, щоби змінити ці уявлення?

— Я глибоко переконаний, що Україна може подолати ці ментальні кордони, лише досягнувши успіху як держава та суспільство, тобто написати власну історію успіху. Треба Україну не примушувати йти в Європу, а надихнути своїм прикладом Європу аж до того, що вона захоче бути разом з Україною. Але нічого наразі не відбувається, на жаль.

У. Т.: Як ви вважаєте, чи можна було вирішити польсько-український конфлікт щодо спірних територій без трансферу населення, проведеного Сталіном у 1944–1946 роках?

— Взагалі вирішити територіальні конфлікти без застосування сили можливо. У цьому конкретному випадку переміщення населення здебільшого здійснювала саме радянська влада, яка зовсім не була захищена в польсько-українському примиренні. Натомість совети прагнули стабільності, а це щось принципово інше. ■

Протест під Кремлем

У рух антикомуністичного опору
Валерій Кравченко потрапив
із цехів показового
радянського заводу «Арсенал»

Засумнівавшись у радянському ладі, висококваліфікований токар-арсеналець на початку 1970-х відмовився від членства у КПРС. Невдовзі вчинив іще радикальніше: написав керівникові СРСР критичний лист. Не отримавши відповіді, вийшов під Кремль протестувати проти режиму. І, заюшивши кров'ю московську бруківку, опинився спершу в божевільні, а згодом у в'язниці.

ІНЦИДЕНТ ПІД СПАСЬКОЮ ВЕЖЕЮ

Москва. Кінець 1980-го. Перед тим, у зв'язку з літньою Олімпіадою, столиця СРСР пройшла «зачистку» від небажаних фігур: бомжів, повій, фарцовщиків... Ситі міліціонери, чергуючи 5 грудня під Спаською вежею Кремля, не вельми перепрацьовували. Сніжило. Раптом котрийсь із них помітив дивного чоловіка в накинутому на одне плече пальті. Зима все-таки, чого розстібнувся?

Біля мурів стояв молодий робітник київського «Арсеналу» Валерій Кравченко. Відкинувши верхній одяг, він демонстративно полоснув себе по руці чимось гострим. Червоні краплі впали на Червону площу, на сніг. Кравченко витяг із-під поли задалегідь зроблений плакат на шарнірах, розгорнув над собою. Охоронці покинули свій пост і підтюпцем побігли до протестувальника. «Л.И. Брежнев, ты хочешь моей крови? Иди, пей, кровопийца!» – прочитали здивовані туристи, котрі саме гуляли навколо собору Василя Блаженного. Але самотня людина з плакатом швидко зникла – міліціонери скрутили її й потягли в тісну кутку під вежею.

Пан Валерій згадує той епізод: «У мене взяли попередні свідчення, чому я так учинив. Я їм говорив про переслідування інакодумців у Радянському Союзі, про дискримінацію. Про права людини: «Що ви затикаєте усім рота? Ваша преса відображає тільки одну сторону буття!» Мене вислухали й... повезли на психіатричну експертизу».

ХОЛОДНИЙ ВІДЧАЙ

Будь-який активний протест зовні нагадує безум. Чи боявся

Автори:
Аліса Ліпольц,
Ігор Петренко

Фото:
Андрій Ломакін

він? «Коли йдеш на справедливу справу – о, це такий адреналін!» – віджартовується Кравченко. Хоча розумів: лиха не минути. Пан Валерій справді був у відчаї, однак рушив до Кремля при здоровому глузді. Він розповідає: «Ще в Києві я заготував заточку зі шматка нержавійки – маленьку, щоб мені її не інкримінували як зброю. Відшліфував, прокип'ятив, щоб не було інфекції, обгорнув стерильним целофаном. Узяв на заводі два дні відгулів «за сімейними обставинами». Купив залізничний квиток на вечір і вранці приїхав до Москви».

Щодо родинних справ: дружина була на четвертому місяці вагітності, чекала на другу дитину. Про наміри чоловіка не здогадувалася.

Кравченко – поширене прізвище. Батько й мати – українці, але так вийшло, що сам народився й виріс в Узбекистані. Армійську службу, однак, проходив в Україні, під Львовом, тож вирішив залишитися на вітчизні батьків. Влаштувався в Києві токарем на завод «Арсенал». Там-таки вступив до КПРС. Одружився.

Невдовзі побачив, наскільки дійсність не відповідає офіційному її трактуванню. Дратували дрібниці: харчі, одяг слід було діставати «по блату». Без вирішення залишались і важливіші питання. Зокрема, обіцяне Програмою КПРС «безкоштовне житло» навіть для сімей робітників столичного «Арсеналу» ставало справою неозорого, мов комунізм, майбутнього. Соціальний простір бачився викривленим, спотвореним до абсурду. Кравченко в середовищі заводчан критикував такий стан справ і чув у відповідь: «Не гарячкуй. Не псує собі життя». І навіть не протест, а лише те, що філософ Мераб Мамардашвілі називав «вертикальним стоянням», тоді сприймали майже як героїку.

1971 року Кравченко написав на адресу Леоніда Брежнєва лист, у якому засудив внутрішню політику КПРС і заявив про вихід із партії.

ЕКОНОМІКА ОКОЗАМИЛЮВАННЯ

Але було ще дев'ять років до походу на Кремль. Відмова від

партквитка – вчинок хоч і різкий, та не поодинокий серед робітництва. Армія службовців ставала в чергу на «партизацію» та супутні пільги, тоді як справжніх трудівників комуністи у свої лави тягли на налігачі, щоб хоч якось підтримувати репутацію «авангарду пролетаріату».

Працювалося на «Арсеналі» чимдалі нестерпніше – керівництво дошкуляло всілякими претензіями. Потайки, мовби то була бозна-яка крамола, робітники обговорювали важливі й очевидні думки про можливість створення в СРСР другої партії, окрім КПРС, про необхідність свободи слова й зібрань, конкуренції виробників, про всім помітні недоліки соціалізму. Несправедливість обурювала, однак висловити її змоги було небагато.

Краплею, що переповнила чашу терпіння, пан Валерій вважає історію з токарем Олександром Резвановим.

На ХХІV з'їзді КПРС усієї радянської промисловості дали вказівку: «Забезпечити збільшення продуктивності праці на 36–40%». Таких шалених темпів зростання не вдавалося досягти ще жодній країні світу. Звісно, кульгава економіка «розвинутого соціалізму», як гордо назвав свій лад Брежнев, теж на таке не була здатна. Та щоб не звітувати у Кремль про фіаско амбіційних настанов, на місцях системно вдалися до приписок, тобто неправди у звітах, роздування й перекручування показників.

Одним із різновидів фальсифікацій була «виводилівка» – коли робітникам призначали зарплату незалежно від кількості й якості виробленої продукції. Іноді, отримавши додаткові 30–35 карбованців, «ошасливлений» арсеналець дербанав їх зі своїм начальником, тобто приписки породжували корупцію.

Токар «Арсеналу» Олександр Резвінов публічно виступив проти цього: мовляв, такі відносини нівелюють зв'язок між зарплатою та продуктивністю праці. За критику компартійне керівництво почало цукувати робітника, називати наклепником. Його фото висіло на дошці пошани – зняли. Мав звання

ЗВІДКИ ВЗЯВСЯ ГОМО СОВЕТІКУС?

1971 року, на ХХІV з'їзді КПРС, крім утопічних економічних завдань Леонід Брежнев проголосив створення « нової історичної спільноти – радянського народу » на базі « зближення всіх націй і народностей ». Почасті генсек мав рацію – комуністам таки вдалося вивести в соціальних пробірках і ГУЛАГах зденаціоналізованого слухняно-агресивного зомбі, якого сатирики згодом назвали також « гомо советікусом »

«Майстер–золоті руки», а проте йому, висококваліфікованому виробничникові, регулярно зрізали зарплату. По суті виставляли його ледарем і нездарою. «Тоді весь цех розмовляв про те, що роблять із Резвіновим. А я став ще більше задумуватись про сутність приписок і всього іншого. І життя мене, зрештою, переконало, що ця система є недосконалою і справа совісті – висловити свій протест».

У КИЇВСЬКІЙ БОЖЕВІЛЬНІ

Невдовзі Валерій Кравченко опинився під мурами Кремля із заточкою і транспарантом...

Після огляду в московського психіатра йому дали змогу повернутися до Києва, у цех «Арсеналу». А може, цей протест вплинув і щось-таки зміниться на краще? Показує ж бо радянське телебачення, як протестують робітники у США, в Італії... «Через кілька днів до мене додому прийшли з обшуком. Вилучили мій портфель, обклеїли його папірцем із печаткою. Слідчий узяв у мене попередні пояснення. Показує мені санкцію прокурора на психоневрологічну експертизу». Кравченка відвезли на Фрунзе, 103, до клініч-

ної лікарні імені Павлова, що біля Кирилівської церкви.

«Укололи щось... Я був у піднаглядній палаті так званого 13-го відділення – підслідчого. Там утримували тих, хто скоїв злочин і була підозра, чи вони зі здоровим глуздом. Палата відрізнялася від звичайної лікарняної ще й міцними ґратами на вікні. Я там перебував не амбулаторно, а постійно, як в ув'язненні, під наглядом санітарів. Одного дня кримінальники

АКТИВНИЙ ОПІР БУВАЄ СХОЖИМ НА БОЖЕВІЛЛЯ. ТА ІНОДІ ТЕРПІТИ, ЯК ХУДОБА, – БЕЗУМСТВО У КВАДРАТІ

кажуть: тут є ще один політичний». Так Кравченко познайомився з Миколою Поліщуком із Білої Церкви.

«Я підійшов до Миколи Кіндратовича, привітався російською мовою. Він запросив мене сісти й каже: «А як це сталося, що рідна мати для вас стала мацуючою?» Я попросив повторити. Розчув добре, але не зрозумів. Він пояснює: «У вас наше, українське прізвище, а ви говорите чужинецькою мовою». У Поліщука вже друга ходка була, він виступав проти насильницької русифікації. Спілкуючись із Миколою Кіндратовичем, мушу вам сказати, я став схилитися до думки, що такі дешево віддаю свою волю», – згадує колишній арсеналець.

Біографія Валерія Кравченка – Узбекистан, армія, завод – творила з нього російськомовний психотип, типовий і зручний для комуністичної імперії. Однак душа не сприймала форматування. Ставши на шлях протесту проти лицемірного устрою, за логікою, людина мала прийти й до ідей національного визволення. Це з Кравченком сталося неочікувано й парадоксально – у психлікарні.

Протримали там його близько двох місяців. І знову, як і в Москві, визнали притомним і осудним. У квітні 1981 року Київський міський суд виголосив Валерієві Кравченку вирок: чотири роки неволі – за кількома

статтями, основною значилася 187-І ККУРСР («розповсюдження наклепницьких вигадок, що паплюжать радянський державний і суспільний лад»). Накинули йому ще за хуліганство й незаконне виготовлення холодної зброї.

КОЛИ НАСТАНЕ ДОБА РЕАБІЛІТАНСУ?

Ми нині дещо знаємо про правозахисну діяльність дисидентів з Української Гельсінської групи. Однак рух спротиву радянському режимові був ширший і здебільшого стихійний. І саме наприкінці 1970-х іноді набував неочікуваних, вражаючих форм. Протестуючи проти русифікації, Олекса Гірник спалює себе на Чернечій горі в Каневі. Капітан Валерій Саблін підіймає повстання на військовому кораблі Балтійського флоту. Теж обляває себе бензином і самоспалюється кримський татарин Муса Мамут, протестуючи проти переслідувань свого народу. Кілька євреїв захоплюють «кукурузник» «Ан-2», щоб емігрувати до Ізраїлю, куди їх інакше не випускають... А Валерій Кравченко чекає на Брежнєва під Кремлем. Та більшість громадян, звісно, крайнього радикалізму не виявляли. І протестували хіба що... у мікрофон гранчака.

Справді, активний опір буває схожим на божевілля. Та іноді терпіти, як худоба, несправедливість – безумство у квадраті.

Валерій Кравченко відсидів свій термін повністю. Напередодні проголошення державної незалежності Верховний суд України реабілітував його «за відсутністю складу злочину». Пан Валерій брав участь у створенні Народного руху, Демократичної партії. Нині працює у громадській організації, мета якої – повернення чесного імені політичним в'язням і дисидентам. Досі дружить і часто бачиться з Миколою Поліщуком, із котрим познайомився у психлікарні. Приятелює з Георгієм Москаленком та Віктором Куксою, які 1966 року підняли синьо-жовтий прапор над Шулявкою й відсиділи за це по кілька років – їх і досі юридично не реабілітовано.

Усі ці люди так само ні до чого нинішній владі, як і вояки УПА. ■

18-26 березня чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

К Н И Г А Р Н Я

◆ У Києві (вул. Лисенка, 3):

18 березня, 18:00 – презентація «Історичної есеїстики» Ярослава Дашкевича (видавництво «Темпора»).

23 березня, 18:30 – презентація нової збірки Богдани Матіяш «Мої улюблені пси та інші звірі».

24 березня, 18:00 – зустріч з польським поетом Богданом Задурою. Модератори Андрій Любка та Андрій Бондар.

◆ В Івано-Франківську (вул. Незалежності, 31, 4-й поверх):

20 березня, 13:00 (5-й поверх) – мистецькі заняття для дітей з арт-студією «Теракота» (ліплення з глини, малювання, вироби з тіста, театр, розвиток мовлення тощо).

21 березня, 17:00 – вечір поезії. Поетична лотерея, в якій беруть участь поети Івано-Франківська: Степан Пушик, Іван Ципердюк, Марія Мицицей, Наталя Асатурян, Василь Карп'юк, Галина Петросаняк та професійні актори.

23 березня, 19:00 – показ аматорських короткометражних стрічок «м. Івано-Франківська. День 3».

24 березня, 17:00 – літературна дискусія «Література та містика Карпат». Наявність надзвичайних явищ у Карпатах доведуть Володимир Єшкілев («Метафізика Карпат»), Наталя Щерба («Бути відьмою») і Тарас Прохасько («НепрОсті»).

◆ У Львові (просп. Свободи, 7):

19 березня, 13:00 – літературно-художній майстер-клас для дітей 9–13 років «Творче читання». Проводять львівські

художниці Галина Павлишин та Світлана Чернишева.

24 березня, 18:00 – презентація книжки Ольги Токарчук «Веди свій плуг понад кістками мертвих» (український переклад).

25 березня, 18:00 – «Перспектива поезії»: розмова та літературні читання до Всесвітнього дня поезії.

26 березня, 13:00 – забави для дітей 4–8 років зі Слоником-Дзвоником (до презентації книжки «Історії чарівного лісу»).

◆ У Вінниці (просп. 50-річчя Перемоги, 26):

23 березня, 18:00 – творчий вечір Олега Коцарева і Дмитра Лазуткіна. Модератор – Дана Кваша.

25 березня, 18:00 – презентація книжки «Сатирикон-XXI» Олександра Ірванця (видавництво «Фоліо»).

◆ У Харкові (вул. Сумська, 3):

18 березня, 18:00 – інтелектуальна розважальна гра «Що? Де? Є?». Призи від Книгарні «Є», журналів Kreativ-art, Palindrome.

21 березня, 18:30 – лекція-дискусія «Країна контрастів – Індія». Дізнайтесь про країну стародавніх легенд, традицій і контрастів.

23 березня, 18:00 – круглий стіл: «Обмін досвідом та проектами». Учасники – голови й активісти громадських організацій «ФРІ», AIESEC, «МИР», «Думка».

Інформаційний партнер

Із повним переліком заходів та його можливими змінами Ви можете ознайомитися в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

СПАДОК

Тбіліський бунт

55 років тому в Грузії спалахнули масові заворушення із закликами до незалежності республіки. Приборкання мітингувальників силами внутрішніх військ СРСР призвело до загибелі десятків мирних громадян

ЗЕМЛЯК.
Для грузинів Іосіф
Джугашвілі тривалий
час залишався
символом сподівань
на краще. 1956 рік, за
кілька днів до повстання

Автор:
Арчил Бежанішвілі, Грузія

Парадоксально, але виступи спричинила хрущовська критика культу особи Сталіна. 5 березня в третю річницю смерті Сталіна сотні тбілісців зібралися в парку на набережній Кури біля Сухого мосту, де стояв пам'ятник «батьку народів». Вони критикували Микиту Хрущова, який виступив два тижні тому на XX з'їзді КПРС із промовою про культ особи Сталіна. Того самого дня студенти Тбіліського університету влаштували імпровізований мітинг. Там уперше прозвучав сакраментальний заклик: «Не допустимо критики Сталіна!» Оскільки зібрання було стихійне, ніким не санкціоноване, це стало ніби своєрідним викликом владі. Однак його не розігнали, нікого з учасників не заарештували, і юнаки, осміливши, наступного дня продовжили акцію, до якої долучилися студенти інших інститутів міста: політехнічного, педагогічного, медичного. Нікого не чіпали й цього разу. 7 березня студенти влаштували демонстрацію: від університету їхня колона пройшла проспектом Руставелі. До них приєдналися робітники, службовці й частина інтелігенції.

Схожі за сюжетом події розгорталися в ті дні у Горі, Кутаїсі, Батумі, Телаві та інших містах Грузії. Спричинені вони були чутками про те, що виступ Хрущова на з'їзді спрямований не тільки проти Іосіфа Сталіна і Лаврентія Берії, а й проти всього грузинського народу. Тексту згаданої доповіді опубліковано тоді не було, тому поширювалися найрізноманітніші домисли.

«Це була демонстрація, учасники якої почали свій ви-

ступ, захищаючи ім'я Сталіна. Але потім усе вилилося в маніфестацію на захист ураженого національного самолюбства», – оцінює березневі події 1956 року Коба Імедашвілі, доктор наук, колишній радник екс-президента Едуарда Шеварднадзе.

«Це був вияв масового народного обурення, що набрав політичного характеру, – згадує Вахтанг Гурулі, професор кафедри історії Грузії Тбіліського державного університету імені Іване Джавахішвілі. – Треба враховувати, що Сталін сприймався в нашій країні у двох іпостасях: як грузин і як творець комуністичної імперії. Якщо в другій практично абсолютна більшість оцінювала його негативно, адже грузини постраждали від сталінських репресій анітрохи не менше від інших народів країни Рад, то в першій...».

ТЕЛЕГРАМИ В ООН

Очевидець тих подій Тенгіз Гамкрелідзе розповідає: «Мітингувальників біля пам'ятника Сталіну з кожною годиною ставало дедалі більше. Люди прибували з різних районів Тбілісі, з передмість. Було багато молоді: студентів і старшокласників. У самому центрі міста, на площі Леніна (нині площа Свободи. – Ред.), спонтанно виник інший мітинг.

7–8 березня мітинги тривали вдень і вночі. Ситуація загострювалася. З наростанням пристрастей з'явилися нові гасла. Лунали крамольні вимоги про відставку Політбюро ЦК КПРС, заклики до свободи та незалежності, до відокремлення Грузії. Слід враховувати, що все це відбувалося 55 років

ЛУНАЛИ КРАМОЛЬНІ ВИМОГИ ПРО ВІДСТАВКУ ПОЛІТБЮРО ЦК КПРС, ЗАКЛИКИ ДО СВОБОДИ ТА НЕЗАЛЕЖНОСТІ

тому, коли навіть думки про це вважалися злочином.

До 9 березня офіційна влада і міліція були ніби паралізовані. А вранці 9-го на площі Леніна виступив перший секретар ЦК Компартії Грузії Василь Мжаванадзе. Свою промову він почав російською, але на вимогу мітингувальників перейшов на грузинську, якою погано володів. Переважно закликав присутніх розійтися, давав якісь обіцянки й поспіхом зник у будівлі ЦК.

Своїми спогадами ділиться ще один учасник тих подій Отар Урушадзе: «Увечері дев'ятого числа на мітингу прозвучала пропозиція відправити на Центральний телеграф, званий у

народі Будинком зв'язку, кількох людей, щоб вони надіслали телеграму протесту до Москви і вітальну телеграму до дня народження вірному другові Сталіна Вячеславу Молотову. Були й інші адресати телеграм, аж до ООН... Група молодих людей попрямувала на проспект Руставелі, де містився телеграф. До цього часу всі стратегічні об'єкти міста були зайняті внутрішніми військами. Звичайно, надіслати телеграми юнакам не дозволили. Їх затримали. Дізнавшись про це, натовп мітингувальників рушив до проспекту Руставелі звільняти затриманих. З двома своїми однокурсниками я йшов у перших рядах. Перед Будинком зв'язку солдатів не було, і ми зайшли всередину будівлі. Але біля головного входу вже стояли озброєні автоматами люди».

ТРУПИ СКИДАЛИ В КУРУ

«Коли пролунали перші схожі на гучні удари звуку, я відразу й не зрозумів, що стріляють, – продовжує свою розповідь Тенгіз Гамкрелідзе. – Стояв біля огорожі Олександрівського саду, за 50 метрів від Будинку зв'язку. Хтось крикнув, що, мовляв, стріляють холостими й боються нічого. Аж ось на проїжджій частині проспекту впала одна людина, потім друга, і»

ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ

Грузія в огні

Зрадники з грузинськими прізвищами 90 років тому задушили свою країну

Є в Києві на вулиці Толстого будинок із меморіальною дошкою, котра засвідчує перебування там колись посольства Грузії. Що це за доба? Тимчасовий уряд Росії в березні 1917 року утворив Закавказький комітет у Тбілісі із членів Державної думи. На Кавказькому фронті стало затишшя: російські війська виру-

шили додому, а турецькі – до Палестини й Месопотамії. Після Жовтневого перевороту в Петрограді соціал-демократи (меншовики) Грузії, партії «Дашнакцутюн» із Вірменії та «Мусават» з Азербайджану заснували в листопаді Закавказький комісаріат, а 23 лютого 1918-го – Сейм. Сейм проголосив Закавказьку демократичну федеративну республіку в квітні, та невдовзі ухвалив її саморозпуск. Національна рада Грузії 26 травня (8 червня) задекларувала незалежність. Ное Жорданія очолив уряд соціал-демократів. За договором із Німеччиною, її війська прибули з України й створили спільні залоги з грузинами, котрі убезпечили державу від інтервенції більшовиків, що проголосили владу Рад у сусідній Абхазії. Водночас Берлін зупинив наступ турків. Утім, за договором 4 червня, укладеним у Батумі, Грузія віддала мусульманські регіони. Москва гальмувала визнання Грузії. Тим часом 60 тис. перекинутих

після Світової війни з Ірану британських вояків у листопаді–грудні зайняли Баку, нафтопромисли, а також Батумі, Тбілісі й Закавказьку залізницю. У Грузії їх налічувалося 25 тис. За спогадами Жорданії, Лондон вимагав від Тбілісі підпорядкування Добровольчій армії білої Росії на правах автономії. Грузія до 1919 року мала Сочі, але прагнула повернення Аджарії та вступу до Ліги націй. На це британці заблокували їй шляхи поставання й контакти з Європою.

Червона армія навесні 1920-го вступила в Азербайджан, де знищила Демократичну республіку, але не зазіхнула на Грузію. Треба було налагодити стосунки з Лондоном, вийти з ізоляції. За мирним договором у Москві 7 травня, Росія визнала незалежну Грузинську Демократичну Республіку і обіцяла не втручатися до її внутрішніх справ. Остання у відповідь легалізувала комуністичну партію. Налагодились дипломатичні стосунки; повно-

знову крик: «Лягайте, а то всіх переб'ють!» Стрілянина тривала хвилин вісім-десять. Почулися стогін, кликання на допомогу. Звідкілясь взялися, напевно, спеціально підготовлені для такого випадку вантажівки. У них поклали вбитих і поранених й організовано вивезли».

Як на лихо, на цьому все не скінчилося. Армійські частини спустилися до парку на набережній, де відбувався мітинг, і влаштували справжню бійню. Розправа там була жорстокішою і кровопролитнішою. Десятки трупів без зайвих церемоній скидали в темні води Кури. Морти міста були переповнені, багатьох тієї ночі закопали в одній могилі, й через деякий час родичам насилу вдалося отримати дозвіл на перепоховання тіл.

Скільки ж людей було вбито того кривавого березневого вечора в Тбілісі? Точних даних немає й до сьогодні. За словами члена експертної комісії, такого собі Матіашвілі, на проспекті Руставелі загинули 27 осіб, переважно студенти та старшокласники, а щодо подій у парку біля мосту експертизу виріши-

ли взагалі не проводити (?!). На думку історика Вахтанга Гурлу, кількість жертв каральної армійської операції на набережній – понад півсотні людей.

Чи можна було завершити ці мітинги мирно, без крові? Напевно, так. Але тодішньому керівництву треба було налякати народ і таким чином покласти край виступам, що почалися в різних куточках СРСР: до подій у Тбілісі вже були студентські бунти в Свердловську й Томську. Рішення ухвалили на самому верху, в Кремлі, але хто саме, досі не зрозуміло. Називаються прізвища генералів Железнікова, Федюнінського...

НА СПОМИН
ПРО
ПОЛЕГЛИХ.
Меморіальна
дошка на стіні
колишнього
Будинку
зв'язку у Тбілісі

ТРАМПЛІН ДЛЯ ШЕВАРДНАДЗЕ?

Цікава роль Едуарда Шеварднадзе в тих подіях півстолітньої давності. У той час він був лідером комсомольської організації міста Кутаїсі. А через кілька місяців вельми несподівано став секретарем ЦК комсомолу всієї Грузії. Дехто переконаний, що це результат «правильної» поведінки Едуарда Амвросійо-

вича в ті дні й тбіліські події були своєрідним Тулоном, трампліном у його кар'єрі...

Вже наступного після трагічного фіналу дня газета «Заря Востока» – орган ЦК КП Грузії – вийшла з редакційною статтею про антибільшовицький і націоналістичний характер масових виступів народу. Крім того, у ній стверджувалося, що то був добре спланований і підготовлений бунт за активною участю... турецьких спецслужб! Ця версія лопнула, як мильна бульбашка... Утім, радянська репресивна машина мала якось відреагувати на те, що трапилося. І зробила це: у ті й наступні дні було затримано понад 300 осіб, проти 39 з них порушено кримінальні справи. Їм закидали «антирадянські виступи» і «складання провокаційних вимог до радянського уряду».

В історії кривавої березневої драми 1956 року, на жаль, і досі лишається чимало таємниць, які ще потребують розгадки. Цей тягар дістався грузинам у спадок як від незрозумілих, тих, хто поліг на вулицях Тбілісі, протестуючи проти паплюження імені «вождя народів», так і від тих, кого після секретної доповіді Хрушова на XX з'їзді КПРС реабілітовано по смертно. ■

ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ

важним представником кремлівського уряду в Тбілісі став Сергій Кіров.

Мустафа Кемаль-паша в Анкарі створив навесні 1920 року націоналістичний уряд. Москва дала йому кошти і зброю. У вересні кемалісти напали на Вірменію, потім оголосили війну, окупували Сарикамиш і Ардаган, у жовтні після боїв біля Сурмалу здобули Карс. У Тбілісі почули пораду британців, що «мир із Росією є меншим лихом».

Грузія опинилася в оточенні. Серго Орджонікідзе квапив «покінчити з нею», бо «щоб твердо забезпечити за нами Північний Кавказ (хліб і нафту), необхідно радянизувати Грузію». Кавказьке бюро більшовиків у грудні наказало армії перейти кордон, але Москва на деякий час дала задній хід. Утім, підготовка до вторгнення тривала, а Джугашвілі-Сталін підтримував найвоєвничіші задуми. У лютому 1921 року створено групу Тифліського напрямку зі стрілецьких і кавалерійських дивізій із

танками. Ленін 15 лютого звелів Реввійськраді вдатися до «енергійних і швидких дій, не вагаючись перед здобуттям Тифліса». Ревком Грузії 16 лютого проголосив радянську владу і попросив допомоги в Росії, яка послала 11-ту, а з Кубані і 9-ту армію загальною кількістю до 50 тис. вояків. Грузія мала загалом 21 тис. (разом із залогами 35 тис.) бійців. Добровольці Кахетії та юнаки військової школи відчайдушно чинили опір навалі. Жорданія 24 лютого евакуював уряд до Кутаїсі, щоб уникнути жертв серед населення. Втрата столиці деморалізувала військо та суспільство, тож не пощастило втримати і Мцхету. За Червоною армією 25 лютого маріонетковий Ревком прибув з Абхазії до Тбілісі й став Радою народних комісарів. За вогневої підтримки французьких кораблів 28 лютого грузини відбили Гагри. Наступного дня Червона армія знову здобула місто, а 4 березня – Сухумі, де було проголо-

шено радянську Абхазію. Грузини 9 березня втратили Зугдіді, а 14-го Поті. Більшовики стрімко пішли в наступ через перевал Мамісоні, що мав славу нездоланного, і це не дало змоги захистити Кутаїсі. Уряд рушив до Батумі, а частина грузинської армії в гори.

Червона армія втратила 5,5 тис., а грузини – 3,2 тис. вояків. Відтак було заведено на в'язані силоміць Росією акти, визнано кордон, автономію Аджарії в Грузії. Утім, грузини не бажали радянської централізації. Опиралася Кахетія і Хевсуретія 1922 року. Після придушення повстання 1924-го було страчено 12 578 осіб, зокрема аристократів та інтелектуалів, а 20 тис. заслано до Сибіру. Зрадники з грузинськими прізвищами дев'яносто років тому душили свою країну між червоних прапорів із серпом і молотом та турецьким півмісяцем. Пам'ятаймо, порівняймо...

Михайло Кірсенко

2011: МІЖНАРОДНИЙ РІК МОЛОДІ
РІК ОСВИТИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

МЕДВІН: VI ВЕСНЯНИЙ КИЇВСЬКИЙ КНИЖКОВИЙ ЯРМАРОК

Фестиваль наукової фантастики
за участі М. і С. Д'яченків, Д. Бикова, С. Лук'яненка
Фестиваль Християнської книги

Куратори культурної програми ярмарку - Брати Капранови

Книга і кухня, Літературна кав'ярня,
Бістро "У Пегаса", Книжковий університет,
Фотовиставка "Зірки з книгою в серці"

- зустрічі, прес-конференції, творчі вечори,
автограф-сесії, поетичні читання,
- концерти, театральні вистави та кінопокази, тощо

9 квітня - ДЕНЬ ДИТЯЧОЇ КНИГИ (конкурси,
концерти, ігри, майстер-класи, подарунки для дітей)

2011
7 - 10
КВІТНЯ
КИЇВ

ЕКСПОЦЕНТР "СПОРТИВНИЙ"
вул. Фізкультури, 1
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЗВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ

УПОРЯДНИК:
ВИСТАВКОВА КОМПАНІЯ
"МЕДВІН"

Тел./факс: +380 44 501-03-42.
E-mail: mail@medvin.kiev.ua
www.medvin.kiev.ua

ІНФОРМАЦІЙНІ СПОНСОРИ:

17 квітня

Будинок офіцерів 19:00

Фестиваль «Французька весна» представляє

Світова зірка джазу

RICHARD GALLIANO & Tangara quartet

Телефон для довідок:
253-80-72

Ярмарок марнославства

Автор:
Сергій
Грбовський

Нарешті сталося те, що мало статися вже давно. Сумнозвісний літератор Олесь Бузина просто-таки у прямому ефірі напав на опонента й отримав відсіч. Не тільки словесну, а й фізичну. Утім, про це навряд чи треба спеціально розповідати – хто безпосередньо не бачив 11 березня «Великої політики» на «Інтері», той міг знайти в інтернеті відеозапис наскоків Бузини, хто ж не має доступу до мережі, той обов'язково чув від знайомих чи сусідів про бійку на передачі...

Але мова не про сам факт сутички.

Йдеться про інше. Найбільше мене вразили не агресивність літератора, не його очевидні комплекси, які потребують екстреної допомоги психоаналітика.

Зрештою, що тут нового? Мене приголомшила позиція деяких

знаних українських інтелектуалів, які зібралися у студії, і не менш відомих журналістів, які коментували потім те, що сталося.

Що було чути з телевізора, крім криків Бузини і вигуків його опонента художника Сергія Поляркова? «Та хлопці, припиніть, ідіть розбиратися між собою поза студію». А що ми бачили? Бузина двічі напав на співрозмовника, ще й хлопнув у нього водою, а інтелектуали сидять собі та й спостерігають, демонструючи всім своїм виглядом: тут зібралися серйозні люди говорити про надважливі речі, а ви, скандалісти, «обоє рябоє», їм працювати не даєте.

А що сказали журналісти? Заступник гендиректора НТКУ Валід Арфуш заявив: «Коли будь-який телеканал запрошує Олеся Бузину, він заздалегідь має бути свідомим того, що ймовірність провокацій чи бійок дуже висока – 99%. У нас поки що не було причин запрошувати Бузину. Але якщо вони з'являться – чому б і ні. Він рейтинг піднімає». Гендиректор «ТВі» Микола Княжицький назвав Олеся Бузину талановитою людиною і теж не відкинув можливості його участі в програмах каналу, щоправда, навряд чи в його власній.

І ось тут виникають дуже серйозні питання. Якраз із тієї сфери, яка є слабким місцем не лише вітчизняних політиків, навіть найбільш патріотичних, а й надто багатьох українських інтелектуалів. Тобто зі сфери моральних норм та поведінкового етосу.

Так, безумовно, Бузина по-своєму талановита людина. Але доктор Йозеф Геббельс був значно тала-

новітшим за нього. І набагато освіченішим. Чи означає це, що й діяч нацистської партії, якби був живий, став би топ-зіркою вітчизняних телевізійних політичних шоу? Думаю, читач добре знає відповідь на це риторичне запитання, як і те, до кого нині міцно прилипло прізвисько «Геббельс»... Та все ж Олесь Бузина відрізняється від усіх сучасних аватарів кульгавого шефа пропаганди Третього рейху. Ті просто брешуть позичивши в Сірка очей, а цей ще й дуже специфічно висловлюється. Його писання просто-таки сповнені ксенофобії (навіть якщо винести власне українофобію за дужки) та брутальним сексизмом. І це не лише моя оцінка, а й багатьох фахівців. Скажімо, його відверто хамська поведінка у програмі «Шустер LIVE», присвяченій гендерним питанням, викликала широкий суспільний резонанс і в будь-якій цивілізованій країні створила б серйозні проблеми не лише Бузині та газеті «Сьогодні», в якій він працює, а й Савікові Шустеру, котрий запросив цього персонажа у прямий ефір.

У нас же Бузину запрошують і далі на ток-шоу. Ба більше (і це найсумніше): українські інтелектуали сідають (і сидатимуть!) поруч із цим літератором і дискутують (і дискутуватимуть!) на серйозні теми. З людиною, котра, скажімо, «творчо запозичила» свої інвективи проти Шевченка з київської чорносоленої преси початку ХХ століття (що давно довів Іван Дзюба) або не раз демонструвала своє невігластво у питаннях не тільки української історії. Навіть якщо не вести мови про стиль автора, зміст його писань доводить, що дискутувати там немає з ким.

**ДИСКУТУВАТИ НА ТОК-ШОУ
НЕМАЄ З КИМ. АЛЕ ЗНАНІ
ІНТЕЛІГЕНТИ ДИСКУТУЮТЬ,
АВТОМАТИЧНО ОПУСКАЮЧИ
Й СЕБЕ ДО РІВНЯ ПЛІНТУСА**

Інтелигенти йдуть і дискутують, таким чином автоматично опускаючи й себе до рівня плінтуса.

І після цього та інтелігенція хоче, щоб її шанували й слово, нею мовлене, щось та ва-

жило? Щоб її розмови про моральність на когось впливали?

Так, хочеться побачити себе в телевізорі. Так, вітчизняні ток-шоу – по той бік моралі й етосу. Так, треба доносити до якнайширшої аудиторії правдиве слово. Та не можна робити цього за рахунок дискредитації його етичної складової. Не можна – і край.

Як вийти із ситуації? Прямий ефір дає дуже багато можливостей продемонструвати, хто є хто, навіть не вдаючись до ударів по пиці певному персонажу. Але чи здатна українська інтелігенція ці можливості використати, якщо в неї серйозні проблеми із власною гідністю й корпоративним етосом? ■

■ ПЕРЕДПЛАТА-2011

«УМ» — за розУМні гроші

Передплата на «Україну молоду» не закінчується ніколи.

«Україна молода» уже двадцять років представлена на газетному ринку країни. Кредо газети — залишаючись на державницьких позиціях, зберігати незалежність та не пасувати перед жодними авторитетами.

Газета розповсюджується по всій Україні. Виходить чотири рази на тиждень, а у п'ятницю має спарений номер на 24 сторінки. Перелік тематичних полос говорить про всеохоплюючий спектр тем: новини, політика, світ, економіка, регіони, історія, релігія, здоров'я, село, право, суспільство, нація, листи, освіта, персона, наука, зірки, кримінал, реклама, людина, культура, спорт, програма телепередач, калейдоскоп. Невипадково, що читачка аудиторія «УМ» — найширшого діапазону.

«УМ» має власних кореспондентів майже у кожній області України. Її журналістів запрошують в якості експертів на різноманітні творчі, спортивні, політичні форуми. Публікації газети часто цитують відомі інформаційні інтернет-сайти, інші періодичні видання.

Передплатна вартість

«України молоді»
на 2011 рік:

на місяць — 19 грн. 60 коп.,
на два місяці — 39 грн. 20 коп.,
на квартал — 58 грн. 80 коп.,

Передплатний індекс — 60970

Для організацій, юридичних осіб:

на місяць — 33 грн. 60 коп.,
на два місяці — 67 грн. 20 коп.,
на квартал — 100 грн. 80 коп.,

Передплатний індекс — 01555

П'ятничний номер:

на місяць — 6 грн. 41 коп.,
на два місяці — 12 грн. 82 коп.,
на квартал — 19 грн. 23 коп.,

Передплатний індекс — 49497

NEW VISION INTERNATIONAL FILM FESTIVAL

ПРЕЗЕНТУЄ

НОВЕ АЗЕРБАЙДЖАНСЬКЕ КІНО

"ДЖАВАД ХАН"

ЕПІЧНА КАРТИНА НА ОСНОВІ РЕАЛЬНИХ ПОДІЙ

26 березня, 16:00

www.newvisionfilmfest.com

Київський національний
університет
культури і мистецтв

КИНО

Тиждень
Українська
Українська

УНТ

ОБОЗРЕВАТЕЛЬ

НОВИНИ

ВАЖЛИВА ЯКІСНА ІНФОРМАЦІЯ

éра
телекомпанія

з Тетяною Тереховою

НОВИНИ

ПО БУДНЯХ

ПН ВТ СР ЧТ ПТ

ПН ВТ СР ЧТ ПТ

«Тарас: Слава» – перша частина масштабного театрального проекту – продемонструвала, що традиція зображувати життя Шевченка хрестоматійно й патетично незламна

Автор:
Марія Нікітюк

У Черкаському театрі ім. Тараса Шевченка 9–10 березня режисер Сергій Проскурня презентував свій новий театральний проект «Тарас: Слава». Вшановувати пам'ять поета великого гніву Проскурня замислив у кілька етапів, почавши цикл постановок із кінця, власне з періоду заслання, слави і смерті. Далі він збирається підвести весь потенціал свого задуму до 2014-го – 200-річчя з дня народження Шевченка, завершивши проект шестигодинним театральним марафоном, повним життєписом поета. Прикметно, що вистава «Тарас: Слава» стала чи не єдиною рефлексією сучасного мистецького простору до 150-річчя з дня смерті Шевченка.

За задумом вистава мала б якщо не виправити, то принаймні піти в контрапункті з маратматично-совковим підходом до постаті поета. До того ж зроблена вона не на державне замовлення, а на розсуд хоча й авантюрного, але принаймні сучасно мислячого Проскурні. Однак, драматургічний матеріал – третя

частина поеми львів'янина Богдана Стельмаха про Тараса Шевченка – не дав змоги радикально вийти за межі відомої ідеалізації образу поета.

НА СЦЕНІ

Цікавий по своїй суті проект «Тарас: Слава» зіткнувся з проблемою патетики і обрубаної реальності, закладеної в самому тексті поеми. У драматичній поемі, звісно, у віршах Богдан Стельмах хоч і намагався отілеснити постамент Кобзаря з граніту, але зробив це на території поетичного театру, оминаючи всі можливі гострі кути, вибіливши особистість Шевченка до двох внутрішніх станів: страждання і гніву за народ. На прес-конференції, присвяченій проекту, Проскурня наголосив, що йому не хотілося «йти в документальний театр» і що це мав бути високий стиль грецького театру, а не заскорузлий пафос. Стельмах, спробувавши оживити постать Кобзаря, пройшовся по хрестоматійних моментах його життя, увівши кілька метафоричних персонажів: Долю, Запорожця, Татарку, Добру славу, Погану славу. Вони розмовляють ледь не шевченківським віршем і хоча й

Театральний проєкт Сергія Проскурні за тетралогією Богдана Стельмаха «Тарас», присвячений життєпису Тараса Шевченка. Розрахований на три роки, щороку по виставі: слава і смерть, юність і становлення, дитинство, щоб до 2014-го зіграти повну версію життєпису. Їх планується ставити в Черкаському обласному музично-драматичному театрі ім. Т. Г. Шевченка. Оскільки головні ролі гратимуть різні, переважно столичні, актори, автономно вистави не йтимуть у репертуарному режимі, а лише в проектному, час від часу

виконують важливу суспільну роль, – захищають Шевченка-людина від некоректних спроб подивитися на нього об'єктивно, – все ж гальмують динаміку й мають сумнівну мистецьку цінність.

Сама ж вистава, зроблена на базі Черкаському обласного музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка з місцевими акторами, є ескізом, за словами Проскурні, на ескіз вона й схожа. Біло-бежеві кольори сцени, полотно, які звисали зі стелі й на яких періодично транслиювали картини Шевченка періоду заслання. Такі самі світлі тони одягу солдат, офіцерів, самого Шевченка в блискучому виконанні актора театру імені Івана Франка Петра Панчука, а вгорі – нависле біле сонце Казахстану (принаймні так цю білу кулю, яку функціонально не вдалося задіяти повною мірою, згідно із задумом Проскурні, сам режисер і назвав). Спершу ми бачимо Шевченка на засланні, де він крадькома малює, страждає від заборони писати (частину мізансцен також взято з малюнків та ескізів Кобзаря цього періоду). Далі через численні клопотання поет повертається – тут він зажив суперечливої слави, намагається знайти собі родину, жінку, наздогнати втрачені на засланні роки. У дію двічі вступають Погана слава і Добра слава – два провінційного вигляду персонажі, що весь час сперечаються: пам'ятатимуть люди Шевченка

Крізь мідні

як поета чи почнуть копіюватися в його брудній білизні.

Слід звернути увагу на відверту, ширшу гру Петра Панчука. Він створив Шевченка-дитину, безпосередність його реакцій, сила гніву, безмежний сум за власним життям, яке й не жив, а лише страждав, стали тим містком до ідеї Сергія Проскурні створити сагу про Шевченка-людину, про митця і національного героя, але не безтілесного, а живого, справжнього. Втім, сам Панчук нічого не вирішує.

Безумовно, визначним є те, що цей проект підтримав черкаський театр, який відкрив себе для експериментів Андрія Жолдака («Войцек» і «Ленін Love. Сталін Love»), Дмитра Богомазова, а тепер впустив до себе й Сергія Проскурню. На сьогодні це, мабуть, одна з небагатьох сцен в Україні, яка принаймні намагається мислити по-європейськи, масштабно і без комплексів. Можливо, саме вона відкриє нову еру в українському театральному житті, адже поки що такої динаміки змін та експериментів не показує жоден столичний театр.

ПОЗА СЦЕНОЮ

Варто спробувати поглянути на проблему інтерпретації культових постатей ширше, не в контексті однієї вистави, навіть задуманої трилогії, бо можливий позитив цього проекту все одно жодним чином не змінить переважно хуторянського і маргінального підходу до висвітлення

життя національних героїв. Безперечно, кожна країна мусить мати своїх героїв – це визначні, масштабні особистості різних часів, осмислення яких, відчуття їхнього потужного плеча в тилу історії, по-перше, формують самосвідомість нації, а по-друге, створюють міцний фундамент традиції.

Але за часів Радянського Союзу саме безтілесні образи-примари українських митців використовували в руслі комуністичної пропаганди. Дивує те, що донині ця традиція безкомпромісної інтерпретації живе й процвітає, доводячи до несамовитості своєю монументальністю не лише українського школяра, а й усіх тих, хто воліє бачити Шевченка поза радянським канонам. У Європі на сьогодні паралельно з активним написанням сучасних п'єс (читай рефлексування навколишньої дійсності) театр як найактуальніший вид мистецтва переосмислює історичні події, вагомі постаті минулого, щоб знайти і підтвердити свою індивідуальність та цінність як нації. Хай там що роблять митці зараз, вони шукають нову реальність виходу з ідейної, ментальної

світової кризи. І для цього переосмислюють своє минуле, фіксують своє сучасне, йдуть у своє майбутнє. Україна ж ніби ні про що не думає, нікуди не йде. Зараз мало хто наважиться сказати про Шевченка сучасною мовою (звісно, при цьому не скокуючись у примітив чи псевдоепатаж), подивитися на нього не кризь запітніле скло, а гострим, оцінювальним поглядом, оминувши набір хрестоматійного пафосу.

І, на жаль, вистава «Тарас: Слава» ідеологічно не дотягнула до ідей авторів саме тому, що ні Богдан Стельмах, ні Сергій Проскурня не змогли собі дозволити поглянути на постать Шевченка відкрито, без штампів і заявлених констатацій. ■

Фото надано Черкаським обласним музично-драматичним театром ім. Т. Г. Шевченка

труби

Спілкувався Андрій Любка,
Київ – Варшава

Богдан Задура – живий класик польської літератури, якого, попри його 65-річний вік, вважають одним із наймолодших поетів Польщі, адже він повсякчас експериментує, кожна його нова книжка відмінна від попередньої, а прізвище як перекладача є безсумнівним знаком якості. Богдана можна було би назвати одним із найкращих друзів України в Польщі, справжнім послом нашої культури, тому що саме він відкрив нашим сусідам імена українських письменників та їхні твори, саме Задура шукав видавців для українських книжок і друкував їх у часописах. З читачами *Тижня* поет і перекладач поділився своїми міркуваннями про українську літературу, її перспективи на Заході.

У. Т.: Богдане, розкажи, будь ласка, чому ти почав перекладати саме українську поезію, яких саме авторів і чому ти обрав?

– Це сталося випадково, наприкінці 1980-х: я не знав мови, не цінував (тому що теж не знав) літератури, але якось так склалося, що отримав замовлення зробити переклад вибраних віршів Дмитра Павличка і відповісти, що спробую. Було в моїх словах трохи нахабства і навіть пихи, але я впевнений, що в перекладі – особливо поезії – важливіше добре почуватися в мові, якою перекладаєш, ніж у тій, з якої це робиш. Якось воно в мене навіть непогано вийшло: надрукували книжку, за неї я отримав нагороду на фестивалі в Познані й вперше поїхав до України. Там познайомився з Миколою Рябчуком, який дав мені кільканадцять збірок віршів українських авторів. Я читав і – на диво! – майже все розумів. Мені подобалося, бо то була якісна сучасна поезія, яка зовсім не відповідала моїм стереотипам про українську літературу як периферійну, фольклорну, сопреалістичну й анахронічну. Ця поезія припала до смаку, і я захотів нею поділитися з іншими.

У. Т.: Чи маєш ти певні критерії добору текстів для перекладу?

– Критерії? Не знаю, чи можна це так назвати. Як на

НАШ АГЕНТ

Богдан Задура
про переклади
українських
письменників

Основні переклади з української, що вийшли окремими книжками:

Dmytro Pawłyeczko:
Tajemnica twojej twarzy (Lublin, 1989)
Dmytro Pawłyeczko:
Naparstek (Koszalin, 2000)

Wiersze zawsze są wolne (Wrocław, 2004, 2007)

Jurij Andruchowicz:
Piosenki dla martwego koguta (Wrocław, 2005, 2007)

Andrij Bondar:
Jogging (Nowa Ruda, 2005)

Wasył Machno: 34 wiersze o Nowym Jorku i nie tylko (Wrocław, 2005)

Serhij Zadan:
Historia kultury początku stulecia (Wrocław, 2005)

Ostap Sływinski:
Ruchomy ogień (Wrocław, 2009)

Natałka Bilocerkiweć
Róża i nóż (Rzeszów, 2009)

мене, завжди в перекладі важливу роль відігравала випадковість, що саме ця, а не інша книжка втрапила до рук. Перекладав із власної волі й лише те, що було до вподоби і, зрештою, я ніколи не був професіоналом, поязяк не брався за будь-що. Навіть почувався трохи ні в сих ні в тих в українстиці, як аматор і шахрай, що вдирається на чуже подвір'я. Крім того «Вибраного» Павличка, я нічого на замовлення не робив, тож якщо і є якась моя заслуга в тому, що українську літературу нині поіншому сприймають у Польщі, то це завдяки людським чинникам, а не стратегії чи розрахунку. Скажімо, коли я вагався, чи братися за Павличка, то дізнався, що його вірші вже перекладав Тадеуш Новак, дуже добрий поет, якого я високо цінував. «Тож, – спало мені на думку. – Якщо Тадеуш за таке взявся, то можу й я!» Гадаю, такий механізм спрацьовує, і хтось, побачивши переклади Задури, може подумати, що це добра поезія, оскільки він будь-що не перекладав би.

У. Т.: Ти переклав і уклав антологію української поезії «Вірші завжди вільні», яка мала попит і навіть була перевидана. Як, на твою думку, польський читач сприймає нині українську поезію, чи цікавиться нею зокрема та літературою, культурою загалом після всіх політичних розчарувань в Україні?

– До антології я переклав 20 авторів, серед них: Емму Андіївську, Юрія Андруховича, Наталку Білоцерківську, Андрія Бондаря, Миколу Холодного, Володимира Цибулька, Грицька Чубая, Олександра Ірванця, Миколу Рябчука, Віктора Неборака, Остапа Сливинського, Сергія Жадана, Івана Лучука, Костя Москальця, Галину Петросаняк, Юрія Садловського. Перше видання цієї збірки збіглося з Помаранчевою революцією, посиленою увагою в Польщі до України взагалі. А позитивне ставлення до української теми зростало тому, що поляки це асоціювали з власними спогадами, оскільки пройшли таке 1981-го, тож бажали, щоб нам вдалося краще, поязяк від нашої ейфорії «Солідарністю» лиши-

ФОТО НАДАНО АВТОРОМ

лися лише нереалізовані надії. Пригадую, як пішов на зустріч із Віктором Ющенком, який приїхав до Польщі невдовзі після революції та спілкувався зі студентами Варшавського університету. Мені хотілося туди піти – часом людині важливо запевнити себе, що вона бере участь у чомусь важливого, історичного, шляхетного. Навіть якщо в глибині душі знає, що це ілюзія. Повертаючись до твого запитання, не думаю, що був якийсь міцний зв'язок між політичною ситуацією і літературою. Політичні розчарування не обов'язково призводять до розчарувань мистецьких. Гадаю, що та висока планка, якої досягла українська література в Польщі і завдяки новим, молодим перекладачам, є для польських читачів уже чимось очевидним і незаперечним.

У. Т.: Що цікавого може знайти іноземний читач в українській літературі, поезії, в чому її самобутність, так би мовити, власний голос?

– Для мене, скажу з певністю, в тому, що можна в цій лі-

тературі знайти універсальні проблеми і локальні реалії. До того ж, мабуть, у жодній іншій з такою закономірною частотою немає мотиву кордону, його переходу, як в українській.

У. Т.: Знаю, що ти перекладаєш і українську прозу, хоча таких публікацій значно менше. З чим це пов'язано?

– Це парадокс, але видати збірку віршів закордонного автора легше, ніж прозову книжку. Кілька років намагаюся надрукувати «Напівсонні листи з Діамантової імперії і Королівства Північної Землі» Володимира Яворського, дуже люблю цю прозу, але безуспішно. Маю в шухляді «Роман про Батьківщину» Дзвінки Матіяш і збірку малої прози Андрія Бондаря – ці книжки стоять у плані вроцлавського видавництва Viuvo Litgaskie на 2011-й і 2012 рік. Я також переклав окремі есеї Олександра Бойченка, Миколи Рябчука, Олександра Ірванця, Віктора Неборака, Костянтина Москальця, Юрія Андруховича, але видавця поки не знайшов. До речі, нещодавно втрапила до рук антологія «Сновиди: сні українських письменників», я майже половину її переклав і готую велику журнальну публікацію. У Польщі такої антології немає, а задум неймовірно цікавий.

У. Т.: Які першочергові заходи ти б радив ужити Україні, видавництвам і авторам, щоб української літератури в Польщі перекладалося більше та якісніше?

– Хоч би що зробили видавці й автори, я більше і краще вже не перекладу. Це радше хобі. Не перебільшу, сказавши, що на перекладах з української заробив приблизно стільки ж, скільки коштували цигарки, які я викуривав, роблячи їх. Письменники, твори яких я переклав, теж не дуже збагатили. Кажучи серйозно, Україні потрібна інституція на кшталт Інституту Книги в Польщі, який сприяє популяризації польської книжки у світі, чи хоч би якийсь відповідник інститутів культури, яких у Варшаві чимало, а українського – катма.

У. Т.: Ти брав участь у різних фестивалях та акціях в Україні,

приміром, у Форумі видавців, «Київських лаврах», фестивалі Шульця. Які враження склалися, що відрізняє їх від заходів у Європейському Союзі?

– Не вважай за кокетування, проте не бачу жодної різниці між рівнем і кліматом таких заходів в Україні і державах, що входять до Євросоюзу. Різницю, власне, відчуваєш лише перетинаючи кордон, і вона не надто позитивна. Зрозуміло, що кожен фестиваль має специфіку: на святкуваннях Юліуша Словацького в Кременці мене завжди вражало, що у заходах бере участь чи не все місто; фестиваль Бруно Шульця в Дрогобичі, хоч і має якісь непорозуміння з місцевою владою і громадою, наче трохи «чужий» для їхньої свідомості, але завжди проходить на рівні, гідному подиву; Форум видавців аж ніяк не поступається Варшавському книжковому ярмарку, а літературна частина у вас навіть потужніша; «Київські лаври» можуть гідно конкурувати з найбільшим польським поетичним фестом «Порт Вроцлав».

У. Т.: Богдане, тобі випало бути керівником-куратором українських стипендіатів програми міністра культури Польщі Gaude Polonia, якої думки про наших молодих письменників, що дала ця стипендія їм і чи отримав ти щось від спілкування з ними?

– Здається, мені неабияк пощастило, тому що важко уявити, щоб усі молоді українські письменники були добре виховані, освічені і мали добре почуття гумору, проте траплялися саме такі. Я, зокрема, опікувався Сергієм Жаданом, Любою Якимчук, Павлом Щирицею і тобою, а раніше допомагав Андрієві Бондарю, Остапу Сливинському, Сашкові Бойченку та Галіні Крук. Тішуся, що мав таке спілкування і таких друзів, оскільки саме вони допомагали мені обирати літературу для перекладу, з ними я радився стосовно перекладу тих чи інших фраз, метафор, саме завдяки їм зміг відчувати, що таке багатогранна і часто-густо суперечлива Україна. Хоч найважливішою для мене є наша дружба, міцна й цікава, попри бар'єри віку, кордонів і мови. ■

Чарівники смарагдового острова

Фестиваль ірландського кіно – це ІРА, кельти, гангстери й серфери

Кіно Ірландії – здебільшого про війну. Це віддзеркалення протистояння ІРА із британськими загарбниками, вічна різанина католиків і протестантів. Це вже знані «Жорстока гра» Ніла Джордана, «В ім'я батька» Джима Шерідана, «Кривава неділя» Пола Грінграса й новий «Голод» Стіва Макквіна. Не дивно, що одним із центральних фільмів Фестивалю ірландського кіно будуть «Пять хвилин раю» Олівера Гершбігеля, де йдеться про вбивство 17-річним юнаком іншого хлопця на очах у його молодшого брата; про роки покаяння з одного боку й бажання жорстокої сатисфакції з другого; про загальнолюдські цінності й про те, що, як писав Блез Паскаль, «істина по цей бік Піренеїв є заблудом по той». Фільм показує не так одну певну сторону, як ситуацію ніби згори. Будучи німцем, Гершбігель, очевидно, не здатен до кінця відчутти трагедію Ірландії. Але йому довіряєш. Бодай тому, що він зняв «Бункер» і зміг, пройшовши карколомно небезпечною стежкою між фашизмом та його звинуваченням, створити

У кінотеатрі «Київ» (Київ, вул. Велика Васильківська, 19) з 17 березня

кінематографічний і людський шедевр. Як і в «Бункері», у «Пяти хвилинах раю» Гершбігель не приймає жодної сторони – він показує наслідки тектонічного зсуву національної та релігійної свідомості через відчуття представників двох протилежних, непримиренних таборів. І в неймовірний, парадоксальний спосіб доходить до примирення. Хоча воно, здавалося б, ірреальне, з огляду на традиційно однополюсне людське сприймання світу. Цей фільм і без того є представником категорії must see, але в час християнського посту він має ідеальне цільове призначення, як фінал євхаристії із символічним отриманням «тіла Христового». За це

Анонси 18 березня, 19:00 — 21 березня, 19:00 — 24 березня, 16:00

Тата Drum Show

Клуб SkyHall (Київ, вул. Маршала Малиновського, 24/10)

Вперше в Україні відбудеться шоу американського барабанщика зі світовим ім'ям Джеремі Колсона. Висока технічність виконання поєднується з ідеологією панк-року, кожен концерт музиканта – це нескінченний потік енергії, музичного вільнодумства та емоцій. За плечима в нього співпраця з багатьма відомими артистами, серед яких Стів Вай, Марті Фрідман, Біллі Айдол, Майкл Шенкер. Своїх прихильників Колсон полонив не лише класичною барабанною установкою, а й грою на драм-сеті під назвою «Монстр».

«Новоліття»

Клуб «Культ Ра» (Київ, вул. Володимирська, 4)

У язичницьких старослов'янських віруваннях Новоліття – це початок нового року, коли природа оновлюється, прокидається до життя, а весна повертає на літо. У ці дні наші предки співали веснянок, готували щедру вечерю. Відроджуватиме традицію святкування Новоліття разом із киянами фольк-бэнд «Бурдон» зі Львова, що черпає натхнення для творчості в карпатській народній музиці. Також відбудеться відкриття виставки етноскульптури з дерева та каменю «Потік» молодого львівського майстра Антона Лубія.

Номо ludens symphony

Національна музична академія України імені П. І. Чайковського (Київ, вул. Архітектора Городецького, 1/3)

Під час авторського концерту композитора Володимира Рунчака прозвучать твори для труби, тромбона, ударних інструментів та три киявських прем'єри: «Обоє – я і гобой, дев'ять не випадкових зупинок для гуля_щого гобойста», «Три присвяти для туби» та «Саргіс_ний альтист», каприс для альта». Рунчак є частим гостем міжнародних фестивалів сучасної музики. Він пише твори для оркестрів, малих ансамблів, солістів, хорів, виступає як диригент із колективом «Нова музика в Україні».

CD

«PJ Harvey. Let England Shake»

Сьомий альбом британської альтернативної співачки Поллі Джин Гарві знов доводить, що її експерименти не мають меж і кордонів, – ні часових, ні територіальних. Ця платівка про війну: як конкретно Першу світову, так і метафоричну – війну взагалі. Альбом сумний і похмурий, як і більшість її пісень: у ньому гинуть солдати й перемагає жорстока природа. «Let England Shake» – каже Гарві, і від цього диску Англія справді має сколихнутися, адже в ньому відчутна міць.

«Serge Gainsbourg. Best Of Gainsbourg Comme Un Boomerang»

Услід за фільмом Жоана Сфара про життя Генсбур фанів останнього потішили збіркою його найкращих пісень. Майстер епатажу, відомий екстравагантністю, одеським корінням, романом із Бріджит Бардо й експериментами, створив понад 20 дисків та 40 треків до фільмів, знімався як актор і сам зафільмував чотири картини. У музиці Генсбур використовує різні стилі, тож на диску можна знайти як класичний французький шансон та джаз, так і рок-н-рол.

«Gorchitza. It's You»

Черговий реліз київських музикантів, яких критики називають одними з найяскравіших представників сучасної електронної музики нарівні з Moloko, Morcheeba та Софі Елікс-Бекстор. Українські майстри європейського саунду зробили з альбому трек на весь день: для ранку – танцювальний драйв «Final Cut», титульний «акупунктурний» «It's You» розважатиме вдень, із розслабленим лаунжевим «Look Around» варто зустріти сутінки, а вже атмосферно-потужний «Last Time» ліпше залишити на пізню годину.

можна уклінно подякувати сценаристу Гаєві Гібберту, як і за ідею звести в одній кімнаті під наглядом телекамер убивцю й жертву, – це одночасно сарказм із приводу новомодних шоу й чудовий хід у візуалізації неможливості можливого.

Також у програмі фестивалю – художні фільми «Щедрість Перр'є» Ієна Фіцгіббона, «Едем» Деклана Рекса, «32А» Мерієна Квінна, мультфільм «Таємниця кельтів» і дві документалки «Вершники хвилі» Джоела Конроя та «Його та її» Кена Вордопа.

Ярослав Підгора-Гвиздовський

18–19 березня, 19:00

Сергій Бабкін

Драматичний театр ім. М. Горького, Театр опери і балету ім. М. В. Лисенка (Дніпропетровськ, просп. Карла Маркса, 97; Харків, вул. Сумська, 25)

Музикант, актор, автор і виконавець власних пісень Сергій Бабкін презентує новий, уже сьомий альбом «Зовні та всередині». Критики називають його концерти симбіозом квартирника та клубного заходу, адже Бабкін перетворює їх на справжні музичні вистави. «Ті, хто пише музику і потім її виконує, – всередині, а ті, хто її слухає, – зовні. В душі ж брехня завжди зовні, істина завжди всередині», – пояснює назву свого альбому автор. У концертах братиме участь струнний оркестр.

18 березня, 23:00

Scorn & Submerged

Клуб Сінема (Київ, вул. Ентузіастів, 1)

«Монстри» електронної музики вирушають у європейське турне, не оминаючи й Україну. Обидва гурти представлятимуть свої нові роботи. Альбом британської формации Scorn «Yoza» записаний у співпраці з барабанщиком Ian Treasu. Він створює надзвичайний тиск низьких частот, поєднуючи мантраподібні ритми та витончені sci-fi-звуки. Платівка Submerged «Before Fire I Was Against Other People» представить потужне поєднання інструментального та електронного божевілля. Діджей нарешті перейшов від традиційних сетів до живих виступів.

20 березня, 20:00

«Серебряная свадьба»

Клуб Sullivan Room (Київ, вул. Прорізна, 8)

«Серебряная свадьба» – це музично-театральний кабаре-бенд білоруського походження, що виконує свої твори російською та французькою мовами. Концерт-вистава, присвячена появі їхнього нового альбому «Серцева мускулатура», – своєрідна подорож до мікркосмосу людини: до її дитячих спогадів, глибинних хвилювань, загадок та емоцій. 12 різнопланових ліричних композицій обіцяють камерну атмосферу, сповнену шерехами та звуками серцебиття. Програма концерту буде складена з урахуванням побажань слухачів та їхніх уподобань.

Африканський вирій

Наші журавлі зимують в екваторіальній Кенії. Тут багато що нагадує про Україну

Автор:
Андрій
Котлярчук

Фото автора

З-під крила аеробуса зникли бірюзові води Середземномор'я. Африка зустріла пласкою сіро-жовтою рівниною. Поступово пустеля настовбурчилась барханами, трохи згодом почалися гори. Мить приземлення. Нечисленні європейці вибухнули оплесками на адресу екіпажу. Чорношкірі пасажери їх не підтримали. Очевидно, в Кенії дякувати льотчикам не заведено.

БІЛА ПІДНІЖЖА КІЛІМАНДЖАРО

Національний парк «Амбоселі» найбільш відвідуваний у Кенії, бо розташований біля підніжжя Кіліманджаро, найвищої гори Африки. Він славиться, зокрема, велетенським слонячим стадом у 700 голів. Видовище туш, які колихаються, нагадує океан і справді-таки справляє незабутнє враження навіть на

бувалих мандрівників. Є тут і мальовниче озеро з численною популяцією рожевих фламінго.

Заповідник «Масаї-Мара» – не менш цікавий об'єкт для дослідження. Він розташований на південному заході Кенії. Назву парк одержав від народності масаї та річки Мара, що перетинає савану. Тамтешня місцевість – це степ, де європейцям найкомfortніше. Температура вдень рідко підіймається вище +26° С, а вночі не опускається нижче +18°.

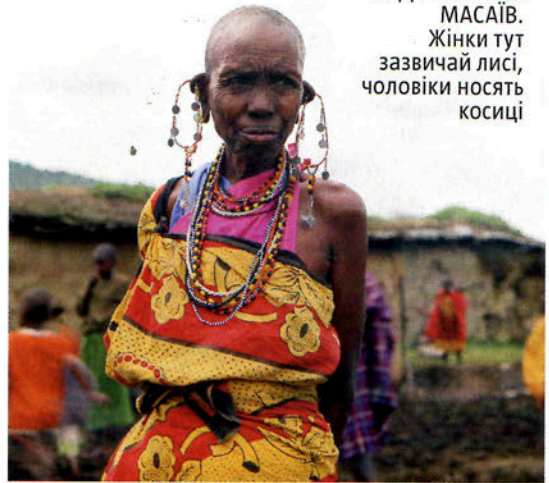
Від столиці Кенії, Найробі, дістатися сюди можна хіба що на авто. Невелику, власне, відстань (близько 300 км) подолати менш ніж за п'ять-шість годин нерестально. Шляхи в сільській місцевості запружені не тільки застарілим транспортом, а й отарами овець та чередами корів. Потіки свійських тварин неквапно перетікають з одного

узбіччя на інше. Поспішати їм нікуди, тож машина й повзе вперед буквально навпомацки. За цією картинкою спостерігає пастух-масаї, закутаний у яскраво-червоний саронг – клапоть тканини, що служить універсальним одягом.

Чисельність цього народу в Кенії досягає 350–450 тис. осіб. Точно полічити їх складно, бо ж вони зберігають свій прадавній триб життя напівкочівницького племені. Якщо споконвічні кенійські етноси луо, кікуйю, чагга, маньяра, герінама, маконде, хехе туристам малоцікаві, вони й назв їхніх не знають до пуття, то войовничі масаї пробуджують непідробний інтерес.

МАСАЇ ЗБЛИЗЬКА

Свого часу цей народ контролював гігантські території Африки. Однак спалах сонної хвороби,

РОДУ-ПЛЕМЕНИ
МАСАЙ.
Жінки тут
завчай лисі,
чоловіки носять
косиці

ЗЕМЛЯКИ ОБАМИ.
Із Кенії походить
батько нинішнього
президента США

яку поширює муха це-це, в середині XIX століття помітно скоротив кількість африканських тубільців. Услід за цим стрімко прокотилась епідемія ящуру, що прорідила стада корів. А худоба – це головне багатство масаїв.

Коли вперше бачиш масайське кочівницьке село – «бома», – дивуєшся, як багато в нього спільного з трипільськими поселеннями. Глинобитні «маньята» – хатини з пласкою або ж конічною тростиноюю покрівлею – вишикувано колом. Житло будують за тією самою технологією, що була в українському селі до XX століття: в землю закопують кілька стовпів, їх з'єднують тином, який обмазують глиною навпіл із гноєм. Вхід до хати – вузька пройма. Темні сіни ведуть у «вітальню», де тліє вогнище з жа-

ВАРТО ПОБАЧИТИ

Кіліманджаро – найвища гора Африки (5895 м), згаслий вулкан. Розташований на території сусідньої з Кенією Танзанії.

«Амбоселі» – національний парк, найчастіше відвідуваний у Кенії. Тут Ернест Гемінгвей працював над своєю повістю «Сніги Кіліманджаро».

Момбаса – місто-курорт на узбережжі Індійського океану, друге за величиною в Кенії.

Мазанки масаїв – глинобитні, з тростиновим дахом. Кенійські житла нагадують хатки на Полтавщині.

ринами. Дим виходить у невелике вікно. Крізь нього ж таки тьмяне розсіяне світло потрапляє досередини. Зводять такі «маньята» лише жінки. Вони ж під час кочівлі тягають на собі продукти й дітей.

Ми познайомилися зі старійшиною однієї з масайських громад – молодим, ледь за 30, худорлявим чоловіком на ім'я Томмі. Він одразу пояснив, що радо влаштує екскурсію селом,

покличе жителів, і вони нам станцюють.

Томмі знав долари. Відчувши їх у руках, старійшина мужнього народу перетворився на підприємливого імпресарію. Він доволі детально розповів про звичай племені. Встиг повідомити, що здобув вищу освіту, але в Найробі роботи не знайшов, тож мусив погодитися на посаду в сільській місцевості. Але не жалкує, бо ж його село розташоване при дорозі, якою їздять туристи.

У масайському поселенні може бути чимало хат, та родин виявиться куди менше. Фокус – у полігамії. Багатий чоловік може завести до шести дружин, старійшина – до 12. Кожна жінка живе з дітьми в окремій хаті, яку споруджує самостійно. На представницях чарівної статі висить і хатне господарство, й навіть подеколи випасання

СЛОНИ ЙДУТЬ
РОМБОМ.
Дикі тварини
вповільнюють
швидкість
пересування
автомобілем

худоби. Слід зазначити, що посаги нареченої у вигляді кількох корів теж автоматично переходить у власність її благовірному. Мабуть, якраз нелегке життя й заганяє жінок племені масаїв у могилу значно раніше за чоловіків, заняття яких складаються з полювання, споглядання природи та розумних розмов. Ночують вони в домівці тієї дружини, яка їм догодила сьогодні більше, ніж решта.

Європейські мандрівники, дізнаючись про особливості рідного побуту масаїв, відчують захват. Але є і зворотний бік медалі.

Споконвіку юнак-масаї не міг стати воїном, який пройшов ініціацію («мораном»), доки він не вб'є лева у поєдинку сам на сам. Наскільки хижакі спокійно реагують на автомобілі, що проїждять повз них, настільки змінюється їхня поведінка з появою озброєного масая. Цар звірів миттю перетворюється на kota, що накапостив, і, користаючись усіма горбами та рівчачками місцевості, поспішає дременути. Уряд Кенії за традицією дозволяє масаям полювання на гривастого. Поза межами заповідника знайти цього звіра нині практично неможливо.

Не дивно, що саме з цього народу намагаються набирати охорону кемпінгів. Білошкірі мандрівники викликають в африканців усіяку комерційну зацікавленість.

«Акуна матата»

Це словосполучення в Кенії дуже популярне й перекладається із суахілі приблизно як «усе добре», «немає проблем», ба навіть «не журись»

КОМЕРЦІЯ НА БИТОМУ ШЛЯХУ

Уздовж дороги раз по раз трапляються дерев'яні, криті бляхою хлівці, що гордо зветься «Арт-галереями». По суті, це базарчики сувенірів. Край такої споруди завжди є кіоск із прохолодними напоями та горішками, туалет і столи, де можна перекусити.

Навіть ті, хто скептично ставиться до сувенірів, були в захваті від витонченого різьбярства африканських майстрів. Статуетки з чорного дерева сповнені грації. Зачаєні на землі пантери, гордо випростані леви, слони в бойових позах і зебри в стрімкому розгоні... Особливо приголомшила композиція в людський зріст: воїн-масаї зі списом б'ється проти двох леопардів.

НАЩАДКИ ЄГИПТЯН?

Масаї жили на землях Кенії не завжди. Вони прийшли сюди з північного заходу в XVI столітті одночасно з прибуттям до тутешніх узбереж португальського флоту. Частина науковців стверджує, що це плем'я родом із Давнього Єгипту, що відтоді й дотепер масаї – периферія європейської цивілізації і саме з тих часів чоловіки цього народу мають пристрась до яскраво-червоних тог, сандалій та коротких мечів.

ТАНЦІ ПО-АФРИКАНСЬКИ

Чимало до традиційного образу масаїв додали ритуальні співи й танці. Причому їхні пісні настільки популярні, що в Європі виходять окремими дисками і їх охоче мікшують діджеї. Танець «стрибків» чоловіки виконували перед полюванням на лева, а також перед нападом на ворога. Оскільки ж гривастих хижаків стає чимдалі менше, а поняття ворогів узагалі розмилося, цей танок поступово перетворюється на показник хореографічної хвацькості артистів.

В'їзд на територію заповідника «Масаї-Мара» обставлений теж комерційно грамотно. Заледь автобус гальмує, його миттю атакують жінки, які торгують сувенірами. Охорона не інакше як у змові з ними, позаяк упродовж 10 хвилин мляво вивчає наші проїзні документи. Тим часом агресивний маркетинг не встигає ані на мить. Чорношкірі сек'юриті іноді відводять очі від паперів, оцінюють хід продажу і знову заглиблюються у вивчення квитків. Тут слід зазначити, що проблем зі спілкуванням у Кенії практично не існує, бо ж одна з її офіційних мов англійська. Тобто будь-який підліток у тамтешній глушині висловлюється нею доволі розбірливо... Насамкінець мої супутники придбали кілька не вельми потрібних предметів.

Від наступних пари десятків кілометрів заповідної дороги будь-який західноєвропеєць жажнувся б. Асфальтове покриття схоже там на швейцарський сир. Акуратно петляючи між вибоїнами, машина повзла догори. Іноді з'їжджала на узбіччя... Та українському водієві ця ситуація до болю знайома.

ЗВІРИ ЗВИЧНІ Й ЕКЗОТИЧНІ

Ночували ми в європейського сервісу кемпінзі. Увечері в ресторані я почув уже п'ятий варіант пісні «Акуна матата». Другий вираз, що його обов'язково тут вивчить мандрівник, – це «поле-поле». Мовляв, не квапся, розслабся, і все

ОБЕРЕЖНО: ХИЖАКИ!
Ходити в кущики
на території лев'ячого
прайду
не рекомендується

ВОНА ПОЛЮЄ.
Людей в автобусі
або джипі левиця
не сприймає за здобич

складеться... коли-небудь. І третє важливе слово – «джамбо!», понашому «привіт!».

Бачачи різноманітність пустирів «Масаї-Мара», ми не раз гамували в собі вигуки захвату. Нам видавалися знайомими ці краєвиди! Порослі рідкими соснами трав'янисті гривки скидаються на горби Чернігівщини, а безкраї трохи нерівні луки нагадують пониззя Десни. Тут-таки машина виривається на болотисту рівнину... І лише невеличке стадо газелей Томсона, в'язнучи в баговинні, нагадує, що це Африка.

Та ось авто мчить просто-рами, і побачені картинки нагадують біблійні сюжети, де поруч походжають леви й сарни, а над ними ширяють райські птахи. Недарма ж саме у Східній Африці дослідники шукали сліди Царіці Савської.

Заповідники існують тут уже понад півстоліття, тож тварини ставляться до автотранспорту з пасажирами напрочуд байдуже. На здобич джип не схожий, – надто вже він великий і залізний, – а загрози мовби й не таїть. Леви лінкуватого кохаються за 10 метрів від транспорту, не звертаючи на людей ані найменшої уваги. Зебру, щоб вона посунулася зі шляху, треба мало не підштовхнути бампером. Гієна спить собі, не прокидаючись, за метр від дороги, попри надокучливе клацання фотокамер.

Коли ж міні-автобус в'їжджає у стадо слонів, усіх переповнює

первісний захват. На відстані двох кроків від нас ходять справжнісінькі африканські велетні – скубуть травичку, гойдають вухами. Таке чудо годі побачити в будь-якому зоопарку світу. Маленькі слоненята, вкриті шерстю, як їхні викопні родичі мамонти, тримаються біля матерів.

Дивна річ, але найдужче нас вразили журавлі. Та ще й не вінценосні красені, а звичайні сірі, які з наших полів на зиму відлітають до Африки. В Україні підкрастися до них ближче ніж на 200 м – неабиякий успіх для орнітолога, а тут вони сновигали довкола джипа, ніби кури.

Єдина ляклива тварина в «Масаї-Мара» – це антилопа гну. На антилопу, зрештою, вона зовсім не схожа, радше нагадує невеликого буйвола. Ці істоти поспішно пасуться змішаним стадом із зебрами й під час наближення машини зриваються з місця і мчать галопом світ за очі. Варто додати, що антилопа гну – найчисленніший із мешканців заповідника. Їх тут 1,3 млн голів.

ЗАСТОРОГИ ДЛЯ МАНДРІВНИКІВ

Виходити з транспорту в національних парках категорично заборонено. Щоправда, туристи іноді потребують зупинки «в кущиках». Але ж у таких чагарях полюбляють відпочивати леви. І доки ви перебуваєте всередині авто, для хижаків ви – табу. Та щойно ступите на африканську землю, як стає їхньою імовір-

Реальна кров з молоком

Навряд чи тубільна кухня кенійців зажиє популярності в Європі. Як і багато інших кочових народів, масаї п'ють сиру кров свійських тварин. Розтинають гострим ножом або наконечником стріли яремну вену корови й точать артеріальну кров до фляги. Набравши потрібну кількість, ранку заклеюють. Потім націджене змішують з молоком і п'ють. Виходить надивовижу калорійна суміш, яка дає змогу чоловікам-масаєм залишатися тривалий час бадьорими

ною здобиччю. Отож-бо водії якщо й роблять короткі зупинки, то на відкритій місцевості, яку перед тим уважно вивчать. Під час однієї з них ми сфотографували верхів'я річки Талек. На березі виднілася купа обгризенних кісток та черепів буйволів. У тому, що це мисливська територія лев'ячого прайду, сумніватися було зайве.

Інша небезпека, якою лякають приїжджих, – це малярія, жовта лихоманка та інші пошесті Чорного континенту. Роздивившись довкруги до пуття, розумієш, що шансів захворіти тут не більше, ніж у Таїланді чи Гоа. Надто ж коли мити фрукти, споживати лише бутильовану воду, протирати руки спиртом. Адже ви здебільшого спостерігатимете життя країни крізь скло автобуса.

До кінця подорожі я збагнув суть африканського вислову «акуна матата». Про київські морози такої миті думати було якось дивно, а про політику й геть бридко. Ніяких проблем: світ існує тільки тут і тепер. Ось чому сюди відлітають птахи. ■

МАНДРІВНИКОВІ НА ЗАМІТКУ

Зменшити витрати на дзвінки в роумінгу можна, скориставшись послугою TravelSIM. Вартість вихідних дзвінків з Кенії – \$0,69/хв., вхідні безкоштовні. Серед переваг TravelSIMки можна виділити відсутність абонплати і плати за з'єднання, єдиний цілодобовий тариф, безкоштовні вхідні більш ніж у 70 країнах, безкоштовна цілодобова українська служба підтримки, а також безліч зручних додаткових послуг. Новий мережевий тариф дає можливість спілкуватися по \$0,29/хв. між абонентами мережі TravelSim у 73 країнах. Абоненти також можуть заробляти бонусні милі в програмах лояльності авіакомпаній. Деталі на сайті w.TravelSIM.ua або за тел. (044)223-8008.

МАНДРОЗАЛЕЖНІСТЬ

Щоразу, коли повертаюся з мандрів додому до Києва, долаючи значну просторову, кліматичну та цивілізаційну відстань (наприклад, із Південної Азії), зазнаю невеликого шоку. Відразу після приїзду навколишня реальність видається чимось подібним до сну: реакція загальмована, організм і свідомість неохоче сприймають зміни температури, вологості, звуків та ландшафтів, але органи чуттів усе-таки обережно звикають до нових умов. Цей стан триває недовго – за кілька днів як сон сприйматимеш уже ті далекі краї, звідки повернувся. Нікуди не зникає лише бажання знову вирушити в мандри й відчутти цей стан метаморфоз. ■

Дмитро Губенко

У ПАРАЛЕЛЬНОМУ ЧАСІ

Чекаю на зустріч у станції метро. Зранку дзвонила знайома, яка втратила дитину після Чорнобиля. Ділилася спогадами, що накопилися з телевізора й упали на голову. На цокітливій плазмі в залі підземки герої дебільного гумористичного шоу саме жартують про Японію, геїв та гейш. Образливі «дотепи» нижче пояса – звична справа для нашого ТБ. Від екранного дзиччання ніде сховатися. Усі телеканали світу транслюють новини, у яких ідеться про життя мільйонів людей, також і українців. Запущена кимось маячня у київському метро повторює недоречні й тупі жарти. Іронічна доля витягає дзеркальце: побачте нарешті себе самих і жакніться. ■

Інна Завгородня

ЖИТТЯ СОБАЧЕ

Ранкове вигулювання собаки в нетрях спального мікрорайону – атракція для загартованих: у бік метро на тебе суне роздратована невиспана людська маса, з відчинених вікон чутно лайку, двірники люто мотюкаються, «темні особистості» безмовно сновигають у пошуках склотари, дітлахів силоміць тянуть до садків, простір гуде сигналами авто й бойових ріжків. Словом, армагеддон настає. Але якось серед цього трапилася бригада будівельників – кремезних дядків із долонямилопатами, котрі, залишивши роботу, по-дитячому щиро вітали появу чорного дворяниги. Пестили пса поза вухами, раділи, мов рідному, та примовляли: «Міхалич, неси котлету!» Отже, світ існуватиме... ■

Олена Максименко

Олександр Михельсон

Ігор Кручик

Андрій Єрмоленко

SCIENTIA POTENTIA EST?

«Знання є могутність». Френсіс Бекон. Насправді у працях англійського філософа, якому два місяці тому «стукнуло» 450, цієї фрази не знайдено. Та, хоч би хто був її автором, вона цілком відображає зміст сучасної цивілізації. Найвний масив знань перевищує будь-які уявлення, на які спромігся б той-таки Бекон; доступ до цього інтелектуального багажу, в принципі, відкритий... І що ж? З одного боку, могутність людства як цілого незмірно зростає. А з другого – «середня людина» сьогодні так само розгублена перед світом і Всесвітом, як за Беконових часів. І я скажу вам, чому: просто знання – це тільки пристрій. Як кам'яна сокира, верблюже сідло чи синхротрон. Тобто мало ним володіти – треба ще й уміти користуватися. ■

ГРУЗИНСЬКА ЕСТРАДА

Чому грузинські пісні так мало крутять на українських FM-радіостанціях? Для мене це загадка. Гаразд, Вахтанга Кікабідзе й Ніно Катамадзе ми інколи чуємо й бачимо, вряди-годи згадають і пустять в ефір чудову Ламару Чконія, а як інші? Наприклад, молода співачка Ілона Асланішвілі на донецькому конкурсі «Золотий скіф» кілька років тому отримала номінацію «Краща із нас». І де її послухати? Де композитор і співак Заза Корінтелі, який з успіхом гастролював у нашій країні й навіть створив грузинсько-українсько-польський ансамбль «Зумба»? А лірико-патріотичні пісні Ніно Бадурашвілі? Підозрюю, що наші телевізійні й ефірні мовники не звертають уваги на грузинів лише тому, що їх немає в російських хіт-парадах. ■

ОПОВІДКА ЗНАЙОМОЇ

Майор міліції Марія Ігорівна Х поїхала в Тернопіль, зустріти її мали на вокзалі. Чує вона з мегафона: «Маріно Ігорівно Х, підійдіть до довідкового бюро». Зустрів її лейтенантик, вибачався за запізнення, влаштував у гарний номер готелю, запросив у ресторан і весь час називав її Маріно Ігорівно Ігорівно. Маші було незручно його вправляти, а в ресторані терпець урвався: «Вибачте, але я не Марина Ігорівна...» На цих словах хлопець мало не знепритомнів. Відчував, як зірочки плавають на погонах і стікають плечима. Як він міг! Привести казна-кого в готель, нагодувати в ресторані! А тим часом майор міліції десь попідтинню! «Я не Марина Ігорівна, я Марія Ігорівна», – сказала Маша; лейтенант відразу ж замовив собі 200 грамів горілки... ■

Ліцензія: НР № 0900-м від 19.05.2005

7:30, 8:30, 18:30, 20:30, 22:30

ДЕНЬ CITY

НОВИНИ ТВОГО МІСТА

www.city-tv.kiev.ua

Ліцензія НР з питань телебачення та радіомовлення. НР № 0305-М від 04.04.2007р.

5

представляє

21:30
щочетверга

РЕСПУБЛІКА
з Анною Безулик

www.5.ua/respublika